

UNIVERSITETET I STAVANGER

OPPFØLGING AV FORELDRE TIL BARNAS BESTE

Hvordan kvalitetssikre oppfølgingen av biologiske foreldre etter
omsorgsovertagelse.

MASTER I SOSIALT ARBEID

Anna Marie Teilgård

mai 2013

Forord

Ettersom både grunnutdanningen min og videreutdanningen min i barnevern var fra forrige århundre, var det behov for å få ny og oppdatert kunnskap. Min arbeidssituasjon hadde endret seg etter en omorganisering og alt lå til rette for nytt studium da jeg begynte på Masterstudiet høsten 2011 ved Universitetet i Stavanger.

Jeg hadde mange tanker om hva jeg ville fordype meg i under hele første året men landet på oppfølging av biologiske foreldre våren 2012.

Etterhvert som jeg fordypet meg i temaet har jeg fått mange erkjennelser på mangler i dette arbeidet fra barneverntjenesten. Jeg har møtt meg selv i døra mer enn en gang. Dette har vært nyttig og jeg håper med denne studien å bidra til at foreldrearbeidet etter omsorgsovertagelse får mer fokus. Målet er ikke at fokuset skal flyttes fra barna og over på foreldrene, derfor tittelen «Oppfølging av foreldrene – til barnas beste»

Det har vært av uvurderlig betydning at så mange foreldre har delt sine erfaringer og kunnskaper med meg. Uten dem har ikke dette vært mulig. En stor takk til dere!

Tusen takk også til ansatte i barneverntjenesten for positiv innstilling og gode bidrag til min datainnsamling og for all hjelp til å skaffe informanter. Jeg vil også takke mine nærmeste kollegaer ved barneverntjenesten for støtte og avlastning for mine ordinære arbeidsoppgaver.

Jeg vil jeg rette en stor takk til mine veiledere Liv Schjelderup og Cecilie Omre for deres hjelp til å holde fokus og med nyttige innspill.

Til slutt vil jeg takke min mann for støtte og forståelse for at spisebordet til tider har vært full av bøker og papirer.

Stavanger, mai 2013

Anna Marie Teilgård

Sammendrag

Lov om barneverntjenester gir foreldrene som mister omsorgen for sine barn rett til oppfølging av barneverntjenester og/eller av andre instanser. Foreldrene skal få styrket sin omsorgskompetanse og de skal få oppfølging for sin egen del. Myndighetene og ulike høringsinstanser er enige om at det er til barnets beste at foreldrene får god oppfølging. Derfor overskriften på denne studien: «Oppfølging av foreldre – til barnets beste». Det har vært lite forskning på dette området men denne studien vil forhåpentligvis være et bidrag i å komme et skritt videre. Studien er en kvalitativ studie med intervju av 9 foreldre som alle har mistet omsorgen for sine barn.

Alle mine informanter var opptatt av hvordan de ble behandlet av barneverntjenesten. De forteller om at de blir løyet til, narret, truet, krenket, sett ned på og ikke lyttet til. Dette er i strid med både FN's menneskerettserklæring, barnevernloven, departementets veiledere og etikken i sosialt arbeid. Ærlighet fra saksbehandler og medvirkning i egen sak er det foreldrene savner mest. Dette er en stor tankevekker og som må endres på dersom en skal lykkes med oppfølgingen av foreldrene.

Et annet funn var at risikoen for at foreldrene skal skade seg selv eller ta livet sitt, er stor i forbindelse med en plassering av barn. Dette er en risiko som er lite omtalt og enda mindre tatt hensyn til i forbindelse med plassering. Av mine 9 informanter hadde fire aktive forsøk på å ta livet sitt og tre stykker hadde hatt tanker om det.

Hensikten med studien var å få fatt på foreldrenes erfaringer med den oppfølging de har fått fra barneverntjenesten etter at de hadde mistet omsorgen. Meningen var også å se om noen av de endringstiltakene som i dag benyttes til å styrke omsorgskompetansen til foreldre med hjemmeboende barn, har overføringsverdi til å styrke omsorgskompetansen til foreldrene som har mistet omsorgen. Studien viser at de tiltakene som benyttes i dag til veiledning av foreldre med hjemmeboende barn kan ha overføringsverdi og kan med fordel prøves ut.

Til slutt blir det skissert en tiltaksmeny som er delt inn i tre ulike stadier som foreldrene går igjennom, det akutte, erkjennelsen og framtidstankene. Dette til hjelp for barneverntjenesten i å få en bedre kvalitetssikring av oppfølgingsarbeidet med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Det er knyttet ulike tiltak til de ulike stadiene eller «rommene» i modellen.

Summary

According to the Child Welfare Act (CWA) parents who loses the care of own kids holds the legal privilege of services and advice from the child care service and/or other institutions. Parents are to be provided guidance and advice on care as well as help to improve ability to serve children's needs, further to this they should receive advice and help themselves. Authorities and other institutions - who are counselled in these matters - have all supported that such provision of help to parents are to the benefit of the kids. Thus the heading of this study "support and follow up of parents - to the benefit of the child". The research of this subject has been limited, this study hopes to bring this field one step further. It is a qualitative study, interviewing 9 parents who lost the care of own kids.

All informants was occupied of telling how they had been treated by the child care services. They tell stories about lies from the services, betrayal, threats, violations, being looked down on, and not listened to. This is a violation not only to the CWA, but also to the Human Rights Declaration of the UN, the guidance from the ministry and the ethics of social work. Honesty from the officer in charge and participation in the matter relevant are what parents requests most. This is thought-provoking and must be changed if the services strives to succeed in guiding and follow-up of parents.

A second finding was the risk of parents injuring themselves or even suicidal behaviour caused by losing the right to care of own kids. This has got nearly non attention in relation to placement of children (out of parents control). Of the nine informants four reported suicidal activities, additional three spoke about such thoughts.

The intention of this study was to get hold of the experience of the parents of the guiding and follow up provided from the services following the loss of care of own children. Further to this it was the purpose to examine if the actions of change used today in order to strengthen the ability of care for parent with kids living at home could be transferred to parents who lost the care. The study shows that actions provided to parents with kids at the homes may have value if used and should be introduced at least to be tested.

At the end an action plan is introduced, in three stages - according to the stages parents are experiencing - critical (acute), realisation and thoughts about future. This in order to help the children care services to establish a better quality assurance of guiding and follow up of parent that have lost the care of own children. Different actions are related to the various stages - or rooms - in the model.

Innholdsfortegnelse:

1 Innledning.....	7
1.1 Problemstilling.....	9
1.2 Begrepsavklaringer.....	11
1.3 Begrensninger i studien.....	14
1.4 Barneverntjenestens oppfølgingsansvar.....	15
1.5 Studiens oppbygging.....	18
2 Teoretiske perspektiver.....	19
2.1 Konstruktivismen.....	20
2.2 Anerkjennelse og krenkelse.....	23
2.3 Stigma	27
2.4 Maktperspektiv.....	31
2.5 Brukermedvirkning.....	34
2.6 Styrkeperspektivet.....	37
2.7 Tidligere forskning.....	39
3 Forskningsmetode.....	42
3.1 Kvalitativ metode.....	43
3.2 Hermeneutisk fenomenologi.....	43
3.3 Intervju som metode.....	49
3.4 Utvelgelse og rekruttering.....	50
3.5 Gjennomgang av intervjuene.....	51
3.6 Analyse av innhentet informasjon.....	54
3.7 Forskningsetikk.....	55
3.8 Beskrivelse av foreldrene og deres familier.....	57

4. Analyse av foreldrenes opplevelse av oppfølgingen	60
4.1 Hvordan blir foreldrene sett på av barnevernet.....	61
4.2 Reaksjoner på selve plasseringen.....	70
4.3 Oppfølgingen i ettertid.....	77
4.4 Hvilken oppfølging kunne foreldrene se for seg.....	82
5 Hva forteller familieveilederne.....	89
5.1 Familieveilederens bakgrunn.....	89
5.2 Erfaringene til familieveilederne.....	89
6 Ulike metoder for styrking av foreldreferdigheter.....	91
6.1 PCIT.....	92
6.2 COS.....	92
6.3 Familierapi.....	93
6.4 Marte Meo.....	93
7 Tiltaksmeny, skisse av en rutine, Oppfølgingsplan.....	93
7.1 Akuttrommet.....	97
7.2 Erkjennelsesrommet.....	98
7.3 Framtidsrommet.....	99
8 Oppsummering og drøfting av funn.....	100
8.1 Oppsummering av funn.....	101
8.2 Evne til samarbeid.....	104
8.3 Forslag til tiltak.....	105
8.4 Oppsummerende svar på problemstillingen.....	105
9 Behov for vider forskning.....	107
10 Litteratur	109

Vedlegg

1. Innledning:

Dette er en studie hvor foreldre som har mistet omsorgen for ett eller flere av sine barn skal kunne si noe om hva de kunne se for seg av nyttig og god oppfølging etter at barna ble plassert. Dette vil jeg forsøke å sammenstille med den tiltaksutviklingen vi ser i barneverntjenesten i forhold til foreldre med hjemmeboende barn. Kan gode etablerte tiltak også kunne benyttes i forhold til foreldre som ikke lenger har omsorgen for sine barn? Studien tar sikte på å skissere et oppfølgingopplegg som kan brukes av barneverntjenesten for å sikre foreldre god og nyttig oppfølging.

Ut i fra tidligere studier og erfaring fra egen arbeidsplass kan det se ut til at foreldre som mister omsorgen for sine barn «mister» barneverntjenestens interesse. Om foreldrene opplever dette som et tap, eller selv ønsker å avslutte sin kontakt er noe av det jeg vil se nærmere på i denne studien.

Studien vil løfte frem foreldrenes erfaringer knyttet til kontakt med og eventuell oppfølging av barnevernet etter en omsorgsovertagelse.

Det at jeg har over 25 års erfaring fra barnevernfeltet preger både valg av tema og engasjementet rundt problemstillingen.

Empirien i denne studien har jeg hentet fra foreldrene som har delt sin kunnskap med meg.

Min bakgrunn for å skrive en oppgave om oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn er som sagt mange års erfaring fra barnevernfeltet. Jeg har jobbet flere år i institusjon med både barn og ungdommer, har vært hos fylkesmannen med tilsynsoppgaver overfor barneverntjenesten og så har jeg de siste 20 årene jobbet i den kommunale barneverntjenesten. Her har jeg vært både saksbehandler og leder i flere ulike avdelinger og i ulike organisasjonsmodeller. Jeg har nå en stilling i staben til barnevernsjefen hvor jeg ikke har klientansvar og ikke faglig ansvar for saksbehandling.

Etter at jeg begynte på masterstudiet har jeg fått tid til å reflektere over mange ting med barneverntjenestens praksis. Jeg har lyst til å trekke fram en enkelthendelse som fikk meg til å se på denne problemstillingen.

En sommer fikk jeg ansvaret for å gå i fylkesnemnda med en sak som gjaldt anke på et § 4-9 vedtak (midlertidig vedtak om plassering rett fra sykehuset av en nyfødt baby). Jeg kjente ikke saken men ble bedt om å gå blant annen på grunn av ferietid og fordi jeg har vært i fylkesnemnda mange ganger. Under pausene i behandlingen kom jeg i småprat med foreldrene. Vedtaket ble opprettholdt og jeg møtte mor senere da hun skulle møte barnet sitt for første gang siden barnet ble flyttet. Møtet skulle være i barneverntjenestens lokaler. Jeg møtte henne i gangen før samværet skulle starte og jeg møtte henne når hun kom ut fra samværet. Etter samværet stod hun alene i gangen mens saksbehandler og de andre var opptatt av barnet og fosterforeldrene. Fordi hun sto helt alene, spurte jeg om hun trengte noen minutter før hun gikk. Mor begynte å gråte og bekreftet at hun hadde det vanskelig. Hun ble med meg til kontoret og fikk en kopp kaffe. Vi pratet en liten stund til hun var klar til å ta fatt på hjemveien. Denne lille episoden fikk meg til å reflektere over hvor lett det er å glemme foreldrene og ikke se den smerten som de gjennomgår i en travel hverdag. For meg handler dette om det grunnleggende i sosialfaget, det å kunne være et medmenneske.

Etter at arbeidet med studien har gått framover har jeg blitt styrket i troen på at dette er et viktig og forsømt tema. Riktignok har loven blitt innskjerpet ved en lovendring og ved at departementet kom med en veileder i 2009 og nye lovendringer er lagt fram i april 2013, men har foreldrenes oppfølging blitt bedre? Dette er noe av det jeg vil se på i denne studien.

I Norge i dag er det mulig å plassere barn utenfor hjemmet både som hjelpetiltak og som omsorgstiltak. Hjelpetiltak er der foreldrene og eventuelt barn samtykker til en plassering og der barnet blir plassert på grunn av atferdsproblemer. Denne studien omhandler oppfølging av foreldre der barna er plassert som et omsorgstiltak. Det betyr at foreldrene har mistet omsorgen for barna sine etter et vedtak i fylkesnemnda etter § 4-12 eller § 4-8 i barnevernloven (1992) Dette blir omtalt senere i oppgaven. Pr 31.12.2011 var det 7270 barn i Norge som var plassert etter et vedtak om omsorgsovertagelse. Dette utgjorde 55 % av alle plasserte barn i følge SSB og 19 % av alle barn som har tiltak fra barneverntjenesten. (Statistisk sentralbyrå, barnevern 2011, publisert 27.06.12)

1.1 Problemstilling:

Min studie vil ha et klart foreldreperspektiv. Samtidig skal barneperspektivet være paraplyen som holdes over alt barnevernsarbeid. Det er ikke motstridende perspektiver så lenge det ene er overordnet det andre. Det er ikke slik at foreldre skal ha samvær for sin egen del men alltid ut ifra at det nå eller på sikt vil være det beste for barnet. Barnets beste er et sentralt begrep som er styrende for alt barnevernsarbeid. (FN's barnekonvensjon (1989) Dette er et begrep som mange tar i bruk for å fremme sine argumenter. Foreldrene kan bruke det for å få mer samvær, mens barneverntjenesten kan si at det beste for barnet er å ha mindre samvær. Hva som er barnets beste er et verdiladet begrep preget av hvilket ståsted den enkelte har. Dette er store spørsmål som når helt inn til storting og regjering. Dette er et tema når Raundalen-utvalget (NOU 2012:5) argumenterer for at det ikke er sikkert at det er det biologiske prinsipp som er det beste for barnet. Dette har fått noen av våre fremste stortingspolitikere til å protestere, spesielt Fremskrittspartiets barnepolitiske talskvinne Solveig Horne. Hun uttalte til NTB at: «*Det er svært uheldig å lempe på det biologiske prinsippet i barnevernet*» og mener at dette gir alt for mye makt til enkeltpersoner i barnevernet (NTB, gjengitt i VG, nett den 16.03.13) Begrepet det biologiske prinsipp skaper debatt som kan hjelpe oss videre i definisjonen av hva som er barnets beste. I departementets forslag til lovendringer (2013) i barnevernloven har de lagt seg på at barn generelt sett har best av å vokse opp i egen familie og at kontakten med familien skal opprettholdes etter en omsorgsovertagelse. (Prop. 106 L (2012- 2013), BLD, Endringer i barnevernloven, s. 82). Departementet foreslår derfor å beholde det biologiske prinsipp som et overordnet prinsipp for barneverntjenesten i strid med det Raundalenuutvalget (NOU 2012:5) kom til. De har riktignok innført et nytt førende prinsipp i vanskelige avgjørelser i barnevernssaker. Utvalget anbefaler derfor at det utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp (som var det Raundalenuutvalget (NOU 2012:5) introduserte) gis forrang til det biologiske prinsipp der barnets utvikling blir skadelidende av dårlig tilknytnings- og relasjonskvalitet til foreldrene. Dette vil si at barn kan knytte seg til andre enn de biologiske foreldrene når dette fører til at de utvikler seg bedre. (Prop. 106 L (2012- 2013), s. 82, BLD,

Ut ifra egen erfaring med en rekke år som barnevernarbeider, vil det være de ytterst få sakene hvor foreldrene tilstedeværelse eller påvirkning er direkte skadelig for et barn. Dette handler om saker hvor små barn er så mishandlet av sine foreldre at deres nærvær eller opplysninger

om foreldrene vil re-traumatisere et barn. Barnets beste vil da være å bli beskyttet for all kontakt og informasjon om foreldrene. (Dette er ikke noe som telles av barneverntjenesten og det har derfor ikke vært mulig å finne pålitelige data av omfanget.) Selv om foreldrene har en rettslig kjennelse på besøksforbud mot sine barn har foreldrene rett på informasjon om barnet (informasjon som ikke risikerer sikkerheten til barnet) og oppfølging av hjelpeetater dersom de har behov for det, eller uttrykker ønske om slik hjelp. (§ 4-16 i barnevernloven 1992). Dette er i tråd med FN`s barnekonvensjon (1989) hvor det i artikkel 9 står at et barn som ikke bor sammen med sine foreldre har rett til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med foreldrene der det ikke er i «*strid med barnets helse*» foreldrene har også rett til opplysninger om barnets oppholdssted hvis ikke dette er «*til skade for barnet*». (FN`s barnekonvensjon (1989) ratifisert av Norge 1991, artikkel 9, punkt 3 og 4)

Barnevernloven § 4-16 (1992) skal sikre at foreldre blir fulgt opp kort tid etter omsorgsovertagelsen og eventuelt henvises til andre instanser hvis foreldrene ønsker dette. (Barnevernloven 1992)

Overordnet problemstillingen er formulert på følgende måte:

Hvordan kvalitetssikre oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertagelse?

Problemstillingen vil være todelt. Den første er knyttet til hvordan foreldre opplever oppfølgingen de har fått. Hva var bra med oppfølgingen og hva var dårlig. Er det noe som de skulle ønske hadde vært gjort annerledes, hvem skulle gjort det og på hvilken måte.

Formuleringen for del en blir derfor slik:

- *Hvordan opplever foreldrene oppfølgingen de har fått etter omsorgsovertagelsen?*
 - *Hva var bra med oppfølgingen og hva var dårlig?*
 - *Er det noe foreldrene mener som skulle vært gjort annerledes, hvem skulle så gjort det og på hvilken måte skulle det vært gjort?*

Den andre delen vil være å se på de metodene for oppfølging og veiledning som i dag benyttes av barneverntjenesten overfor foreldre som har hjemmeboende barn. Det er mange metoder som benyttes for å styrke omsorgskompetansen til foreldre med hjemmeboende barn under paraplyen, endringstiltak. Formuleringen for del to blir slik:

- *Kan noen av barnevernets arbeidsmetoder for styrking av omsorgskompetansen til foreldre med hjemmeboende barn, benyttes overfor foreldre som har mistet omsorgen for sine barn?*

1.2 Begrepsavklaringer

Jeg velger her å avklare følgende begreper som er vesentlige for problemstillingen til denne studien: kvalitetssikre, omsorgsovertagelse og oppfølging.

Kvalitetssikre

Begrepet kvalitetssikring er knyttet til at oppfølgingen av foreldre skal gjøres slik som lovverk og retningslinjer sier. Det å sikre at innholdet i oppfølgingen ligger godt innenfor «forsvarlighetsgrensen» som departementet introduserer i Prop. 106 L (2012- 2013) Departementet foreslår at forsvarlighet blir en rettslig standard som vil få mer konkret innhold etterhvert. Dette er et middel for tilsynet til å sette en grense for hva som er uforsvarlig. Forslaget ender opp med et forslag om en ny § 1-4 i barnevernloven. (Prop. 106 L (2012-2013) kap. 18 og ny § 1-4 s. 215) Kvaliteten på oppfølgingen kan kun sikres ved at brukerne har både individuell og kollektiv medvirkning slik som departementets skriver i sin veileder til barneverntjenesten.(Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) s. 12, BLD).

Regjeringen definerer kvalitetssikring i barnevernfeltet på følgende måte:

"Begrepet kvalitetssikring defineres som planlagte og systematiske tiltak slik at produktet eller tjenesten tilfredsstiller kravene som er satt til kvalitet. Med utgangspunkt i en bestemt situasjon må en derfor sette mål for dette arbeidet, etablere standarder, rutiner og prosedyrer der dette er hensiktsmessig og nødvendig. Videre er det nødvendig å vise at disse følges gjennom dertil egnet dokumentasjon og at arbeidet jevnlig evalueres." (NOU 1995:23 side 37)

I den siste proposisjonen som departementet har kommet med (Prop. 106 L (2012-2013) vil de implementere seks nasjonale kvalitetsmål for barnevernet.

Kvalitetsmålene er:

1. *Barn og familier skal få hjelp som virker,*
2. *Barn og familier skal møte trygge og sikre tjenester,*
3. *Barn og familier skal bli involvert og ha innflytelse,*
4. *Barn og familier skal møte tjenester som er samordnet og preget av kontinuitet,*
5. *Barnevernets ressurser skal utnyttes godt,*
6. *Barnevernet skal sørge for likeverdige tjenester*

(Prop. 106 L (2012-2013), s. 49-50, BLD)

Regjeringen vil sikre at kvaliteten på arbeidet barneverntjenesten utfører er i tråd med lover og retningslinjer gjennom internkontroll og tilsyn, et tilsyn som utføres i dag av fylkesmannen.

Omsorgsovertagelse

I denne studien er begrepet omsorgsovertagelse brukt slik som barnevernloven (1992) definerer begrepet. Det er de sakene hvor kommunen har fått omsorgen for et barn etter vedtak i fylkesnemnda etter §§ 4-12 eller 4-8.

«§ 4-12. Vedtak om å overta omsorgen for et barn.

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

- a) *dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,*
- b) *dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,*
- c) *dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller*
- d) *dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet*

Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7.

§ 4-8. *Forbud mot flytting av barn, eller vedtak om omsorgsovertakelse, når barnet bor utenfor hjemmet.*

Er et barn plassert utenfor hjemmet av foreldrene eller med deres samtykke etter § 4-4, kan fylkesnemnda vedta at barnet for en tid av opptil tre måneder ikke skal flyttes. Et slikt vedtak kan bare treffes dersom det ikke er rimelig grunn for flyttingen, eller dersom den kan være til skade for barnet. I løpet av den tid som er fastsatt, skal barneverntjenesten legge forholdene til rette for at flyttingen kan skje med minst mulig ulempe for barnet.

Dersom det er overveiende sannsynlig at flyttingen vil føre til en situasjon eller risiko for barnet som nevnt i § 4-12 første ledd, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse for barnet. Et slikt vedtak kan treffes også før et nyfødt barn er flyttet til foreldrene. § 4-12 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Selv om vilkårene etter § 4-12 ikke er tilstede, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse dersom plasseringen har vart i mer enn to år, og barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering må antas at flyttingen kan føre til alvorlige problemer for barnet.» (Barnevernloven 1992)

Dette er de to paragrafene i barnevernloven (1992) som hjemler omsorgsovertagelse og det er fylkesnemndene som har vedtaksmyndigheten for omsorgsovertagelse (barnevernloven §7-1). Denne studien omhandler oppfølgingen av foreldre med barn som det er fattet vedtak om omsorgsovertagelse for.

Oppfølging

Oppfølging i denne studien begrenser seg til hvordan barneverntjenesten følger opp foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Hvordan kontakten og samhandlingen er mellom barneverntjenesten og foreldrene og hvordan foreldrene opplever seg ivaretatt. I min

undersøkelse er det foreldrenes erfaringer og vurderinger som legges til grunn, ikke barneverntjenestens ansattes beskrivelser og meninger. Departementet skriver i veilederen (2009) «*Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*», at oppfølging for en stor del innebærer at foreldrene blir lyttet til og at foreldrene er på linje med sine barn er selvstendige brukere som skal oppleve verdighet i sitt møte med barneverntjenesten og at innsatsen fra barneverntjenesten skal ha foreldrenes velferd for øye. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon 2009, BLD)

1.3 Begrensninger i studien

I denne studien er det tatt noen begrensninger som kan ha betydning for funnene. Det eneste kravet jeg hadde ved rekruttering av informanter var at de hadde barn under omsorg. Tidsaspektet var ikke viktig. Blant informantene er det foreldre som mistet omsorgen for ett år siden og foreldre som mistet omsorgen for 18 år siden. Den som mistet omsorgen for 18 år siden har og erfaringer som er nærmere i tid, hennes siste barn ble tatt for 6 år siden. Det at for noen foreldre har det gått lang tid siden omsorgsovertagelsen fant sted, kan ha gjort noe med minnene og hva de velger å legge vekt på i intervjuene. Mitt inntrykk er at dette er erfaringer som har satt dype spor og som de forklarer seg detaljert om selv lang tid etter. Noen hadde selvsagt svekkete minner på grunn av at de var ruset eller psykisk syk når omsorgsovertagelsen fant sted. I løpet av intervjuet opplevde jeg at de «gikk tilbake» i opplevelsene, følelsene og inntrykkene som var fra flere år tilbake i tid.

Når jeg skulle finne informanter, var det mange som fikk informasjon om studiet og spørsmål fra barneverntjenesten om å la seg intervju. Det var 8 mødre og en far som meldte seg. Det er derfor en skjev fordeling med tanke på kjønn og i hvilken grad dette har hatt å si for resultatet er vanskelig å ha noen bestemte meninger om. Det var heller ingen med annen nasjonalitet enn norsk som meldte seg. Både kjønn og etnisitet kan ha gjort resultatene snevrere enn de kunne ha vært, men dette var de informantene som ønsket å la seg intervju. Jeg bad ikke spesifikt om å få bare norske, som sagt før var den eneste begrensningen at foreldrene hadde mistet omsorgen for sine barn. Det at det var barneverntjenesten som rekrutterte informanter kunne og ha noe å si for resultatet ut ifra hvem barneverntjenesten valgte å informere, men

funnene tyder på at foreldrene som valgte å la seg intervjuet var både åpne og ærlige både på positive og negative erfaringer. Erfaringene til foreldrene får stå selvstendige i denne studien, jeg har ikke sjekket fakta eller riktigheten av historiene til foreldrene og jeg har heller ikke intervjuet saksbehandlere. Jeg har intervjuet ansatte i barneverntjenesten men da familieveiledere og de har ikke blitt spurt om det samme som foreldrene. Familieveilederne ble spurt om deres erfaringer med ulike veiledningsmetoder.

1.4 Barneverntjenestens oppfølgingsansvar

Barnevernlovens § 4-16 pålegger barneverntjenesten en plikt til å følge med hvordan det går med barn og foreldre etter omsorgsovertagelse. § 4-16 har etter en endring i 2006 følgende ordlyd:

§ 4-16. Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse.

Barneverntjenesten skal nøye følge utviklingen til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for, og likeledes utviklingen til deres foreldre. Barneverntjenesten skal kort tid etter en omsorgsovertakelse kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser. Endret ved lov 17 juni 2005 nr. 65 (Barnevernloven 1992)

Endringen bestod i en presisering hvor de to siste setningene ble tilføyd paragrafen.

Bakgrunnen for lov-presiseringen som kom i 2006 var utredningen fra Befringutvalget (NOU: 2000:12 Barnevernet i Norge)

Befringutvalget (2000) legger til grunn at det er barnets biologiske foreldre som ofte får minst hjelp etter en omsorgsovertagelse. Utvalget sier også at en del plasseringer som er tenkt å vare kortvarig, blir varig fordi foreldrene ikke får hjelp til å foreta den nødvendige endringen slik at forholdene blir gode nok til at barn kan flytte hjem igjen. Utvalget foreslo derfor en lovendring der barneverntjenestens selvstendige ansvar ble presisert med å «*sørge for at foreldrene får nødvendig hjelp og bistand til å bedre sin livssituasjon.*» (NOU 2000:12, Barnevernet i Norge, s. 328)

I 2009 kom barne- og likestillingsdepartementet (BLD) med en veileder med tittelen *«Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon»*. Hensikten med veilederen var å definere både barn og foreldre som brukere og at barneverntjenesten skal ha både barnas og deres foreldres velferd for øye. Departementet ønsker med veilederen å gi kommunen retningslinjer for oppfølgingen av foreldre, da departementet sier de er klar over at ikke alle foreldre har fått tilstrekkelig oppfølging. Departementet sier at det er barnets beste som er overordnet prinsipp og de har en forståelse av at hjelp til foreldre gagner barnet. Uavhengig av hvilken oppfølging foreldrene får er det et mål at de skal oppleve verdighet i kontakten med barneverntjenesten. Departementet påpeker at foreldrene opplever følelsesmessige problemer med å bli fratatt omsorgen for sine barn. Mange opplever dette som en stor krise og vil ha behov for hjelp til å bearbeide tapet. I tillegg til disse problemene må foreldrene slite med sosiale problemer. Foreldrene sliter ofte med skyld og skam og de blir ofte ikke møtt på samme måte som andre som opplever tap. Mange isolerer seg og mister nettverket sitt som resulterer i ensomhet og sosial isolasjon. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009), s.15-16, BLD)

I april 2013 kom departementet med en proposisjon til stortinget som inneholder en stortingsmelding og forslag til endringer i barnevernloven. (Prop. 106 L (2012-2013) BLD)

I proposisjonen s 83, pkt 11.4 skriver departementet følgende:

«Mange barn og unge føler stor uro for sine foreldre, særlig for de foreldrene som lever destruktivt, for eksempel i miljøer preget av rus og vold. Utvalget viser til at det er flere grunner til å fremme god og virksom omsorg, oppfølging og støtte for foreldre, særlig i situasjoner som fører til overtakelse av omsorgen for ett eller flere av familiens barn. Blant annet viser utvalget til det er klart dokumentert at god omsorg og oppfølging av barnas foreldre i en slik situasjon representerer en lettelse for fosterhjemsplasserte barn og unge. Utvalget anbefaler at familieverntjenestene får ansvar for oppfølging og støtte til foreldre når barneverntjenesten har plassert barnet. Departementet mener at foreldre til omsorgsplasserte barn må gis mulighet til støtte og oppfølging. Vi har derfor bedt Bufdir om å utarbeide ulike modeller for foreldreoppfølging.» (Prop. 106 L (2012-2013) s. 83, BLD)

I kommentarene til lovendringsforslagene (2012-2013) sier departementet at foreslåtte endringer i § 4-16 i barnevernloven (1992) innebærer en presisering og tydeliggjøring av barnevernets generelle oppfølgingsansvar og som i dag har barneverntjenesten et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene. Departementet skriver videre at oppfølgingsansvaret varer så lenge som vedtak om omsorgsovertagelse varer. Departementet foreslår følgende lovtekst i § 4-16 i barnevernloven (1992): (tekst i kursiv er endringsforslaget)

«§ 4-16 Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse

Barneverntjenesten har etter omsorgsovertakelsen et løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av barnet, herunder et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene. Barneverntjenesten skal der hensynet til barnet ikke taler imot det, legge til rette for samvær med søsken. Barneverntjenesten skal kort tid etter omsorgsovertakelsen kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser.» (Prop. 106 L (2012-2013), s 216, BLD)

Departementet har tydelig lagt vekt på at foreldrene er viktige i arbeidet for barnets beste og at de har lagt planer for videre arbeid ved å be Bufdir utarbeide ulike modeller for oppfølging av foreldre. Muligens kan denne studien være et lite bidrag i dette arbeidet. Stortinget har også i de senere årene bevilget øremerkede stillinger til den kommunale barneverntjenesten. Dette for at kommunene skal være i stand til å holde lovkravene. Barneverntjenesten har mange lovkrav å forholde seg til og oppfølging av foreldrene etter omsorgsovertagelse er ett av dem.

I tillegg til nasjonal lovgivning har Norge forpliktet seg til å følge FN's barnekonvensjon (1989) den ble ratifisert i Norge i 1991.

I artikkel 9 pkt 3 i barnekonvensjonen (1989) står det at partene (her Norge) skal:

«..respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldrene har til å opprettholde personlige forbindelser og direkte kontakt med begge foreldrene

regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste.»

(FN`s barnekonvensjon (1989))

I artikkel 7 pkt 1 i barnekonvensjonen (1989) står det at barnet har en rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem så langt dette er mulig. (FN`s barnekonvensjon (1989))

Ut i fra temaet i denne studien må dette forstås slik at barneverntjenesten på vegne av Norge, har en plikt til å sørge for at barn skal så langt det er mulig få omsorg fra sine foreldre. Det må bety at der barn blir tatt under omsorg må barneverntjenesten, der det er mulig, sørge for at foreldrene kan bli i stand til å utøve omsorg for sine barn igjen. Uansett så skal barn få opprettholdt sine personlige forbindelser til sine foreldre der dette ikke er i strid med barnets beste. Oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn må ha til hensikt å sørge for at foreldre blir best mulige foreldre enten barna kan flytte hjem igjen eller ha kontakt ved samvær. Dette vil være til barnets beste og i tråd med FN`s barnekonvensjon (1989).

1.5 Studiens oppbygging

I kapittel 2 er de teoretiske perspektivene jeg har valgt å benytte i studien gjennomgått. Her er konstruktivismen sentral, samt anerkjennelse og krenkelse, begreper som stigma, makt, brukermedvirkning, styrkeperspektivet og tidligere forskning.

I kapittel 3 har forskningsmetoden fått plass. Den bygger på hermeneutisk fenomenologi og forskningsetikk. Hvordan det har vært å forske på eget felt, blant kollegaer og tidligere klienter. Hvem er de foreldrene som ønsker å fortelle sin historie. Her beskrives hele prosessen med hvordan få fatt på informanter og deres kunnskap. Hvordan intervjuene foregikk og hvordan informasjonen ble behandlet og brukt i studien.

I kapittel 4 presenteres funnene, hva er det foreldrene forteller, hvilke historier har de om kontakten med barneverntjenesten. Og ikke minst hvordan kunne de ønsket at oppfølgingen skulle vært. Har foreldrene noen gode råd til barneverntjenesten. Her er analysen av foreldrenes opplevelse av oppfølgingen.

I kapittel 5 er informasjonen fra familieveilederne beskrevet, hvordan tenker de om oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Kan deres erfaringer overføres til disse foreldrene?

I kapittel 6 presenteres en oversikt over noen metoder som i dag benyttes til å styrke foreldres ferdigheter.

I kapittel 7 er et forslag på hvordan en tiltaksmeny kan bygges opp for at oppfølgingsarbeidet overfor foreldre som har mistet omsorgen for sine barn kan kvalitetssikres på en bedre måte.

Kapittel 8 er studiens avsluttende del, hvor empiriske funn drøftes opp i mot problemstillingen og i hvilken grad foreslåtte tiltak vil kunne være et bidrag i arbeidet med oppfølging.

I kapittel 9 kommer noen tanker om aktuelle tema for videre forskning på dette feltet.

2. Teoretiske perspektiver

I denne studien ønsker jeg å få ny kunnskap og nye måter å se sosiale problemstillinger på. Jeg vil hente kunnskap fra faglitteraturen og fra forskning, men også fra informanter. For å nå fram til kunnskapen som mine informanter besitter er det nødvendig å tolke og forstå. Derfor vil jeg ha en fenomenologisk og hermeneuologisk metodisk tilnærming. I denne studien vil dataene som brukes være kvalitative data som er avhengige av at meningsinnholdet blir fortolket. (Thomassen (2006), s 72)

Popper (1981) hevder at data en bruker alltid er teoriavhengige. Observasjon kan brukes til datainnsamling så lenge denne er styrt og strukturert og kan brukes som belegg for vitenskapelige teorier. Men sanseinntrykk og fornuftsideer kan ikke være absolutte og urokkelige fundamenter for viten og sannhet i følge Popper, referert i (Thomassen (2006), s. 80-81) Det er viktig å være kritisk til sine funn, men som Descartes er sitert på i Thomassen (2006):

«Jeg- som nå tviler på alt – jeg kan ikke tvile på at jeg tviler! Og når jeg tviler, er jeg et bevisst tenkende og eksisterende vesen,» (Thomassen (2006), s. 80)

Thomassen (2006) påpeker at fornuften er et viktig element i kunnskapsutvikling. Hun omtaler Popper (1981) når hun sier at det er fornuften vi benytter når vi velger en teori fremfor en annen etter en prosess med prøving og feiling.

Meløe (1979) fremholder følgende betingelser som kan hjelpe oss til å forstå begrepet *verden*.

«1) Aktøren handler med hensyn på en verden, det vil si med hensyn på sin verden. 2) Når man forstår det aktøren gjør, forstår man den verden aktøren handler ut fra. 3) Når man ikke forstår det aktøren gjør, skal man ikke rette blikket mot aktøren, men mot hva aktøren retter blikket mot. (Meløe (1979) gjengitt i Strandbu 2011, s.52)

For å kunne forstå og tolke hva mine informanter forteller meg er dette nyttige momenter å ha i bakhodet. Når jeg skal tolke informasjonen fra informantene må jeg forstå foreldrene ut ifra at de kan ha ulike motiver for å snakke med meg. Foreldrene forteller om opplevelser og refleksjoner de har gjort og for å forstå sammenhengen må jeg prøve å forstå hvorfor de har handlet som de har gjort. Hvis en følger Meløes første betingelse handler foreldrene ut ifra sin verden og da må jeg få tak i hvordan foreldrene opplevde situasjonen med omsorgsovertagelse og i tiden etter. (Meløes (1979), gjengitt i Strandbu 2011, s.52)

2.1 Konstruktivismen

Det som særpreger konstruktivismen er at den står for kunnskap om det som kan oppdages og at det er erkjent av en gruppe mennesker. Konstruktivistene mener at fenomener konstrueres av mennesker. Verden endrer seg ved at ny kunnskap fører til nye paradigmer. I følge Geoffrey-Smith (2003) sier Kuhn at når paradigmene skifter, endres verden. (Geoffrey-Smith (2003).

Et paradigme kan forklares med den dominerende arbeids- og tenkemåten innen en vitenskap i en bestemt tidsperiode. Når måten en tenker på endrer seg og blir helt ulik, står en over et paradigmeskifte. Thomassen (2006), sier at paradigmer i en vid forstand betegner et sett av forutsetninger om styrer den vitenskapelige praksis. Dersom en vil ha en snevrere betegnelse, er det når et fellesskap eller en gruppe av forskere etablerer en tradisjon på grunnlag av noen

hoved-eksempler på konkret problemløsning. «*.vitenskapelig kunnskap er alltid bestemt av en sosial og en historisk kontekst.*» (Thomassen (2006), s. 107)

En kan derfor ikke si noe om hvordan verden var før på bakgrunn av hvordan den er nå. En mener at kunnskap ikke kan være nøytral eller objektiv. Kunnskap blir til ved at forskerne bruker sine erfaringer til å vurdere og fortolke det de observerer. En kan med andre ord ikke prøve å forstå foreldrenes reaksjoner uten å forstå hvordan situasjonen var der og da.

Kjernen i konstruktivismen er i følge Nordtvedt og Grimen (2004) at et fenomen må eksistere før det kan erkjennes, ikke motsatt. (Nordtvedt og Grimen (2004) Barnemishandling og omsorgssvikt hevdes også å være sosiale konstruksjoner. Det betyr ikke at fenomenet ikke fantes før begrepene ble konstruert, men det er vår måte å begripeliggjøre fenomenet på som ligger i konstruksjonen. Dette er en moderat måte å se på sosiale konstruksjoner. Konstruksjoner kan enten være en måte å beskrive virkeligheten på som også eksisterer uavhengig av våre begreper, eller så eksisterer fenomenene kun i kraft av disse begrepene.(Thomassen (2006), s. 181) Et begrep som er aktuelt i denne studien er «*generell omsorgssvikt*». Dette er og et fenomen som forekom før begrepet ble konstruert, men som en kan forholde seg til når det ble satt navn på og gjort til et begrep med et innhold som er noe vagt, men likevel noe konkret.

Thomassen (2006) skiver om selve prosessen ved å konstruere at noe fremheves og noe utelates i denne prosessen, en sannhet trer frem og en annen ikke. Hvordan vi bruker språket i kunnskapsinnhenting er vesentlig. De valgene som blir gjort i disse prosessene er preget av blant annet verdiene til de som velger. Når en tenker slik for å få fram ny kunnskap, vil en ikke komme fram med den "ene" sannheten, det må finnes flere sannheter. Thomassen (2006) mener videre at en betingelse for kunnskap er at det blir lagt avgjørende vekt på språklig sosial interaksjon. Erkjennelsen, som er avgjørende i sosial konstruktivisme, skapes i den språklige relasjonen i det sosiale fellesskapet. En mener at konstruksjonene gir verden form og innhold og at språket brukes til å strukturere og fortolker virkeligheten. (Thomassen (2006) s. 179)

I begrepet «sosial konstruktivisme» legges det spesielt vekt på språklig sosial interaksjon som betingelse for kunnskap. Språklig samhandling mellom individer konstruerer relasjoner og her etableres både vår selvforståelse og vår virkelighetsforståelse. Konstruksjonene gir verden form og innhold. Det handler om en strukturering og fortolkning av en virkelighet bestemmes av språket og begrepene. (Thomassen (2006) s 180-181).

Når så noe er konstruert, kan det konstrueres på en annen måte eller dekonstrueres. Det betyr at konstruksjonene kan forandres eller videreutvikles om en vil. Dette kan brukes i sosialt arbeid ved at klientene forteller sine historier eller sine konstruksjoner, ved å lytte til foreldrene, kan vi sammen med dem utforske og lete etter andre sider eller andre måter å forstå problemstillingen på. Foreldrene kan på denne måten konstruere alternative fortellingen. Foreldrene og sosialarbeideren kan se verden fra en annen side, på en annen måte noe som kan gi håp, optimisme og styrke til å gå videre i livet. For å få dette til må det skapes et klima av dialog, forståelse og fortolkning, en gjensidig utveksling av synspunkter, hvor alle sider av foreldrenes erfaringer anerkjennes. (Thomassen (2006) s. 182-183).

Sosial konstruktivisme er viktig for å forstå og tolke det som foreldrene i denne studien formidler. Fortolkningene som en tidligere har hatt fokus er en del av en fortelling. Det blir viktig å få fatt på foreldrenes konstruksjoner og om disse har blitt endret eller dekonstruert i tiden etter omsorgsovertagelsen. Denne studien er et forsøk på å formidle informantenes fortellinger etter at de har vært gjennom min fortolkning. Fortellingen er en forutsetning for å kunne fortolke ved å binde opplysninger sammen i helheter som er forståelige, som igjen gjør at det er mulig å forstå og ny kunnskap dannes. Slik lages konstruksjoner. Måten en ser og forstår verden på kan være flere forskjellige ut ifra hva en velger å ta med og hva som blir utelatt. Det finnes ikke ett rett svar eller en sannhet. Det er på denne måten ny kunnskap dannes og til mer kunnskap en får til mer kompleks fremstår verden. Verdensbildet endrer seg ved at vi har bilde av en konstruksjon og så får en ny kunnskap som gjør at en dekonstruerer og slik får vi en utvikling av kunnskap. I denne studien er det sentralt å se på hvordan foreldrene ser på verden, hvilken konstruksjon de har av oppfatninger, hvordan de forstår verden. Gjennom oppfølging kan en se for seg at gjennom et samarbeid med foreldrene klarer å dekonstruere foreldrenes oppfatning og lage nye konstruksjoner som gjør det enklere å gå videre i livet. (Thomassen 2006)

Sosial konstruktivisme er viktig som teoretisk ståsted i sosialt arbeid i dag og som legger vekt på sosial interaksjon som informasjonskilde og som er grunnlaget for den erkjennelsen for hvordan sosialarbeideren vurderer og forstår en sak. En konstruksjon er en måte å tolke et fenomen på. Fattigdom eller barnemishandling er fenomener som har forekommet lenge før det ble satt ord på fenomenene. Når det ble definert som et fenomen ble det laget en konstruksjon. Folk har vært fattige før også men når det ble satt ord på det ble det et fenomen som ble kjent for folk.

Det å kunne dekonstruere i sosialt arbeid betyr å gå bort fra den ekspertrollen som tradisjonelt har eksistert. Sosialarbeideren kan dekonstruere sin egen forståelse ved å ta inn over seg den historien klienten forteller og reflektere rundt den. Samspillet med klienten kan føre til at sosialarbeideren får et annet syn, en annen oppfatning både av problem og hvordan en kan bidra til en bedre utvikling for klienten. Det å alltid ha et spørrende utgangspunkt, få fatt på klientens oppfattelse av situasjonen eller dens konstruksjon. Resultatet kan bli at begge parter utvider og utvikler sin kunnskap og konstruksjonene blir dekonstruert. (Thomassen (2006),s. 187)

2.2 Anerkjennelse og krenkelse

I sosialt arbeid er anerkjennelse et viktig begrep. Anerkjennelse kan defineres på mange måter. Axel Honneths anerkjennelsesteori er sentral for å forstå begrepet anerkjennelse. Honneth snakker om tre former for gjensidig anerkjennelse. Det er kjærlighet, rettighet og sosial verdsettelse. Til disse tre formene for anerkjennelse svarer tre former for disrespekt. Mens anerkjennelse bygger opp en selvforståelse vil disrespekt bryte denne ned. De tre formene for disrespekt som Honnet (1996)nevner referert i Høilund og Juul (2005) er kroppslige krenkelser, nektelse eller fratakelse av rettigheter og nedverdiggelse av livsmåter eller stigmatisering. (Høilund og Juul 2005, s. 26-29).

Honneth (1992) hevder at mennesker ikke kan utvikle en personlig identitet uten å oppleve anerkjennelse. Anerkjennelse fordrer en gjensidighet i relasjonen mellom mennesker. Dette skjer også i et fellesskap mellom en gruppe av mennesker, alt fra hele samfunnet til mindre grupper. (Honneth 1992)

I forholdet mellom foreldre og saksbehandler i barnevernet er det to faktorer som vil være mindre aktuelle enn de fire andre. Mange saksbehandlere vil vegre seg for å vise kjærlighet overfor en klient og få tyr til fysiske krenkelser i sitt arbeid, men de andre er høyst aktuelle i relasjonen mellom foreldre og saksbehandler. Dette selv om barnevernproffene (2011) bruker ordet «kjærlighet» når de sier at de voksne må møte dem med vennlighet, varme og kjærlighet. (Stortingsmelding 1 (2011) Forandringsfabrikken).

I arbeidet med barn og foreldre er det viktig å ha i bakhodet at synet på klienten som et helt menneske er viktig, derfor blir det viktig å vite noe om hvorvidt klientene opplever anerkjennelse og krenkelser på andre arenaer. Det er ikke ubetydelig for et menneskes identitetsutvikling hvorvidt det opplever anerkjennelse i den private sfæren, har foreldrene en partner eller andre som det har et kjærlighetsforhold til. I følge Honneth (1992) er kjærlighetsforhold å forstås som alle primærrelasjoner som består av sterke følelsesmessige bånd mellom få personer. Dette har innvirkning på hvordan en person klarer å forholde seg til samfunnet generelt. Uten individuell selvtillit har en ikke det nødvendige grunnlaget for å delta i samfunnet. (Honneth 1992, s. 130)

Saksbehandler har lover og regelverk å forvalte som inneholder en rett for foreldre til oppfølging. En av grunnsteinene i sosialt arbeid sier at foreldrene skal verdsettes og behandles med respekt. FN's menneskerettigheter sier i artikkel tre at ingen må bli utsatt for umenneskelig eller nedverdiggende behandling. (Menneskerettsloven 1999). Dersom foreldrene opplever å bli behandlet nedverdiggende kan dette være brudd på deres menneskerettigheter. For å finne ut hvorvidt foreldre opplever seg nedverdiggende behandlet er det nødvendig med evalueringer av arbeidet og at foreldrene deltar i dette arbeidet. (Barnevernloven 1992)

Dersom saksbehandler unnlater å sørge for at foreldrene får den oppfølgingen og kontakten de etter loven skal ha og hvis de behandler foreldrene på en nedlatende og dis respektfull måte er dette å behandle foreldrene med det motsatte av anerkjennelse. FN's barnekonvensjon (1989) omtaler også foreldres rett til veiledning og oppfølging i artikkel 5. Barnekonvensjonen (1989) presiserer i artikkel 3, at staten skal ta hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barns foreldre og på den måten bidra til barnets trivsel. (Barnekonvensjon 1989, ratifisert 1991).

For en sosialarbeider handler dette om at i møte med andre mennesker er en villig til å se på den andre som eier av sine egne opplevelser og meninger. For sosialarbeideren handler dette om å kunne se på foreldrene som mennesker som har rett til å ha sine egne meninger og som har en kunnskap som er viktig å få kjennskap til. Selv om omsorgen er fratatt foreldrene har de fortsatt rettigheter og plikter overfor sine barn. Samfunnet må sørge for at foreldrene får bidra med sin kompetanse og kjennskap til barnet for å sikre barnets beste.

Anerkjennelse rettslig sett er avhengig av at det er likhet for loven. Dette baserer seg ikke på et følelsesmessig forhold men en ren kognitiv forståelse. Det er ikke så enkelt, for Honneth (1992) hevder at anerkjennelsen som rettsperson lett smelter sammen med den sosiale anerkjennelse personen har, eller hvilken sosial status en har. Dette må skilles og Honneth (1992) skiller derfor mellom rettslig anerkjennelse og sosial anerkjennelse (Honneth 1992)

Det viser seg at gjennom anerkjennelse skapes det vekst og utvikling. Vi vil være sosialt akseptert og ha andres anerkjennelse. På dette nivået tilfredsstilles vårt behov av andres anerkjennelse. De fleste har behov for bekreftelse, meningsfullt, status og kontroll. Vi begynner å kjenne at vi har en meningsfull oppgave og at vi kan påvirke omgivelsene.

Det å føle at du er noe, det å bli sett på som noe som er verdt noe spesielt, gjerne knyttet til yrke eller å inneha sosiale goder som andre ikke har.

Anerkjennelse er en forutsetning for å kunne hjelpe med å lage nye konstruksjoner for foreldrenes virkelighetsbilde. I forholdet mellom foreldrene og hjelper er det et skjevt maktforhold. Derfor er det spesielt viktig at foreldrene opplever anerkjennelse i møtet med barneverntjenesten. En må ha tro på at foreldrene er ekspertene på sine liv.

Departementet sier at den hjelpen som barneverntjenesten yter skal være:

«....kjennetegnet av omsorg for barnet, respekt for barn og foreldrenes rettigheter, kompetanse til å bidra til en positiv utvikling for barnet. Foreldrene må møtes med anerkjennelse og få hjelp til å utvikle sine ressurser som omsorgspersoner.»

(Prop. 106L (1012- 2013) s. 47)

Motsatsen av anerkjennelse kan og beskrives som krenkelse.

Honneth (1992) hevder at hvis krenkelse betyr å bli nektet eller fratatt anerkjennelse fører det til en motivasjon for å protestere og yte motstand og blir det en, for krenkede mennesker, en kamp for anerkjennelse. (Honneth 1992) Krenkelser eller dis respekt kan bryte ned den personlige identitet og selvrespekten hos mennesker. Honneth hevder i følge Høilund og Juul (2005) at krenkelse kan beskrives under overskriftene: kroppslige krenkelser som fysiske overgrep, nektelser av rettigheter som når en ikke innvilger tjenester på bakgrunn av skjønnsutøvelse og nedverdiggelse av livsformer som det å se ned på måten klientene velger å leve livene sine. (Høilund og Juul, 2005)

Honneth (1992) hevder at dersom en person blir fratatt sine rettigheter sier en samtidig at denne personen ikke kan tillegges samme grad av moralsk tilregnelighet som andre. Personene får en forståelse av at de ikke er likeverdige samfunnsborgere og kan som oftest føre til tap av selvrespekt. Krenkelse ødelegger en persons mulighet til selvrespekt. Krenkelser som går på verdighet som et sosialt individ, når væremåter eller livsførsel blir stemplet som mindreverdig, vil ikke disse menneskene oppleve at deres evner tillegges sosial verdi. Personene vil da ikke oppleve å bli verdsett for sine individuelle egenskaper og muligheter. Sosial nedverdiggelse og ydmykelse truer menneskers identitet i likhet med at fysisk sykdom bryter ned kroppen. Følelser som skam, indignasjon, krenkelse og forakt er i følge Honneth (1992) psykiske symptomer og personene opplever seg urettmessig nektet sosial anerkjennelse. (Honneth 1992)

Det å oppleve seg som krenket blir gjerne beskrevet som at de opplever seg urettferdig behandlet eller de ikke blir sett og hørt eller etter deres meninger ikke blir tatt på alvor. De kan oppleve å bli mistrodd eller blir beskyldt for direkte å snakke usant. Anerkjennelse bygger opp menneskers identitet og selvforståelse mens krenkelser river den ned. Krenkelser overfor foreldre som er i kontakt med barneverntjenesten er ikke bare dårlig sosialt arbeid, men som å trække på noen som allerede ligger nede. Krenkelse hører ikke hjemme i barneverntjenestens handlingsrom, men kan det ha fått innpass? Høilund og Juul (2005) sier at en kan se at foreldre kan være tilstede men at de ikke blir sett som samtalepartner. (Høilund og Juul 2005, s.35)

Krenkelse og ydmykelse er to ord som henger sammen og begge ordene er basert på hvordan mennesker oppfatter det en annen forsøker å formidle. Det handler om følelsesmessige opplevelser og ikke hva som objektivt skjedde. Dette er relasjonelle begreper.

Krenkelser kan være av etisk art men også av juridisk art hevder Høilund og Juul (2005). Det handler om å se på personen som både en etisk og juridisk person. Etiske krenkelser handler om ikke å se personens individuelle ressurser og karaktertrekk mens juridiske krenkelser handler om at en ikke får del i den beskyttelsen mot overgrep og vilkårlig behandling fra de offentlige. At mennesker ikke blir behandlet som fullverdige medlemmer av en rettsstat. (Høilund og Juul 2005, s. 42).

Juridisk krenkelse vil da handle om at foreldrene ikke får medvirke i sin egen sak eller at de ikke blir informert om alle sine rettigheter. Deres juridiske stilling blir ikke ivaretatt. Brudd på barneverntjenestens lovkrav i forhold til oppfølging av foreldre vil være eksempel juridisk krenkelse.

Krenkede mennesker vil lett oppfatte seg som stigmatiserte personer.

2.3 Stigma

Begrepet «Stigma» kommer fra Gresk og var en betegnelse på kroppslige tegn som hadde til hensikt å beskrive noe negativt om personens moralske status. I dagens bruk, brukes begrepet til å beskrive selve kategorien personen befinner seg i og hvilke egenskaper personen har, i stede for dens kroppslige kjennetegn. Personens «sosiale identitet» eller «sosiale status» er begreper som blir brukt for å definere eller forstå begrepet «stigma».

Den anerkjente sosiologen Erving Goffman (2000) beskriver stigma på flere ulike måter. Han sier at situasjonen for en person som av en eller annen grunn ikke er i stand til å oppnå full sosial aksept vil få et stigma. Begrepet stigma kan brukes som en betegnelse på en egenskap som er negativt stemplende. Goffman (2000) trekker videre inn det relasjonelle i begrepet stigma. Han sier at begrepet stigma er en relasjon mellom en egenskap og en stereotyp klassifisering av mennesker. Han deler Stigma inn i tre typer: fysiske kjennetegn, karaktermessige kjennetegn og slektsmessige kjennetegn. (Goffman 2000)

Fysiske kjennetegn kan være fysiske handikapp, eller fysiske kjennetegn som vises ved første møte med en person, dette er ikke kjennetegn til foreldre i barnevernet. Karaktermessige kjennetegn er ikke alltid like enkelt å få øye på umiddelbart. Det kan være hendelser fra fortiden som «forfølger» et menneske, så som kriminalitet, rusmisbruk eller psykisk lidelse. Foreldre som har mistet omsorgen for sine barn vil ha et karaktermessig stigma. Slektsmessige kjennetegn vil være at personen kommer fra en bestemt familie, eller lignende. Det kan være personer som kommer fra fattige familier eller familier hvor «omsorgssvikten går i arv».

De befinner seg i grupper med kjennetegn og som blir gitt egenskaper som kan føre til at de blir satt i «bås» og en forholder seg til de som «håpløse» eller som personer som står nederst på rangstigen. Hjelperne har en forutelse om hvem disse personene er, som får konsekvenser for hvordan de blir sett på og derved for relasjonen mellom saksbehandler og foreldrene.

Goffman (2000) sier at disse kjennetegnene i seg selv er ikke tilstrekkelig for et stigma men når dette kombineres med egenskaper som tiltrekker seg oppmerksomhet som fører til avvisning blir dette et stigma. Han skiller mellom de personene som tar det for gitt at stigmaet er kjent og de som ikke tenker at det er synlig utenpå ved et førsteinntrykk. Dersom personen tar det for gitt vil stigmaet være «miskrediterende» mens dersom det ikke er synlig er det «potensielt miskrediterende» De fleste vil ha opplevd begge situasjonene. (Goffman 2000).

Fallgruvene er at de som tenker at stigmaet er kjent vil bli tillagt andre egenskaper, ikke blir møtt med forventninger om at de skal mestre osv, mens de som det ikke «synes på» kan bli møtt med for store forventninger og ingen forståelse for at de gjør som de gjør. Det kan være mennesker med angst som ikke får forståelse for at de ikke kan ta bussen til et møte eller lignende.

Førsteintrykket er viktig i et relasjonelt møte. Det umiddelbare, det en ser når en møter et menneske, får en raskt til å tillegge personen egenskaper og derved definerer dens «sosiale identitet». Førsteintrykket danner den «tilsynelatende sosiale identitet», dette kan være ulikt med en persons «faktiske sosiale identitet» som er den identitet som personen har på bakgrunn av de egenskapene personen faktisk har. (Goffmann 2000).

Den faktiske sosiale identiteten et menneske har, finner en når en er i stand til å se hele mennesket og ikke bare deler av det. En sosialarbeider kan komme til å se bare bruddstykker og deler av et menneske. Et menneske som blir møtt med et stigma som bunner i et førsteinntrykk og hvor dette inntrykket blir «hengende» med personen kan etterhvert identifisere seg selv med det stigmaet som er gitt personen. Det at mennesker blir stigmatisert som i denne studien, blir fratatt sine barn, kan en reaksjon være isolasjon. De blir ekskludert fra «det gode selskap».

Goffmann (2000) fremholder at når et menneske isolerer seg fra omverdenen, isoleres det også fra sosial stimulans som en blir utsatt for i hverdagen noe som kan føre til mistenksomhet, depresjon, fiendtlighet, engstelse og forvirring. Personer som oppfatter seg som stigmatisert blir usikre i sin kontakt med andre mennesker. (Goffmann 2000).

Georg Herbert Mead (1967) hevder at mennesker ser seg selv slik som de opplever andre mennesker ser på dem og opplever seg selv gjennom «sosiale speil». En persons selvbylde er avhengig av eller dannes på bakgrunn av hvordan andre ser på en. Slik dannes også en persons identitet, gjennom interaksjon og samspill med andre. (Mead 1967)

Hvordan foreldrene opplever seg selv, hvilken selvtillit de har og hvilken identitet de har påvirkes av hvordan sosialarbeideren ser på personen. Järvinen og Mik-Meyer (2003) trekker også inn begrepet «*verdlig trengende*» og «*uverdlig trengende*» (Järvinen og Mik-Meyer (2003), s. 62). Hvor viktig er det for saksbehandler å se mennesket bak «klientrollen», hvor verdig er personen å bli lyttet til og å få oppfølging etter en omsorgsovertagelse. Hvorvidt et menneske er verdig trengende eller ikke, avhenger av om de mangler vilje eller evne. (Järvinen og Mik-Meyer (2003, s.85).

Hva barneverntjenesten benevner foreldrene med kan si noe om hvordan de blir sett på, hvilken «bås» de blir plassert i. Departementet (2009) bruker betegnelsen «bruker» både om foreldrene og barna og snakker om brukerens velferd og at de skal behandles med verdighet. (Veileder: *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*, (2009))

Charles Horton Cooley hevder at dersom vi klarer å se på andre mennesker med sympati, er det letter å sette seg inn i andre menneskers situasjon og se deres oppfatning og vurdering av oss,

noe som kan forme og endre oss. «*Da ser vi deres bilde av oss som i et speil, «looking-glass self» eller speilselvet*» (Cooly sitert i Levin og Trost (2005), s. 37).

Det er på denne måten Cooly mener selvet blir formet gjennom: «*..vår forestilling om den andre personens bedømming av oss, - en selvfølelse, positiv eller negativ, som oppstår ut fra disse forestillinger, - vår forestilling om hvordan vi ter oss for andre*» (Cooly sitert i Levin og Trost (2005), s. 37)

Dette er vesentlig i sosialt arbeid, det å reflektere over hvordan vi fremstår, hvordan foreldrene ser på oss og hva det gjør med oss og motsatt hvordan ser sosialarbeideren på foreldrene og hva gjør dette med dem. Dette er samspillet hovedregler, samspillet mellom foreldrene og sosialarbeideren og hvordan en påvirker hverandre.

Samspillet avhenger også av hvordan situasjonen defineres, slik som ekteparet Thomas (1928) påpeker «*If men define situation as real, they are real in their consequences*» (Thomas og Thomas (1928) s. 572)

William Isaac Thomas og Florian Znaniecki (1918-20) understreker at hver situasjon kan deles inn i tre faktorer eller deler, det er de objektive forholdene, de holdninger en har fra før og det er definisjonen av situasjonen eller oppfatningen av hva situasjonen betyr. (Thomas og Znaniecki (1918-20))

Järvinen og Mik-Meyer (2003) er tydelig på at relasjonen mellom klient og sosialarbeider er avgjørende for hvilken stilling klienten får og at for hjelpeapparatet blir klientene til «saker» og hjelpeapparatet selv blir til «institusjon». Sosialarbeid handler om å standardisere menneskelige problemer, fra hjelpesøkende individer til hjelpeberettigede klienter videre til en «sak» i systemet. (Järvinen og Mik-Meyer 2003).

Hvis barneverntjenesten blir sett på som en institusjon og foreldrene som saker, er dette med på å lage en distanse og et fravær av individfokus. På denne måten er det enklere at foreldrene blir satt i «bås» med resten av foreldrene og at hver enkeltes ressurser og behov ikke blir sett. Stigmatiseringen av foreldrene blir tydeligere og sterkere og individuelt tilpassete tiltak blir fjernere. Regjeringen har i proposisjon til stortinget april 2013 sagt av hjelpen skal være helhetlig og koordinert og at det er familiens behov som skal styre hjelpen. (Prop. 106 L (2012.-2013), BLD)

Järvinen og Mik-Meyer (2003) hevder at samfunnet «klientgjør» brukerne, dvs at de passiviseres og blir mer og mer avhengig av hjelpeapparatet og at det handler om en prosess hvor menneskers problemer blir oversatt til et «systemspråk», hvor det er institusjonens forståelsesrammer som styrer hvordan individets situasjon blir definert eller diagnostisert og hvor klientene er de som tilpasses systemet. Det styrer hvilken problemidentitet klientene får. Hun hevder også at ingen velferdsinstitusjon kan forholde seg til «et helt menneske». Det kreves at en kan forenkle og standardisere mennesker før systemet klarer å forholde seg til det. Järvinen og Mik-Meyer 2003)

Dette er en annen måte å si at samfunnet tildeler foreldrene stigma og at det er stigmaet foreldrene får tildelt som er styrende for hvilke behov samfunnet definerer at foreldrene har som de treger bistand til å få løst. Det Järvinen og Mik-Meyer (2003) betegner som problemidentiteter kan sies å være ulike stigma eller merkelapper» som tildeles menneskene. Det synes noe motstridende når departementets sier at foreldrene skal bli lyttet til i sin sak og viktigheten av all brukermedvirkning. Samtidig beskriver departementet at barnevernfamilier «..kan leve med familiekonflikter, familier med lav sosial status, lav inntekt og svak tilknytning til arbeidslivet»(Prop. 106 L, (2012-2013) s. 10). Dette kan tolkes som stigmatisering av barnevernfamilier.

2.4 Maktperspektiv

Det er mange former for makt. I Norge skilles styresettet mellom makten til regjering, storting og domstolene. Stortingets makt ligger som lovgiver, mens regjeringa har utøvende makt. Det vil si at regjeringa har makt til å setter i verk det som stortinget har vedtatt. Domstolene har den dømmende makt og har makt til å fatte vedtak, eller dommer i tråd med lovverket.

Stortinget har vedtatt lover som offentlige ansatte må forholde seg til. Regjeringen (2005) sier at mennesker er likeverdige, uavhengig av hvorvidt en tilhører en bestemt gruppe eller har fått et bestemt stigma og at det er bare et demokrati som kan sikre menneskers rett til innflytelse og deltagelse og ivareta respekten for folks likeverd. Staten er og særegen i lovligheten av å bruke tvangsmakt overfor sine innbyggere. Dette krever at demokratiet ivaretar folks beskyttelse mot misbruk av denne makten. Makt og ansvar hører sammen og de organer som

utøver makt på vegne av staten må også stå ansvarlige for konsekvensene. Målestokken for demokratiet er i hvilken grad menneskers likeverd blir ivaretatt.(Stortingsmelding nr 17, (2004-2005, Makt og demokrati)

Hvordan makt defineres sier Hernes (1975), er i seg selv et maktspørsmål. Hvis makt blir definert for snevert er det mye som ikke blir definert, men som kan oppfattes som makt for den som blir utsatt for det og blir makt definert for vidt, vil begrepet «vannes» ut og defineres det kun negativt er det ingen som vil innrømme at de utøver makt. (Hernes 1975)

Makt kan defineres som et middel for å nå et mål, evnen til å få gjennomslag for sin vilje, også der man møter motstand eller som: «..mulighet for å påtvinge andres atferd ens egen vilje» (Max Weber 2000, s. 74)

Hernes (1975) trekker fram åtte måter å definere makt på:

- evne til å realisere sine interesser - «fordelingsaspekt»
- makt *over* andre
- noe en aktør *har* og *utøver*
- evnen til å gjennomføre sin vilje – «realiseringsaspekt»
- handlekraften til en organisasjon - «kollektivaspektet»
- fordeling på bakgrunn av kunnskap – kunnskap *er* makt - «informasjonsaspektet»
- teknologiske og materielle begrensninger - «teknologiaspektet»
- beslutninger som motarbeider hverandres mål – *avmakt*

«en aktørs makt lik summen av de interesser han kontrollerer» (Hernes 1975,s.15-17,21)

Barneverntjenesten utøver sin makt på bakgrunn av hva stortinget har vedtatt og på bakgrunn av de retningslinjer som regjeringa har besluttet. Det er domstolene som har myndighet til å avgjøre hvorvidt foreldre har god nok omsorgsevne eller ikke.

Barneverntjenestens makt er ubestridt og den er legitim. Barneverntjenesten har makt til å gå inn i familiers hjem uten å være invitert og uten at foreldrene kan nekte. Saksbehandler kan kreve å snakke med barn alene og har makt til å flytte barn ut av familier mot både barns og

foreldres vilje. (Barnevernloven 1992) Dette er makt som kan brukes til det beste for barna eller den kan misbrukes. I alle tider har en eksempel på at myndighetspersoner har misbrukt sin makt. Derfor er regelverket viktig grunnstein i et demokrati. Derfor er FN's menneskerettighetskommisjonen og barnekommisjonen utarbeidet og ratifisert i mange land.

Järvinen referer til Bourdieu (1999) når hun snakker om hvordan sosialarbeiderens «Doxa» fremtrer. Det er hvordan sosialarbeideren har valgt å løse ulike problemstillinger og hvordan måten en gjør det på «sitter i veggene». Det er måten sosialarbeideren definerer sine klienter, hvordan en velger å forstå klientene og hvordan en velger å løse problemer. Järvinen sier at:

«En proffesions doxa er en samling af holdninger, værdier og normer, hvor det ikke hersker bevidsthed om, at disse er udviklet over tid og derfor kunne være annerledes, men hvor de tværtimod opfattes som selvindlysende og naturlige.» (M.Järvinen, J.E. Larsen og N. Mortensen 2005, s, 16)

Når så doxaen er etablert er den vanskelig å endre for den opprettholdes av konservative krefter i virksomheten. Det blir ikke stilt spørsmål ved «sannhetene», og er det noen som drister seg til å spørre, blir det sjelden reflektert rundt problemstillingen.

Thomassen (2006) lar seg inspirere av Foucault når hun tar opp temaet makt og diskurs i sosialarbeiderens møte med klienter. Hun nevner at i det sosialarbeideren møter klienten, kan diskursen fungere som en maktmekanisme. (Thomassen 2006). En diskurs er den rammen som er rundt en samtale eller et møte. Hos barneverntjenesten vil diskursen bestå av de juridiske rammene som lover og retningslinjer fra departement og storting, interne regler og retningslinjer og faguttrykk, og ulike måter som barneverntjenesten klassifiserer sine klienter på, hvilke sjekklistor og utredningsmaler som benyttes. Dette sammen med det språket saksbehandler bruker utgjør det en stor maktfaktor i møtet med klientene.

Thomassen (2006) hevder at

«Diskursen er knyttet til hvilke vurderingsprosesser og kategorier som konstrueres for å definere problemer; til inntaksprosedyrer, intervjueteknikker og byråkratiske former for dokumentasjon, hva vi spør etter og hva vi ikke spør etter, hva som defineres som normalt og hva som patologiseres.» (Thomassen(2006) s.185)

Dette sammen med klientens møte med systemet og språket kan få klientene til å kjenne seg maktesløse. Saksbehandleren kan i møtet med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn, oppleves som personer som både benytter makt og til tider misbruker makt.

Det finnes mange måter å se på begrepet makt. En måte å se det på er den makt som utøves på bakgrunn av demokratiske avgjøres, hvor en har legalitet til å utøve makt. En annen er å utøve direkte vold, trusler eller tvang. Det finnes også andre former for makt som ligger i spenningsfeltet mellom disse formene. (M.Järvinen, J.E. Larsen og N. Mortensen 2005) Det som er mest aktuelt for å løse spørsmålene i denne studien blir å se på den utøvelsen av makt som ligger bak legal myndighetsutøvelse for å hjelpe noen til et bedre liv.

Järvinen, Larsen og Mortensen(2005) refererer til Foucault og Bourdieu når de beskriver makt som utgir seg for å være noe annet enn omsorg, støtte eller som ekspertråd. Foucault kaller dette for "eufemisert makt" og Bourdieu kaller det for "symbolsk vold". (M.Järvinen, J.E. Larsen og N. Mortensen (2005), s.17)

2.5 Brukermedvirkning

Begrepet brukermedvirkning er et mye omtalt begrep, et begrep som i seg selv sier at brukerne skal medvirke. Brukermedvirkning er en rettighet som er nedfelt i mange lover og på ulike nivåer, feks Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, menneskerettighetskommisjonen, barnekonvensjonen, barnevernloven og andre norske lover. Det handler om utforming av politikk, påvirkning på systemnivå og på individnivå.

I denne studien vil det handle om brukernes medvirkning på individnivå og påvirkning av egen sak.

Departementet har i Prop.106L (2012-2013), drøftet ulike begreper for brukermedvirkning og konkludert med at medvirkning er det begrepet de foretrekker som det mest dekkende for det de ønsker å formidle. De har i proposisjonen brukt mye tid på å presisere barn og unges rett til å medvirke og behovet for å styrke rettsvernet for barnevernets klienter. Samtidig som klientene skal påvirke sin egen sak er det fortsatt slik at det er barneverntjenesten eller rettsapparatet som tar de endelige beslutningene. Departementet foreslår å ta inn en ny

overordnet bestemmelse som tydeliggjør barn og unges rett til medvirkning så lenge de har kontakt med barneverntjenesten. (Prop.106L (2012-2013), kap 18,og utvidelse av § 4-1, s. 216)

Selv om departementet fokuserer på barn og unges rett til medvirkning har ikke foreldrenes rett til medvirkning blitt svekket med mindre foreldrenes medvirkning hindrer at barn blir hørt. Departementet er tydelig på at der barnets interesser kommer på kollisjonskurs med foreldrenes interesser er det barnas beste som skal være styrende i alt arbeid i barneverntjenesten og er barneverntjenestens overordnede prinsip. (Prop.106L (2012-2013))

Brukermedvirkning handler om å ta lærdom av brukernes erfaringer og kompetanse og at brukerne har innflytelse på hva som skjer i deres eget liv. Brukermedvirkning har som mål å øke kvaliteten på tjenestene men det betyr ikke at fagfolkene fratas sitt faglige ansvar. (Brukermedvirkning, (2008) Helse og omsorgsdepartementet)

Brukermedvirkning som begrep har kommet med demokratiseringsprosessen og ulike sosiale bevegelser i samfunnet. Rettighetene som følger med brukermedvirkning eller medborgerskap er en del av de universelle menneskerettighetene. Menneskerettighetene er ment å beskytte borgerne mot maktbruk fra myndighetene. Begrepet medborgerskap har utviklet seg til også å gjelde aktiv deltagelse og innflytelse i beslutningsprosesser, som selvsagt gjelder beslutninger som har direkte innvirkning på dem selv. Å se på barn og foreldre som aktører i egen sak krever at det bygges en samhandlings-relasjon basert på samarbeid og partnerskap. (Seim og Slettebø 2007)

Det er forsket mye på barn og foreldres medvirkning i barnevernssaker og brukerundersøkelser viser at evnen til å vise respekt og lytte til familiene er avgjørende for hvilke resultater som oppnås. Undersøkelser viser at det er i saker om omsorgsovertagelse hvor foreldrene ikke opplever at de blir tatt med og hørt på i beslutningsprosessen. (Seim og Slettebø 2007)

En viktig metode for deltagelse i beslutningsprosessen er Familieråd. Dette er en metode hvor familien selv sitter ned alene for å drøfte en gitt problemstilling og kommer med forslag til løsninger. Det er ikke slik at familiene bestemmer tiltakene, for barneverntjenesten skal til slutt godkjenne eller underkjenne tiltakene. På denne måten har ikke barneverntjenesten gitt

fra seg beslutningen, men beslutningene kan bli tatt på et bedre grunnlag og eierskapet til tiltakene ligger hos familien. Barneverntjenesten må faglig gå god for at tiltakene familie kommer med er tilstrekkelige for å løse problemet og ivareta sikkerheten til barna. (Omre og Schjelderup 2009)

Astrid Strandbu snakker i sin bok fra 2011 om barns deltagelse. Selv om denne studien ser på foreldre og deres opplevelse av oppfølgingen er det vesentlig å se på deres opplevelse av deltagelse og det finnes mange likhetstrekk. Det er ikke vesentlige ulikheter mellom hvordan foreldre deltagelse er i forbindelse med og etter en omsorgsovertagelse og barns deltagelse. Det handler i stor grad om hvordan sosialarbeideren ser på sine klienter. Deltagelse er ikke det samme som å bestemme. Barneverntjenestens mulighet til å ta avgjørelser, som dem det gjelder nødvendigvis ikke er enige i, er avgjørende for å ivareta barns sikkerhet og utviklingsmuligheter. (Strandbu 2011)

Strandbu (2011) sier at hun forstår deltagelse i sin studie som «det å være inkludert og involvert i beslutningene som er av betydning for den det gjelder I følge Strandbu (2011) har barneombudet uttrykt at *«Vi trenger ikke å gi barna en stemme, det har de allerede, vi trenger å gi de voksne flere ører»* (Strandbu 2011, s.38)

Dette kan overføres til foreldrenes stemme også. De har en stemme men har sosialarbeideren ører som hører foreldrenes stemmer?

Det finnes graderinger av hvor mye foreldrene kan regnes som deltagere. Sherry Arnstein (1969, s.216-224) har laget en deltagerstiger som er graderinger over personers deltagelse og involvering i beslutningsprosesser. De to første trinnene er nivåer hvor en ikke deltar (non participation) Her er ikke målet å gjøre foreldrene i stand til å delta men å gjøre de som har makt (barneverntjenesten) i stand til å lære opp (i denne studien) foreldrene. I de neste to trinnene snakker en om skinn-deltagelse, her får foreldrene si mening uten at de har innflytelse på avgjørelser eller at deres meninger tillegges vekt og blir tatt hensyn til. Trinn fem er bare en høyere grad av skinn-deltagelse som betyr at foreldrene kan gi råd men barneverntjenesten er de som tar beslutningene. På trinn seks i stigen kan foreldrene gå inn i en forhandling og kan bli med på kompromisser. På trinn sju vil foreldrene ha delegert makt og på trinn åtte vil foreldrene ha beslutningsmakt. (Arnstein (1969), s.216-224)

Når det her er snakk om at foreldrenes barn er under omsorg av kommunene, er det ikke realistisk å se for seg at foreldrenes deltagelse skal ligge på de øverste trinnene men de bør uansett ikke ligge på de nederste trinnene. Det er klart at foreldrene har mange meninger som det er verdt å høre på. Inntrykket er nok at barneverntjenesten i for liten grad er villig til å høre på foreldrene og la deres meninger og innspill tillegges vekt, der det ikke går på bekostning av hva som er til barnas beste.

Oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn krever at det er en dialog mellom foreldre og barnevern. Hvis ikke foreldrene bidrar i å si noe om hva de har behov for i oppfølgingen, kan barneverntjenesten komme til å sette inn tiltak som foreldrene ikke har bruk for, ikke kan nyttiggjøre seg eller som de ikke ønsker. Barnevernet kan komme til å sette inn tiltak som tres ned over hodene til foreldrene og som ikke vil virke etter hensikten. Barnevernet kan da evaluere tiltakene til ikke å ha nyttet og legger ansvaret over på foreldrene. Ingen mennesker kan forandre seg uten å ville og å forstå. Barneverntjenesten har klientifisert foreldrene på en slik måte at de ikke er meningsberettiget lenger. Foreldrene er uverdige trengende på den måten at de selv er skyld i at de har mistet sine barn.

Foreldrenes degradering kan likestilles med den posisjonen som barn har i barnevernssaker. De er heller ikke meningsberettigede på tross av at de har juridisk rett til å bli hørt.

2.6 Styrkeperspektivet

Barneverntjenesten er kjent for å fokusere på problemene som menneskene har og det er dette klientene «selger» inn til barneverntjenesten for å få de tiltakene de ønsker. Omre og Schjelderup (2009) ville med sin studie om barns deltagelse og styrkeprosesser i familieråd, identifisere barn og familiers kapasitet og kompetanse og hevder at styrkeperspektivet forutsetter et partnerskap mellom brukerne og barnevernsarbeideren som var tuftet på et partnerskap. (Omre og Schjelderup 2009)

Det å få saksbehandlerne raskt til å endre problemfokus til ressursfokus er utfordrende. Dette har vært et tema siden Jane Addams tid da hun mente at for å kunne hjelpe de fattige måtte en forstå menneskers erfaringer og følelser og at de ikke måtte hjelpes gjennom å synes synd på.

Mennesker må få akkurat så mye hjelp at de kan ta i bruk sine egne ressurser til å klare seg selv og ikke bli passivisert. (Jane Addams omtalt i Levin og Trost 2005)

Styrkeperspektivet bidrar blant annet til et rammeverk som fremmer respekt for klientenes ressurser, kapasiteter og potensialer. (Omre og Schjelderup(2009) s. 50).

Forskning viser at personer kan vise mestring når de blir stilt overfor vanskelige situasjoner. Dennis Saleeby (2006) hevder at klienter har evne til å bestemme hva som er til deres beste og det trenger de ikke profesjonelle til å fortelle dem. Sosialarbeidere har en tendens til å fokusere på klientens problemer i stede for dens styrker og ressurser. Dersom sosialarbeideren skal få til virksomt samarbeid med felles målsetning må samarbeidet reflektere klientens kapasitet. (Saleeby (2006), s 79-81)

Selv om det er mye kunnskap og forskning på «virkestoffene» av å spille på lag med klientene og få benyttet deres ressurser inn i et konstruktivt samarbeid, ser det ut som om sosialarbeiderne i praksis retter fokuset mot problemene og nederlagene til klientene.

I studien til Omre og Schjelderup (2009) mener de det er nødvendig for å sikre barn god omsorg at sosialarbeideren identifiserer barna og foreldrenes kapasiteter og kompetanse. Dette krever at sosialarbeideren har tro på og tar initiativ til et «samarbeidende partnerskap» mellom sosialarbeider og klient. (Omre og Schjelderup (2009), s. 51)

Begreper sterkt knyttet til styrkeperspektivet er empowerment og mestringsperspektivet eller resiliens. Empowerment er å anerkjenne klientenes iboende ressurser og egenverd og vise solidaritet med deres evne til å foreta egne viktige grep for å skape endring. (Kokkinn 2009). Resilliens vil si menneskers evne til å klare seg, deres iboende motstandskraft eller utholdenhet (Omre og Schjelderup 2009)

Noen av utfordringene eller fallgruvne med styrkeperspektivet er at ved å fokusere på styrkene og ressursene til klientene kan en miste fokuset på sårbarheter og problematisk «bagasje» som bæres med. Det kan føre til at en er for optimistisk i forhold til foreldrenes evne til å bedre situasjonen for sine barn og at barn blir værende for lenge i en uholdbar eller skadelig situasjon. (Omre og Schjelderup 2009).

Det handler her som i alt annet sosialt arbeid om å se helheten og ikke fokusere bare på delene.

2.7 Tidligere forskning

Det er foretatt lite forskning på dette feltet. Det har vært vanskelig å finne både litteratur og forskning som retter søkelyset mot oppfølging av foreldre etter omsorgsovertagelse både nasjonalt og internasjonalt. I 2006 kom en studie av Ingunn Ellingsen om oppfølging av mødre etter omsorgsovertagelse hvor hun intervjuet 8 mødre. I 2011 kom en ny studie av Silje Njarde Tangenes om det samme temaet hvor hun intervjuet saksbehandlere i barneverntjenesten.(Tangen 2011). Tor Slettebø kom med en doktoravhandling i 2008 om foreldres medbestemmelse i barnevernet og en rapport i 2009 om oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet. (Slettebø 2008 og 2009). Jeg har prioritert å se på nasjonal forskning da hverken Ellingsen (2006) eller Tangenes (2011) har funnet internasjonal forskning som er direkte rettet mot oppfølging av foreldre etter omsorgsovertagelse.

I 2003 kom Riksrevisjonen med en rapport som dokumenterte at 70 % av landets kommuner hadde mangelfulle rutiner for kontakten med foreldre etter at de hadde overtatt omsorgen for barna. Riksrevisjonen (2008) hevder at manglende rutiner utgjør en vesentlig risiko for at oppfølgingen blir tilfeldig, personavhengig, lite målrettet og at arbeidet lettere kan bli nedprioritert. Riksrevisjonens (2003) konstaterte at oppfølgingen av biologiske foreldre ikke er tilfredsstillende. De fant at barneverntjenesten hadde hyppigere kontakt med foreldre som hadde sine barn plassert i institusjon enn de som hadde barna plassert i fosterhjem.

Riksrevisjonen (2003) sier at mangelfull oppfølging av biologiske foreldre svekker muligheten for senere å kunne tilbakeføre barna på en vellykket måte. Riksrevisjonen (2003) påpekte at det er rimelig å forvente at barneverntjenesten har direkte kontakt med biologiske foreldre med jevne mellomrom for å vurdere bla om vilkårene for plasseringen fortsatt er til stede. (Riksrevisjonen 2002-2003)

Foreldrenes medvirkning i beslutninger som direkte berører dem eller deres barn har jeg valgt å se på Tor Slettebø (2008) sin doktoravhandling med tema. Foreldres medbestemmelse i barnevernet. Han finner at det kan være en sammenheng mellom foreldrenes tilfredshet med

medvirkning og deres opplevelse av virkning av tiltakene. (her handlet det i hovedsak om hjelpetiltak og ikke omsorgstiltak som i denne studien)). Slettebø (2008) ser også at det kan være mange ulike grunner og ulik motivasjon for at foreldrene svarer som de gjør. En faktor som hindrer medvirkning var stor utskiftning av saksbehandlere. Foreldrene opplever at kontinuitet og tilgjengelighet er viktig for å få til medvirkning. De fleste i undersøkelsen til Slettebø (2008) var tilfreds med påvirkningsmulighetene men når han så på medvirkningsgraden vil han betegne denne som konsultasjon og betegner det som «skinn-deltagelse» etter Arnsteins modell for brukermedvirkning. Slettebø (2008) fant at foreldre med hjelpetiltak var mer tilfreds enn de det var utøvd tvang mot. De foreldrene som var fratatt omsorgen for sine barn opplevde liten innflytelse og han mener at informasjon og medvirkningsprosesser lett kan bli tilsidesatt i saker med større grad av konflikt. Slettebø (2008) testet ut bruk av en «Brukergruppe» hvor foreldre som var fratatt omsorgen for sine barn møtte sammen med ansatte i barneverntjenesten. Hvor foreldrene opplevde at de fikk støtte, informasjon og mer innsikt i utfordringene. Barneverntjenestens ansatte fikk og mer innsikt og kunne legge opp oppfølgingsarbeidet på en mer strukturert og planmessig måte. (Slettebø 2008)

I 2009 kom Slettebø med en rapport utarbeidet på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet. Mange foreldre finner det vanskelig å samarbeide med saksbehandleren som stod for plasseringen av barnet og noen makter det ikke i det hele tatt. Dette står i kontrast med forventningene til at foreldrene skal kunne opptre som fornuftige samarbeidspartnere med barneverntjenesten. Det ser ut som om foreldrenes videre kontakt med barneverntjenesten er avhengig av i hvilken grad foreldrene mestrer dette. Slettebø (2009) framhever at foreldrenes skyld og skam problematiserer samhandlingen med barneverntjenesten og kan føre til isolasjon eller eksklusjon hos foreldrene. Hjelp til bearbeiding vil ofte være en forutsetning for utvikling av foreldrekompetanse og relasjon til barna. Slettebø (2009) sier at det stilles store krav til saksbehandlerne som skal følge opp foreldrene.

«Det kreves evne til dialogisk kommunikasjon, til samhandling i konflikt, til tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og en forståelse for at oppfølging av foreldre som oftest vil komme barnet til gode.»(Slettebø 2009, s. 83)

Slettebø (2009) kommer i sin rapport og inn på hvordan foreldre kan følges opp men savner retningslinjer for dette arbeidet. Han påpeker at dette er et område hvor det er behov for mer forskning. (Slettebø 2009) Hans forskning er utgangspunktet for oppdraget han senere fikk av departementet med å skrive veilederen for oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon.

Ingunn Ellingsen presenterte en studie i 2006, hvor hun intervjuet 8 mødre som hadde mistet omsorgen for sine barn. Hun tok utgangspunkt i mødrenes erfaringer i forhold til oppfølgingen de hadde fått av barneverntjenesten etter omsorgsovertagelsen. Studien viste at det var forskjell i erfaringene til mødrene avhengig av hvorvidt de var enige i omsorgsovertagelsen eller ikke. De mødrene som hadde vært enige hadde bedre erfaringer enn de som ikke var enige. Det var spesielt to dimensjoner som Ellingsen (2006) trakk fram fra mødrenes erfaringer. Den første var hvorvidt mødrene og barneverntjenesten hadde en felles agenda og den andre var i hvilken grad mødrene opplevde at de ble sett på som en god eller dårlig mor. Et annet funn var hvordan begrunnelsen på omsorgsovertagelsen hadde innvirkning på hvordan mødrene opplevde oppfølgingen. Dersom begrunnelsen lå utenfor mors omsorgsevne feks. barnets diagnose så, var det enklere for mor enn om begrunnelsen var mors omsorgssvikt. Mødre som hadde barn med diagnose eller atferdsvansker, opplevde oppfølgingen som bedre enn der hvor begrunnelsen var mors omsorgsevne. Ellingsen (2006) hadde og funnet ulikheter ut ifra hvor barna var plassert. Der hvor barna var plassert i familien ble det vanskeligere å opprettholde en morsrolle enn der barna var plassert utenfor familien og det var enklere der barna var plassert i institusjon enn der barna var plassert i fosterhjem utenfor familien. Det som Ellingsen (2006) er tydelig på at hun fant at oppfølgingen var mangelfull. (Ellingsen 2006)

Mødrene i Ellingsen(2006) sin studie fant det vanskelig å ta imot hjelp fra de som hadde tatt barna hennes og at de opplevde å være i et «vakum» i ankeperioden, hvor oppfølgingen ikke kom i gang. Ellingsen (2006) hadde et stort fokus i sin studie på hvordan fokuset på «moderskapet» var. Hvordan kan moderskapet i varetas etter en omsorgsovertagelse, hvordan være «Mor uten barn» som også er tittelen på Ellingsen (2006) sin studie. Hun fant at mødrene ble «reduert» til klientmoren og at barneverntjenesten ikke forhold seg til at hun fortsatt var mor og skulle være inkludert som en deltagende part. Barneverntjenesten så ikke ut til å se behovet for å rekonstruere mors rolle etter at barna ble plassert. (Ellingsen 2006)

Det kom en ny studie av barneverntjenestens oppfølging av foreldre etter omsorgsovertagelse i 2011 av Silje Njarde Tangenes. Problemstillingen hennes var hva det var som hemmet og fremmet oppfølgingen av foreldrene. Hun intervjuet seks saksbehandlere for å belyse temaet. Det hun fant var at saksbehandlerne savnet konkrete retningslinjer for oppfølgingen både sentralt og lokalt og at de manglet tid og ressurser til dette arbeidet. Tydeligere retningslinjer kan være til hjelp for saksbehandlerne men kan også hindre fleksibilitet og individuelle tilpasninger. Oppfølgingen av foreldre ble nedprioritert i en hektisk hverdag og det manglet fokus på dette arbeidet der hvor saksbehandlerne kom fra. Hun fant også at oppfølgingen varierte fra saksbehandler til saksbehandler og fra kontor til kontor. Saksbehandleren i denne studien var bevisste på hvilke behov og utfordringer foreldrene hadde men at det ble prioritert bort til fordel for barnas behov og utfordringer. Funnene tyder på at foreldrene og barna ikke ble behandlet som en familie men som to parter med motstridende behov. Fokuset på oppfølgingen bestod for det meste i spørsmål rundt og organisering av samvær. (Tangen 2011)

Studien pekte på at foreldrenes evne til å samarbeide var avgjørende for hvordan oppfølgingen ble. Saksbehandlerne la mye av ansvaret for kvaliteten på oppfølgingen over på foreldrene, men at saksbehandlerne hadde også et ansvar for å bygge gode relasjoner til foreldrene. Tangen (2011) sier at dårlige relasjoner mellom foreldrene og saksbehandler kan komme av at saksbehandler ikke ser på foreldrene og barna som en familie men som to parter med ulike interesser. Tangen (2011) konkluderer med at det bør komme bedre retningslinjer for oppfølging og at oppfølging bør kanskje rapporteres til fylkesmannen. Hun er usikker på hvorvidt samvær skal defineres som oppfølging og mener at det i større grad skal handle om foreldrene og deres behov, uavhengig av barnas. Det å tilby foreldregrupper hvor foreldrene møtes sammen med andre foreldre, kan og være et godt tiltak for foreldrene. (Tangen 2011)

3. Metode

For å kunne løse denne oppgaven er det nødvendig med flere metodiske tilnærminger. Det er nødvendig å kunne gå til litteraturen for å vurdere hvilket kunnskapsgrunnlag som er hensiktsmessig å benytte seg av for å kunne få en god drøfting og analyse av funnene. For å

kunne finne ut hvordan barneverntjenesten kan bli bedre i sin oppfølging av biologiske foreldre etter en omsorgsovertagelse, har det vært sentralt å innhente kunnskap og erfaringer fra foreldrene selv. Disse er mine viktigste informanter.

3.1 Kvalitativ metode

Detter er en kvalitativ studie hvor intervjuer er den viktigste metoden for informasjonsinnhenting. Kvalitative tilnærminger egner seg til å få en forståelse av sosiale fenomener og tolking og analysering av disse fenomenene. Kvalitative metoder er egnet til forskning på temaer som det ikke er forsket på så mye fra før. De mest brukte metodene i kvalitativ forskning er intervjuer og deltagende observasjon. Intervjuundersøkelser egner seg godt til å få informasjon om personers opplevelser og erfaringer. Her blir det nødvendig å etablere en direkte kontakt mellom informanten og forskeren og forskeren bruker seg selv som middel for å få informasjon. Relasjonen er basert på et subjekt-subjekt-forhold noe som betyr at begge parter påvirker forskningsprosessen. Hvordan denne relasjonen blir oppfattet av informanten påvirker hvilken informasjon informanten er villig til å dele. Metoden kjennetegnes av både systematikk og spontanitet. Systematikken handler om hvordan forskningsprosessen er planlagt og hvordan den er gjennomført og til slutt analysering av informasjonen. Spontaniteten kommer til uttrykk i måten intervjuene blir gjennomført på og at den informasjonen som kommer frem, er med på å styre hvor prosjektet går underveis. Forskeren må kunne endre retning på prosjektet underveis hvis det kommer opp tema som ikke var forutsett under planleggingen av prosjektet. (Thagaard 2010)

Grunnlaget for å analysere mine funn på en god metodisk måte har jeg valgt å ta utgangspunkt i hermeneutisk fenomenologi og forskningsetikk.

3.2 Hermeneutisk fenomenologi

Hermeneutisk fenomenologi er to begreper som henger nøye sammen med hverandre. I følge Thornquist (2010) sier Ricoeur at det er et gjensidighetsforhold mellom dem. Mens

fenomenologien hevder at bevisstheten er rettet mot noe som har mening mens hermeneutikken sier at dette noe må fortolkes,(Thornquist 2010)

Fenomenologi analyserer og kartlegger hvordan verden konstrueres av vår bevissthet og kalles derfor en bevissthetsfilosofi eller konstitusjonsfilosofi. Det er derfor intervjuer er viktig for å bli kjent med informantenes bevissthet rundt problemstillingene i forhold til å bli fratt barn. Bevisstheten til mennesker forholder seg alltid til noe, den er ikke selvstendig. Bevisstheten er intensjonal, fremholder Thornquist. (Thornquist 2010)

Husserl er mest kjent som grunnleggeren av fenomenologi som en sentral tankeretning i filosofien. Begrepet kommer fra greske ordet phainomenon og betyr fremtoning eller det som viser seg eller kommer til syne og ordet logos som kan oversettes med lære. (Thomassen 2006)

Thornquist (2010) sier at Husserls tanker videreføres av bl.a Alfred Schultz som er kjent for å gi fenomenologien en sosial forankring og Maurice Merleau-Ponty som er kjent for å knytte menneskelige subjektivitet til kroppen. Fenomenologien retter oppmerksomheten til slik verden erfares for subjektet. Husserl var opptatt av å forstå kunnskap, kunnskapens natur og vilkår. Han mener når vi studerer verden må vi gå veien om bevisstheten. Vi er i verden og vi er en del av verden. Kunnskapen et det menneske har tilegnet seg av erfaring vil påvirke en hver refleksjon. Dette får selvsagt konsekvenser for forskningen. Gjennom en fenomenologisk tilnærming må jeg ta inn over meg intervjuobjektene erfaringer og hvordan verden oppfattes og erfares av dem. Fenomenologien blir derfor også kalt en erfaringsfilosofi. Husserls prosjekt var å erstatte naturvitenskapens tenking om objektivitet uavhengig av mennesker, med et avhengighetsforhold mellom subjekt og objekt og mener at subjektivitet er forutsetning for forståelse. (Husserl gjengitt i Thornquist 2010).

Målsettingen med informasjonsinnhenting gjennom intervjuer kan en som forsker få tilgang til informantens verden, også den verden som informanten tar for gitt. Hvordan ser verden ut fra deres ståsted? Forskerens oppgave blir å få fatt på meningen og betydningen som verden har for informanten.

Naturvitenskapen har vært toneangivende for forskning og har heget om det uavhengige det objektive, det som kan telles og sees. Men naturvitenskapen kan ikke fange opp det vesentlige

med mennesker fordi den fjerner subjektivitet og mening og reduserer menneskelige og meningsfylte ytringer til kjemiske og fysiologiske prosesser. Den naturvitenskapelige kunnskap er betraktet som den «sanneste» noe som og har konsekvenser for hvordan sosialarbeideren ser på verdien av meningene til menneskene bak diagnosen. Mennesker blir sett ut ifra rollen det har.

Klientene i barneverntjenesten står i fare for å bli sett på ut fra sine svakheter og problemer, ikke som enkeltindivider med annen kompetanse og styrker, egne meninger og erfaringer og behov, kjærester og søsken, barn til sine foreldre. Hjelpeapparatet har lett for å bare konsentrere seg om de deler av et menneske som handler om vansker eller utilstrekkelighet. Helheten i mennesket blir ofte usynlig for hjelperen. (Järvinen og Mik-Meyer 2003)

Egne verdier og holdninger, rutiner og retningslinjer kan bli styrende for arbeidet, i større grad enn behovene til det mennesket som står ovenfor oss. Vi tror vi ser hele mennesket men virkeligheten vil være at vi alltid subjektivt ser bare utvalgte deler og så konstrueres resten. Hjelperne antar eller forventer at verden ser slik ut. Et menneske kan beskrives ut ifra det en subjektivt ser, mens meningene og erfaringene til mennesket forblir skjult eller ekskluderes.

I tillegg er heller ikke hjelperen objektiv, hjelperen tar med seg sine egne erfaringer inn i vurderingen av hva som er best for en person. Hjelperen må være klar over at den ser bare bruddstykker av den personen en skal hjelpe og en må være klar over hva en «legger til» ved vurderingene sine. Vi har en selektiv persepsjon, noe som og er nødvendig for å kunne se det som er vesentlig og ikke alt rundt. Menneskets evne til å sortere inntrykk og velge fokus er helt nødvendig for ikke å bli overveldet av informasjon.

Tid er en viktig dimensjon for å forstå andre mennesker. Deres erfaringer må sees i et tidsperspektiv. Mennesker tar med seg sine erfaringer og samler på dem gjennom hele livet. Mennesker handler ut ifra det samlede erfaringsgrunnlaget og hvis en opplever en situasjon som kan ligne på en tidligere, vil erfaringene fra tidligere spille inn på hvordan situasjonen vurderes. Det sterkeste er vel hvis et menneske blir traumatisert og en liten episode senere i livet kan virke retraumatiserende.

Bestemte steder kan kalle fram tidligere erfaringer og opplevelser. En person kan flytte fra et sted hvor en har opplevd vonde ting og så kan en flytte til steder som vekker gode minner.

Opplevelser og erfaringer kan være vanskelig å formidle, det krever til tider et avansert språk. Ved mangel på tilstrekkelig språk og formidlingskompetanse er det lett ikke å bli forstått eller bli misforstått. Dette er viktig å ha med seg overfor mennesker med ekstreme opplevelser som en ikke har begreper for og flerspråklige mennesker som kan formidle seg på flere språk men kan mangle nyanser i språket. Ekstreme opplevelser som krigserfaringer kan kreve andre begreper og ord enn det som nyttes til daglig for mottakeren av fortellingene. Kommunikasjonen vil være gjenstand for et samspill mellom det som er felles i kulturen og det som er individuelt som kommunikatørene. (Thornquist 2010).

Schutz deler i følge Thornquist (2010) relasjon inn i to, en du-innstilling og en vi-innstilling. I en du-innstilling er en bevisst det andre mennesket som person, men det er en ensidig relasjon. Vi-innstillingen er gjensidig. Her er begge parter bevisst hverandre og deltar i hverandres liv. (Thornquist 2010).

Fenomenologi er et utgangspunkt for kunnskapsutviklingen i sosiale vitenskaper og i sosialt arbeid. I undersøkelser basert på fenomenologisk tankesett rettes oppmerksomheten mot verden slik den oppleves og erfares fra et subjektivt perspektiv (Thomassen 2006). Dette vil i denne studien være opplevelsene først og fremst til foreldrene men også opplevelsene og erfaringer fra familieveiledere, hvordan de opplever at tilgjengelige metoder og arbeidsmåter virker og har nytte. Der er erfaringene fra informantene som jeg vil prøve å forstå.

Begrepet Hermeneutikk kommer også fra gresk, hermeneuein, som betyr å tolke eller fortolke. Å beskrive hvordan forståelse er hermeneutikkens oppgave og blir derved grunnlaget for all humanvitenskap. Det blir viktig å forstå samspillet mellom «forklare», «forstå», og «fortolke» i metodisk arbeid. (Thomassen 2006)

Hermeneutikk handler om forståelse og fortolking av ulike fenomener. Thornquist (2010) sier at hermeneutikk kan i korthet sies å være å forstå hvordan vi forstår. Hvordan verden blir meningsfull. Den tradisjonelle hermeneutikken er tolkingen av tekster mens den filosofiske hermeneutikken er den som brukes i forhold til det å forstå og tolke sosial kommunikasjon. Heidegger og Gadamer er spesielt viktige for den filosofiske hermeneutikken hevder Thornquist. (Thornquist 2010).

Forståelseshorisont er et nyttig begrep i hermeneutikken. Begrepet omfatter våre meninger, erfaringer og forventninger. Føllestad, Walløe og Etterstad (1990) har i følge Thornquist (2010) definert begrepet slik:

«Horisont (eller bakgrunn) er mengden av de oppfatninger og holdninger som vi har på et gitt tidspunkt, bevisst eller ubevisst, og som vi ikke har vår oppmerksomhet rettet mot.» (Thornquist 2010, s 142)

Dette betyr at vi alltid tar med oss noe inn i en relasjon, i en samtale som ligger og påvirker måten vi forstår et budskap på.

Heidegger var konsentrert om hvordan menneskers konkrete væremåte var og at vi har tilgang til verden gjennom vår deltagelse (Thornquist 2010). Vi kan ikke forstå et verktøy bare ved å se på det og vite hvordan det ser ut men er avhengig av å vite hvordan det brukes også. Forståelse blir derfor en del av hvordan mennesker opptrer. For Heidegger er det viktig hvordan mennesker faktisk opptrer ikke hvordan de sier de er eller hvordan de bør være.

Gadamer går lenger enn Heidegger i følge Thornquist (2010) og trekker inn erfaringene og bakgrunnen til den som tolker også. Gadamer legger mer vekt på språket. Han mener i følge Thornquist (2010) at all forståelse er språklig. Språket er en del av oss og vi bruker det til å formidle hvem vi er, hvordan vi tenker og forstår verden. Gadamer har bidratt til å utvikle hermeneutikken til å ha et større fokus på subjektiviteten og at fortolkeren tar med seg selv inn i prosessen. En fortolker kan derfor ikke være objektiv. Gadamer er referert i Thornquist :

«U-uttalte fordommer blir lett uttalte dommer» (Thornquist 2010, s 171)

Thornquist (2010) sier at ved å se bort fra strukturelle forhold som skeivt maktforhold, skeiv fordeling av sosiale goder og politikk generelt, bidrar det til å legitimere undertrykking og kan resultere i mangel på kritisk blikk når en tolker og forstår et budskap. Mangel på kritisk vurdering er en av kritikkene mot hermeneutikkens måte å forstå verden på. (Thornquist 2010).

Vi møter nye opplevelser med tidligere erfaringer, forventninger og fordommer. Fordommer er et ord med negativ klang i vår kultur men kan det også inneholde noe positivt? Thomassen (2006) hevder at Gadamer legger ikke dette negative sløret over begrepet., han mener at våre

fordommer er det som gjør det mulig for oss å forstå noe. Det er på bakgrunn av kunnskap og tidligere forståelse vi kan forstå nye ting som møter oss. Han mener at fordommer er en rikdom som vi har med oss og som gjør oss til den vi er, eller som Gadamer sier det, referert i Thomassen (2006): *«historien tilhører oss ikke, det er vi som tilhører den»* Dette kaller Gadamer i følge Thomassen (2006) vår forståelseshorisont og som er den forståelsen som er felles for alle i en bestemt kultur og historie, ikke de individuelle fordommene. Thomassen snakker om sanne og falske fordommer. De sanne er de som gjør at en forstår, de falske er de som gjør at en misforstår. (Thomassen 2006)

Hans-Georg Gadamer er kjent for blant annet begrepet «Den hermeneutiske sirkel eller spiral» i følge Thomassen (2006). Den hermeneutiske sirkel er en forståelsesspiral. Begrepet spiral er mer dekkende enn begrepet sirkel, for i forståelsen kommer en ikke tilbake til samme utgangspunkt men et skritt videre, derfor er det enklere å se for seg en spiral. Dette er en måte å visualisere hvordan forståelse utvikler seg gjennom en stadig bevegelse frem og tilbake mellom helhet og del og fra del til helhet. Fortolkningsprosessen øker forståelsen i en vekselvirkning mellom helhet og deler ved at de gjensidig betinger hverandre. Fortolkningen har til hensikt å få en enhetlig forståelse som viser sammenhengen mellom delene og helheten. (Thomassen 2006)

I Gadamers hermeneutiske perspektiv referert av Thomassen (2006) kan ikke begrunnelsen for kunnskap bare ligge i å følge en metodisk vei fra data til teori, data er alltid innvevd i den forståelseshorisonten som vi befinner oss midt inne i. Det handler om å forstå andre menneskers forståelse av virkeligheten slik at ny kunnskap kan oppstå. I vår sosialforskning skiller seg fra naturvitenskapen ved at naturfenomener kan forklares mens kulturen må vi forstå (Thomassen 2006).

Samspillet mellom forklaring og forståelse kan belyses gjennom Ricoeurs handlingsteori gjengitt i Thomassen (2006). Han sier at handlinger kan tolkes på samme måte som tekster fortolkes. En handling griper inn i omgivelsene og medfører forandring. Handlingen får konsekvenser som ikke nødvendigvis er sammenfallende med intensjonen bak handlingen. Den som utfører handlingen har ikke kontroll over konsekvensene. En kan si at konsekvensene er ute av styring så snart handlingen er foretatt. Handlingen har alltid en sosial

dimensjon, dvs den setter spor, danner strukturer og nedfelles i sosiale institusjoner og regler. Forklaring og forståelse kan sees på som et samspill mellom nivåer. (Thomassen 2006)

Målet for den hermeneutiske refleksjonen er en dypere forståelse av menneskets eksistens. Studier av menneskers handlingsmønster danner grunnlaget for en praksisnær vitenskap, noe som fenomenologien sitt utgangspunkt er velegnet til. I denne studien blir det viktig å forsøke å forstå foreldrenes «levde erfaringsverden». Og at fenomener sees på ut ifra både et «innenfraperspektiv» og et «nedenfraperspektiv». For dette studiet er det ikke viktig å «tallfeste» reaksjoner men å se på hvordan foreldrenes erfaringer er, hvordan deres opplevelse er. Et nedenfraperspektiv er å se på hva praktikerne faktisk gjør, hvordan de forstår og reflekterer. Dette brukes i den delen av studien hvor familieveilederne intervjues og hvordan de ser for seg en kan bedre oppfølgingen av foreldrene. Hensikten vil være å se om studien kan si noe om hvilke metoder som kan brukes i et samarbeid med praksisfeltet. Det å gå i dialog med praktikerne. (Thomassen 2006)

Thomassen sier at sosialt arbeid skal undersøke hvordan individuelle problemer henger sammen med strukturer og prosesser på samfunnsnivå og at sosiale problemer må forstås i lys av disse. I en hermeneutisk forståelse av kunnskap knyttes etikk og verdivurderinger til annen kunnskap. Kunnskap er ikke nøytral den må sees i sammenheng med «levd liv» og i møte med noen som bidrar i å forstå bedre og finne noen svar. (Thomassen 2006)

3.3 Intervju som metode

Hensikten med å foreta intervjuer av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn var å få god informasjon om hvordan de opplever sin situasjon og hvordan de opplever oppfølgingen fra barneverntjenesten. Det er en egnet metode for å få fatt på deres erfaringer og tanker rundt hvordan oppfølgingen burde vært. Intervju av ansatte i barneverntjenesten var nyttig for å få fatt på deres erfaringer med ulike metoder for å styrke omsorgskompetansen til foreldre og hvorvidt de kunne se for seg at dette var metoder som kunne brukes i forhold til foreldre som ikke hadde barn boende hjemme.

I en intervjusetting vil informanten være den som sitter på kunnskapen og avgjør hva en velger å presentere. Informantene presenterer opplysninger og erfaringer som en har

presentert før og som må forstås ut ifra hvilken kulturelle og sosiale omgivelser som preger informanten. (Thagaard 2010).

Intervjuer som benyttes i forskning kan utformes på ulike måter. Det kan være preget av lite struktur som en samtale mellom to mennesker, hvor nye temaer kan komme opp i løpet av intervjuet, eller det kan være strukturert hvor spørsmålene er utformet på forhånd og rekkefølgen er lagt. Fordelen her er at spørsmålene vil være sammenlignbare. Den tredje varianten er den mest brukte og som er delvis strukturerte intervju. Her vil temaene være planlagt på forhånd, men rekkefølgen bestemmes etterhvert. Slik kan informanten få fortelle sin fortelling samtidig som intervjuer sikrer at alle temaene blir berørt. En slik måte gir intervjuer mulighet til å være fleksibel og følge informantens forutsetninger og tempo. (Thagaard 2010).

Det mest vanlige er å intervju informantene en og en men gruppeintervju kan og benyttes. Da vil flere informanter kunne samtale om et tema hvor intervjuer styrer samtalen ut ifra hvilke temaer som en vil ha synspunkter på. Her kan deltakere utdype hverandres svar og de kan diskutere ulike erfaringer som de har gjort seg. Denne formen passer best der deltagerne er samkjørte og er likestilte, slik at ingen får dominere over de andre. (Thagaard 2010, s, 90).

I denne studien har jeg valgt å benytte både individuelle intervjuer av foreldre og gruppeintervjuer av ansatt i barneverntjenesten.

I denne studien var det hensiktsmessig å benytte kvalitativ metode i forhold til informasjonsinnhenting. Det var opplevelsen til foreldrene av kontakt og oppfølging og ikke minst opplevelsen av innhold og nytteverdi som var vesentlig. Det å intervju foreldrene var derfor helt sentralt.

3.4 Utvelgelse og rekruttering

Det er to sett med informanter, en gruppe med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn og en gruppe med ansatte i barneverntjenesten som jobber som familieveiledere og ikke som saksbehandlere.

Gruppe 1: For å få fatt på foreldre som var villig til å delta i en slik studie, har jeg tatt kontakt med saksbehandlere i en barneverntjeneste for at de skulle finne informanter. Det viste seg at en av saksbehandlerne hadde et større nettverk av foreldre, fordi hun hadde ansvaret for et gruppeopplegg sammen med Bufetat og flere andre kommuner. Foreldrene ble forespurt og fikk informasjon om studien av saksbehandlerne på telefon eller i møte. De foreldrene som ønsket å delta tok kontakt med meg. De som hadde deltatt i gruppene ble informert skriftlig av saksbehandler i tillegg til at de ble informert på telefon og i gruppemøtene.

Etter at jeg hadde snakket med noen foreldre, fortalte de det videre til andre foreldre som så tok kontakt med meg.. Enkelte informantene har erfaringer fra flere kommuner. Avtale med informantene ble gjort etter at de tok kontakt med meg på telefonen.

Gruppe 2: Videre i studien ønsket jeg å se på hvilken hjelp barneverntjenesten i dag rår over som kan tilbys foreldrene. For å få dette til har jeg intervjuet tre familieveiledere i barneverntjenesten. Etter at BUF-etat mer eller mindre har lagt ned sine tilbud om hjelpetiltak/veiedningstiltak for familier hvis barn bor hjemme, har flere kommuner bygd opp sitt eget tiltaksapparat. Det er en slik avdeling i en barneverntjeneste hvor jeg har fått mine informanter fra.

Jeg tok kontakt med en stor barneverntjeneste som jeg viste hadde bygd opp en tiltaksavdeling som er fristilt andre avdelinger i barneverntjenesten. Tiltaksavdelingen stilte med tre erfarne familieveiledere med ulik bakgrunn som jeg intervjuet samlet for å få med deres erfaringsutveksling og refleksjon.

3.5 Gjennomføring av intervjuene

Gruppe 1: Flere foreldre ønsket at jeg skulle komme hjem til dem for å foreta intervjuene. Ei mor hadde ikke opplevd at barneverntjenesten noen gang hadde kommet hjem til henne, hun ble så glad når jeg ønsket å komme hjem til henne at tårene trillet.

Intervjuene tok mellom en og en halv time å gjennomføre. Foreldrene var lette å få i tale og alle snakket sammenhengende gjennom hele intervjuet. For alle var dette vanskelige tema å gå igjennom men alle virket oppriktig interessert i å dele sin kunnskap med meg. Jeg tenkte på

forhånd at det skulle bli utfordrende å få nok informanter men jeg har snakket med 9 foreldre, 8 mødre og en far.

Intervjuene ble foretatt på bakgrunn av en intervjuguide som ligger vedlagt og intervjuene var delvis strukturerte. Jeg testet ut intervjuguiden på en av foreldrene, dette intervjuet er tatt med som en del av informasjonsgrunnlaget.

Foreldrene hadde alle mistet omsorgen for sine barn. Dette var det eneste kriteriet jeg satte. Det var ikke krav til alder eller om de hadde mistet omsorgen for alle sine barn. Jeg satte heller ikke noe krav om hvor lenge det var siden barna var plassert. Det viktigste for meg var å få fatt på hvilken opplevelse foreldrene hadde når de så på dette tilbake i tid. Det var stor variasjon blant informantene hvor lenge det var siden de hadde mistet omsorgen (fra 1 til 18 år siden), men alle klarte å beskrive opplevelsen detaljert.

Intervjuguiden for foreldrene er delt inn i tre deler, før under og etter omsorgsovertagelsen. Guiden er utformet noe stikkordsmessig og fungerer som en huskeliste for intervjuer. Den har en innledende del hvor informanten blir orientert om studien, hvordan informasjonsinnhenting foregår og hva målsettingen er med intervjuene. Den har en del hvor foreldrene blir bedt om å beskrive barna, omfanget av samvær, antall saksbehandlere og runder i rettsapparatet. Neste punkt er om hva som skjedde akkurat når barna ble flyttet, hvilken informasjon som ble gitt og hvem var til stede. Etter dette er kontakten med barneverntjenesten et tema. Hvor ofte denne har vært og har det vært endringer i kontakten underveis i prosessen. Før avslutningen kommer foreldrenes erfaringer opp som tema. Hvordan foreldrene har opplevd oppfølgingen og hvordan kunne de ønske den skulle vært.

Foreldrene fikk informasjon før vi startet og etter at intervjuet var ferdig at de kunne trekke seg underveis i prosessen. Dette fikk de også informasjon om skriftlig.

Intervjuene var som sagt delvis strukturerte slik at informanten fikk fortalt sin historie og intervjuguiden ble brukt til å sikre at ulike spørsmål ble stilt men rekkefølgen var ikke vesentlig. Det viktigste var at spørsmålene var til hjelp for at informanten skal fortelle sin historie, sine opplevelser uten for mange avbrytelser. Det er viktig å få informanten til å oppleve at informasjonen de kommer med opplevelsene er vesentlige at de opplever respekt og anerkjennelse i intervjuet. Thagaard (2010) sier at intervjuer som har en fleksibel struktur

kan lettere gi et samspill mellom aktørene som vil prege dataene som kommer fram.
(Thagaard 2010)

Dette var også min erfaring, vi fikk en fin dialog hvor det var opp til informanten å bestemme hastighet og rekkefølge. Selv om intervjuet ble styrt så var det viktig å følge informantens tempo og gi dem de pausene de trengte. Informantene gav tilbakemelding på at det hadde vært en god opplevelse å bli intervjuet selv om det var vonde ting å rippe opp i.

Jeg hadde et mål om 5 informanter, men når flere tok kontakt på eget initiativ etter å ha fått informasjon om undersøkelsen, valgte jeg å intervju alle som ønsket å snakke med meg. Det ville være etisk problematisk å avvise mennesker som ønsker å kunne bidra med sin kunnskap og sine historier. Dette er mennesker som hadde erfaringer de ønsket å gi til barneverntjenesten. Jeg kjente meg ydmyk over å få denne tilliten.

Gruppe2: Ved å foreta et gruppeintervju kunne jeg få fram nyansene og ulikhetene i deres måte å se utfordringene på. Jeg kunne få en diskusjon mellom dem og mer utfyllende svar på mine spørsmål. Refleksjonen i gruppen vil være viktig for å komme fram til gode data. Informantene har ulike erfaringer og de kan utfordre hverandre spesielt når de skal fokusere på hva som kan komme til å virke på en målgruppe de ikke har jobbet med og har erfaring med. En av fallgruvene med å foreta gruppeintervjuer er at det er de sterkeste sine meninger som blir styrende (Thagaard 2010). I min gruppe vil deltagerne være samkjørte og de vil kjenne hverandre, slik at et evt skeivt maktforhold vil bli avklart i forkant av intervjuet.

Intervjuene ble foretatt på bakgrunn av en intervjuguide som ligger vedlagt og intervjuet tok ca to timer. Intervjuguiden fokuserer på hvilke metoder de benytter, hvilke erfaringer har de med nytteverdien, resultatene av arbeidet og hva kan de se for seg som nyttig til bruk for en ny målgruppe.

Tanken er å se om de tiltakene som benyttes til å styrke foreldrekompetansen til foreldre som har hjemmeboende barn kan benyttes med eventuelt noen endringer i arbeidet med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Dette er det som også departementet foreslår i sin veileder (2009). Departementet skisserer her ulike veiledningstiltak som de foreslår benyttet i oppfølging av biologiske foreldre. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) BLD)

3.6 Analyse av innhentet informasjon.

Det som var felles for intervjuene av de to gruppene var at samtalerne eller intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert i ettertid. Tanken på hvordan informasjonen skulle analyseres startet egentlig allerede ved utformingen av intervjuguiden, hvilken informasjon var jeg ute etter og hvilke spørsmål ville jeg ha svar på. Analyseprosessen fortsatte under intervjuene og transkriberingen. Det å transkribere alle intervjuene tok lang tid og var en møysommelig prosess, men samtidig kom ordene til informantene under huden på meg.

Når jeg foretok intervjuene ble prosessen styrt av et samspill mellom informant og intervjuer. Etter at jeg begynte å transkribere og analysere teksten er det jeg som forsker som tar kontrollen over informasjonen. I intervjuet er det informanten som styrte hvilken informasjon som ble gitt men under analysen er det forskeren som styrer hvordan informasjonen blir behandlet, hva som tas med og hva som ikke tas med. Det er og viktig hvordan informantene blir presentert. Foreldrene delte erfaringer og kunnskap som er svært personlig og da er det avgjørende at informasjonen blir behandlet med respekt i analysen. Presentasjonen av foreldrene må gjøres slik at de ikke blir gjenkjent av andre og informasjonen må behandles på en anonymisert måte som ivaretar foreldrenes integritet.

Under tolkingen av informasjonen er det viktig å ta med at foreldrene velger måten de presentere seg på og at dette er et resultat av hvilken sosial og kulturell sammenheng foreldrene er i. Hvordan de velger å presentere seg og sine erfaringer er helt og holdent styrt av dem. Det ble ikke innhentet kompa-rente opplysninger som kunne «kvalitetssjekke» foreldrenes historier. Historiene er subjektive og de er foreldrenes sine egne og en beskrivelse av deres opplevelse av situasjonen.

Etter å ha lest igjennom de transkriberte intervjuene mange ganger, ble teksten fortettet. Spørsmålene ble ikke gjengitt og spesielt lange beskrivelser ble sammenfattet. (Kvale gjengitt i Thagaard (2010)). Informasjon som ikke var vesentlig i studien ble tatt bort og jeg stod igjen med mindre tekst som skulle analyseres videre.

Teksten av intervjuene ble delt inn i sentrale temaer ut ifra hvilke spørsmål og områder som jeg ønsket å få belyst. Siktemålet med analysen er å få fram en forståelse av det budskapet informantene ønsket å formidle. (Thagaard 2010)

Teksten ble kodet med farger slik at det ble enklere å få oversikten og å kunne sammenligne hva hver enkelt sa om de samme temaene.

Etter hvert som analysen skred fram ble flere kategorier fremtredende, kategorier som knyttet teksten til teoretiske begreper. Tolkingsprosessen ble å knytte begrepene til teksten for å fremme forståelsen av hva informantene ønsket å formidle. (Thagaard 2010)

3.7 Forskningsetikk

Forskningsetikk styres av forskningsetikkloven og formålet med loven er: *«Loven skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente etiske normer.»* (Forskningsetikkloven (2006),§1).

Etikk handler om ideologier, verdier, normer, holdninger og handlinger. Det handler om etiske refleksjoner knyttet sammen med ideer, prinsipper, faglig forankret teori og praksis. (FO 2007). Selv om dette omhandler profesjonsetikk gjelder det samme for forskningsetikk.

Thagaard (2010) refererer til Berg og Silvermann når hun presenterer tre prinsipper for forskning med personopplysninger: *«-informert samtykke, -konfidensialitet, -konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter»* (Thagaard 2010 s. 25)

Disse tre prinsippene må beskrives i de enkelte prosjektene i søknaden til NSD om godkjenning.

For å kunne gjennomføre datainnsamling og presentere disse på en god måte må dette arbeidet forankres i de forskningsetiske retningslinjene. Forskningsetikk har sin base fra vitenskapelig allmennmoral og bygger på et sett av verdier, normer og institusjonelle ordninger.

Forskningsetikk er for meg vevet sammen med faglig yrkesetikk. Det handler om at datainnsamlingen blir gjort på en godkjent måte, at taushetsplikten blir ivaretatt og et uforbeholdent samtykke fra informantene blir innhentet. Ingen skal presses eller lures til å gi av sin kunnskap og erfaring. Det viktigste for en forsker er å komme så nær en sannhet som mulig, derfor er redelighet sentralt. Redelighet i dokumentasjon og konsistens i argumentasjonen er ufravikelig. En forsker er heller ikke en nøytral person uten egne holdninger og verdier, derfor må forskeren redegjøre for hvordan egne holdninger kan påvirke

studien (Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) 2006)

I forhold til andre forskeres arbeid, kan ikke disse brukes uten at referansene oppgis, dette for å hindre plagiat. (Thagaard 2010)

Håndteringen av personopplysninger kreves særskilt aktsomhet. Selv om ikke hverken direkte eller indirekte personopplysninger kommer fram i prosjektet, har jeg som forsker plikt til å oppbevare personopplysningene jeg har fått av informantene på en forskriftmessig måte, dvs at disse oppbevares nedlåst og der de oppbevares digitalt skal dette være passordbeskyttet.

I en intervjusituasjon er det viktig å vise respekt for informantens grenser og at informanten ikke blir presset til å gi opplysninger han eller hun ellers ikke har villet gi. Informanten kan bli forført eller overtalt til å gi opplysninger som gir informanten problemer i ettertid, det er viktig at informantens selvrespekt blir ivaretatt. «*Prinsippet om at informanten ikke skal ta skade av å delta i forskningsprosjekter, bør være ledende for hvor nærgående forskeren kan være i intervjusituasjonen.*» (Thagaard 2010 s. 110)

Når opplysninger som informantene gir blir løsrevet fra sin sammenheng kan det være vanskelig for informanten å kjenne seg igjen. Dette kan oppleves som et tillitsbrudd for informanten. For å holde på anonymiteten vil det bli vanskelig for informanten å gjenkjenne sine egne fortellinger også fordi spesielle ord og uttrykk må utelates. (Thagaard 2010).

Informasjon til informantene er viktig og kan medvirke til at informanten ikke opplever at resultatet av forskningsprosjektet blir vanskelig å forholde seg til.

I denne studien vil noen av foreldrene ha tilknytning til min egen arbeidsplass og familieveiderne er alle ansatte i samme barneverntjeneste som meg.

Jebs Carl Ry Nilsen og Pål Repstad (2006) har skrevet en artikkel om dette emne som heter «Når mauren også skal være ørn, om å analysere sin egen organisasjon».

I denne artikkelen beskrives mange momenter en må være oppmerksom på, men også momenter som gjør arbeidet lettere.

Fordelene kan kort sies å være detaljerte kunnskapen en har om organisasjonen og den ”indre dialogen”. En kan lettere komme med tilleggsspørsmål og på den måten få bedre og mer korrekt informasjon. Ulempene kan være at en blir for ”nærsynt” og ikke få tilstrekkelig med distanse til informasjonen. En kan for eksempel bli fristet til å ”pynte” på informasjonen.(Nilsen og Repstad 2006).

En spesiell etisk utfordring var det når en mor ringte og ønsket å bidra selv om jeg hadde hatt en aktiv rolle og ansvar for at hun mistet omsorgen for sine barn. Når jeg tok dette opp med henne sa hun at *«det var jo for mange år siden og dere gjorde det eneste rette den gang»* Hun så ingen betenkeligheter med å være informant og hun visste og husket godt hvem jeg var når hun tok kontakt. Dette ble et spennende intervju hvor jeg som forsker stod i fare for å møte meg som sosialarbeider skikkelig i døra. Det var ikke vanskelig å se på hennes opplysninger som forsker, kanskje fordi jeg hadde hatt flere intervjuer før dette intervjuet. Informanten forholdt seg til meg som en representant for barneverntjenesten men også som forsker. Selv om hun tiltalte meg som «du» og «dere» når hun omtalte barneverntjenesten, oppfattet jeg henne som ærlig og oppriktig når hun beskrev barneverntjenesten. Informanten var svært reflektert over både sin egen rolle og barneverntjenesten sin rolle og hvorfor det ble slik det ble.

Før jeg startet med å innhente informanter og foreta intervjuer fikk jeg hele prosjektet godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Intervjugudene og samtykkeskjema ble innsendt og med noen endringer på måten å rekruttere informanter på, ble prosjektet godkjent. Rekrutteringen av informanter ble selvsagt foretatt i henhold til godkjenningen av NSD. Godkjenningen ligger vedlagt.

3.8 Beskrivelse av foreldrene og deres familier

Informantene i denne studien består av 9 foreldre med tilsammen 19 barn. De har eller har hatt barn under omsorg fra ulike kommuner. Noen har erfaring fra flere kommuner og noen har fra en kommune i Rogaland. Erfaringene er fra syv kommuner tilsammen. Foreldrene har fra ett til fem barn og de har erfaring med plassering i fosterhjem og institusjon og spesielt en mor har erfaring med mange flyttinger for sine barn. Flyttingene har vært så mange at hun går

i «surr» når hun skal fortelle om det, men etterhvert klarer hun å regne seg fram til at den ene har flyttet seks ganger mellom fosterhjem og institusjon og den andre flyttet ni ganger mellom fosterhjem og institusjon, men hun er langt fra sikker på at hun har fått med seg alle flyttingene.

De som har flere barn har og flere fosterhjem å forholde seg til på samme tid. I dette materialet var det kun to søskenpar som bodde sammen. Flere har erfaring fra tilbakeføring av barna til hjemmet, enten at barna har blitt voksne eller at vedtak om omsorgsovertagelse har blitt opphevet av fylkesnemnda.

Foreldrene i denne studien har hatt fra 1 til ca 24 saksbehandlere å forholde seg til. En mor sier at: *«jeg har hatt så mange at jeg husker snart ikke lenger og det synes jeg også har vært veldig slitsomt, men på en måte har det vært godt for det er jo ikke alle du har kjemi med, så det kan jo være en fordel å bytte, men likevel synes jeg det har vært veldig mye skifte og det har jeg sett ikke har vært bra for ungene heller for de og må forholde seg til nye hele veien og det gjør de usikre og redde.»*

Noen har vært i fylkesnemnda en gang, mens andre har vært i retten 10-15 ganger.

Flere sier at barneverntjenesten kom inn for sent og at barna skulle vært plassert før, mens noen sier at barna aldri skulle vært plassert. Flere har vært plassert av barneverntjenesten selv som barn og noen sier selv de skulle ha vært plassert som barn.

Grunnlaget for omsorgsovertagelsene i følge foreldrene er: 2 med rus, 1 med rus/psykiatri, 2 med psykiatri og 4 med generell omsorgssvikt og understimulering.

Noen av foreldrene har et godt forhold til fosterhjemmene og ser på fosterforeldrene som familie mens flere hadde et mer anstrengt forhold. Noen foreldre hadde aldri vært invitert inn til fosterforeldrene, men blitt servert kaffe utenfor. Noen får god informasjon om barna fra fosterforeldrene mens en opplevde å få informasjon om at barnet hadde vært på sykehuset når hun møtte i retten.

Familie 1: En mor med et barn som ble plassert for to år siden, når barnet var fem måneder. Barnet er i dag 2 1/2 år gammel. Dette er mors eneste barn. Her ble barnet først plassert

frivillig men senere på tvang. Mor var samboer da barnet ble plassert men bor alene i dag. Barnet bor i fosterhjem. Mor har forholdt seg til barneverntjenesten i en kommune.

Familie 2: En mor med fire biologiske barn og et stebarn. Hun har tre barn som ble tatt under omsorg. De er nå 22, 12 og 6 år gamle. De to yngste ble tatt rett etter fødselen på tvang og den eldste ble flyttet til sin far når hun var 4 år, altså for 18 år siden. Den eldste flyttet tilbake til sin mor for 10 år siden og flyttet for seg selv etter at hun er blitt myndig. De to yngste bor i samme fosterhjem. Barna har ikke samme far. Mor har stiftet ny familie og fått et nytt barn for ett år siden som hun har omsorgen for. Det har vært kontakt med flere kommuners barneverntjeneste.

Familie 3: En mor med to barn på 14 og 17 år. Begge har bodd borte i 3,5 år. Den eldste er frivillig plassert mens den yngste er under omsorg. Barna bor i hvert sitt fosterhjem. Mor hadde samboer da barna ble flyttet og bor fortsatt med samme mann. Hun har forholdt seg til en barneverntjeneste.

Familie 4: En mor med fem barn i alderen 22,19,13,11 og 7år. De fire eldste ble plassert for 9 år siden, den eldste flyttet til sin far i fosterhjem hvor hun var i 4 år før hun flyttet tilbake, nr to ble plassert på institusjon på tvang for ett år, de to neste ble plassert i samme fosterhjem hvor de fortsatt bor, yngstemann ble plassert for seks år siden etter først et akuttvedtak og så omsorgsovertagelse. Det yngste barnet bor i fosterhjem. De to eldste har samme far og de tre yngste har samme far. Det er to ulike kommuner som har omsorgen for de to eldste og den yngste. Mor har erfaring med både fosterhjem og institusjon for sine barn. Hun har erfaring med barneverntjenesten i flere kommuner. Mor har ny samboer. Familien har flyttet mye.

Familie 5: En mor og en far som bor sammen og har ett barn. Barnet er fem år og ble tatt under omsorg for ett år siden. Barnet bor i fosterhjem. Barnet ble tatt på tvang. De har hatt en kommunal barneverntjeneste å forholdt seg til.

Familie 6: En mor med tre barn. Barna er i dag 23, 20 og 17 år. De ble plassert for 11 år siden. Mor har erfaring med plassering både i institusjon og fosterhjem. Familien har forholdt seg til barneverntjenesten i en kommune. Den yngste er tilbakeført til hjemmet, mens de to eldste er etablert for seg selv. Mor bodde alene når barna ble plassert og det gjør hun også i dag.

Familie 7: En mor med to barn. I dag på 14 og 20 år. De ble plassert for 8 år siden. Barna har forskjellig far. Den eldste er flyttet for seg selv og den yngste er flyttet hjem til mor igjen for et halvt år siden når omsorgen ble opphevet. Begge barna ble plassert på tvang og har erfaring både fra institusjon og fosterhjem. Mor har hatt en kommune å forholdt seg til. Mor er etablert på nytt med samboer.

Familie 8: En mor med ett barn på 15 år som ble plassert for 3 år siden. Barnet hadde da bodd hos sin far i 6 år. Det var mor som «tvang» fram en omsorgsovertagelse og nå er det mor som beskriver seg som barnets nærmeste. Barnet bor i fosterhjem. Mor bodde alene når barnet ble flyttet men har samboer i dag. Mor har erfaring med barneverntjenesten i flere kommuner.

4. Analyse av foreldrenes opplevelse av oppfølgingen

Problemstillingen for denne studien er *hvordan kvalitetssikre oppfølgingen av biologiske foreldre*. For å kunne svare på denne problemstillingen har jeg delt studien i to. Jeg har valgt å intervju foreldre som har mistet omsorgen for sine barn for å få fatt på deres kompetanse og erfaringer. Etter at jeg har intervjuet foreldrene har jeg sett på hvilke tiltak som benyttes i dag og hvordan ser familieveiledere på overføringsverdien av de tiltakene de benytter i dag for å styrke omsorgskompetansen til foreldre med hjemmeboende barn, men dette kommer jeg tilbake til i neste del.

For å svare på første del har jeg spurt foreldrene om hvordan de har opplevd oppfølgingen de har fått etter omsorgsovertakelsen, hva har vært bra og hva har vært dårlig og til slutt hvilken oppfølging kunne de ha sett for seg ville vært en god oppfølging.

Jeg vil sette det foreldrene forteller inn i fire deler, hvordan foreldrene opplever at barneverntjenesten ser på dem, foreldrenes reaksjoner på selve plasseringen, oppfølgingen i ettertid og hvilken oppfølging kunne foreldrene se for seg. Dette for å kunne svare på delproblemstillingene som omhandler foreldrene. Dette blir igjen viktig for å kunne svare på hovedproblemstillingen til slutt. Hvordan kan barneverntjenesten bedre kvalitetssikre oppfølgingen av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn.

Jeg vil i analysen gå inn i selve opplevelsen til foreldrene, for å forstå hvordan foreldrene tenker og hvordan de ser på seg selv i forhold til barneverntjenesten.

For å kunne treffe med tiltak i oppfølgingsarbeidet er det avgjørende etter min vurdering å få fatt på hva foreldrene mener det er behov for og hvordan oppfølging skal gis. Det er viktig å ha fokus på at oppfølgingen skal få foreldrene til å benytte ressursene de har til å komme seg videre og ikke bli «sittende fast» i sorgen og krisen.

4.1 Hvordan opplever foreldrene å bli sett på av barneverntjenesten

Hvordan mennesker blir sett på av andre er avgjørende for hvordan mennesker utvikler seg. Alle utvikler seg i et samspill med andre og det er av påvirkning av andre, identiteten til hvert enkelt menneske utvikler seg.

Opplever foreldrene å få anerkjennelse eller opplever de å bli krenket i møte med barneverntjenesten, opplever de stigmatisering og at barneverntjenesten bruker makten til å bygge opp eller trykke ned foreldrene. Opplever foreldrene å bli sett på som hele mennesker med både sine styrker og svakheter. Dette er spørsmål som jeg ønsker å ha fokus på i denne delen.

Etter å ha gått igjennom intervjuene med foreldrene kommer noen kategorier tydelig frem. For å kunne analysere tilbakemeldingene fra foreldrene har jeg prøvd å kategorisere funnene på følgende måte.

1. Stigma/diagnose – tildeling
2. Tildeling av æres-stigma
3. Falskhet: ord følges ikke av handling
4. Uærlighet – en føler seg lurt
5. Tap av tro og håp gjennom Krigs-metaforen: hvert møte en kamp en kommer skadet fra
6. Åpen/direkte maktbruk: Enten gir du barnet fra deg frivillig ..eller.. så
7. Den relasjonelle dimensjon

8. Gjensidig ærlighet

Hvordan ulike sitater illustrerer ulike dimensjoner vil bli presentert i det følgende:

1: Stigma/diagnose – tildeling: Alle har opplevd at det å miste omsorgen for sine barn fører til en stigmatisering av de som foreldre og mennesker. Noen av informantene beskrev det slik:

«...når du ikke blir sett seriøst sant, så er det bare ei gal mor eller vet ikke hva de tenker eller om jeg bare er et saksnummer, men det føles litt sånn.»

«.. det handlet om forskjellige ting, mistanke om generell omsorgssvikt,.....de har påstått vanskjøtsel, kaotisk hjem, de har prøvd på rus, de har prøvd på alt mulig, de har prøvd på vold...jeg ble henta for å ta urinprøver av barnevernet... og jeg som aldri har gått på smertestillende medisiner en gang.»

«..fordi at når du ikke gir deg så blir du sett på som kranglete og vanskelig»

«..jeg har prøvd å få en ny sakkyndig, men jeg er ikke verd det, «vi har ungene hennes, hvorfor skal vi betale ny sakkyndig»....»

«..jeg gikk til sjefen og sa at jeg måtte operere for jeg har sånne tunge øyelokk og bli vekke i fjorten dager for jeg vil ikke se ut som en narkoman.»

«...kommune har sagt til min datter at den dagen hun får barn så kommer de til å gjøre det samme som de har gjort med meg (ta omsorgen for barnet)»

Dette er alle sitater fra informantene som beskriver at de blir satt i bås, at de blir tillagt problemer eller egenskaper som de mener de ikke har. De blir tillagt det som Goffmann (2000) sier som karakterstigma. En beskriver at barneverntjenesten prøvde å få satt stempel på henne som blant annet, rusmisbruker uten at de lyktes med det og endte opp med generell omsorgssvikt. Det nest siste sitatet beskriver en kroppslig stigma fordi hun på grunn av tunge øyelokk ser ut som en narkoman, det siste er et «slektsbetinget» stigma som Goffman (2000) beskriver det, hvor datteren har fått beskjed om at hvis hun får barn så kommer barnevernet til å ta det og fordi hun er datter til sin mor, (Goffman 2000)

Dette ser ut som om saksbehandleren vil «standardisere» foreldrene, fra å være en forelder som har behov for hjelp, til å bli en hjelpetrengende klient og så en «sak» i barneverntjenesten (Järvinen, MicMeyer 2003). Dette ser ut til å gå igjen i annen forskning også.

2: Tildeling av æresstigma: En annen form for stigma i følge Goffman (2000) er æresstigma. Det er når stigma smitter eller overføres til andre i familien som for eksempel barn.

En mor sier at i retten ble det forklart hvorfor gutten ble mobba på skolen, med mor sitt utseende:

« ..han ble mobba på alle skolene han har gått på, men gjett hvem som fikk skylda.....å ja det var jo nok å se hvor stygg mora var, det satt de i retten og sa....ja det var utseende til mor det, ja ja det var mor sin feil at han ble mobba.....ja, se hvordan mor ser ut, er det rart at barna blir mobba. ..ja jeg har fått skylda for alt, for det første var jeg for tykk, jeg var for stygg og dette sitter de i en rettssak og sier og det er ingen som reagerer»

Mor ble her tillagt skylden for barnets problemer på grunn av utseende sitt. Dette ble i følge mor sagt i retten uten at noen stoppet det. Hun tolket det som om alle var enige i dette og at alle så ned på henne, stemplet henne og var med på å bekrefte at dette var hennes skyld.

Veilederen fra departementet om oppfølging av foreldre sier om stigmatisering at:

«Stigmatisering og marginalisering av foreldre kan bidra til at det utvikles negative holdninger til dem, både i offentligheten og blant ansatte i hjelpeapparatet. Dette kan være medvirkende årsaker til at de ikke opplever å få den hjelpen de trenger.»

(Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) s, 15)

Foreldre opplever å bli behandlet slik at de mister tillit til barneverntjenesten og de mister troen på at de er verdifulle som foreldre og som mennesker.

3: Falskhet: Foreldrene forteller også at de oppfatter barneverntjenesten som falske. De blir fortalt at de er viktige som foreldre men dette følges ikke av handling slik som to informanter sa:

«..jeg føler meg ikke som ei mor jeg, jeg har barn på papiret, de sier vi er så viktige for barna men hvorfor får vi ikke se de.....hvorfor får vi ikke lov til å være tilstede, på juleavslutninger, på skoleavslutninger, alt dette...jeg forstår ikke hvorfor de sier vi er så viktige for barna, jeg føler meg ikke sånn, jeg gjør faktisk ikke det for jeg kjenner ikke barna mine lenger..»

«ja der de fant ut at alt egentlig var bra nok og at det eneste jeg trengte var tilsyn i hjemmet før de plutselig snur tvert om og finner ut at tilsyn ikke var godt nok, ja så da ble det fosterhjems plassering.»

Det å oppleve saksbehandler som falsk, det å ikke være ærlig eller holde informasjon tilbake fremmer ikke tilliten mellom saksbehandler og foreldre. Dette stemmer dårlig med sosialarbeidernes yrkesetikk, hvor en skal:

«..fremmer likeverd og respekt, møter menneskers behov og bidrar til at de får brukt sine ressurser. Arbeidet skal ivareta enkeltindivider og forståelsen av menneskers gjensidige avhengighet av hverandre for å skape livskvalitet for alle. ”

(Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere, vedtatt 2002, s. 2)

Alle mine informanter kommer med fortellinger om hvordan de har blitt dårlig behandlet av hjelpeapparatet. Når en tar i betraktning at dette er profesjonelle sosialarbeidere ser det ut som om saksbehandlerne glemmer de etiske retningslinjene som skal ligge til grunn for alt sosialt arbeid. I menneskerettighetserklæringen gjengitt i «Rett eller galt, utgitt av FO i2007» står det i artikkel fem bla at ingen mennesker skal utsettes for «*nedverdiggende behandling..*» (FO 2007, s. 9)

4: Uærlighet- en føler seg lurt: En annen kategori er fortellinger om at saksbehandlere opptrer uærlig, med skjult agenda og foreldrene som føler seg lurt.

Flere av informantene opplever at barneverntjenesten har lurt de, løyet og holdt tilbake informasjon. At barneverntjenesten har hatt en skjult agenda. En mor forteller fra møtet hvor hun signerte på en frivillig plassering og andre har andre eksempler:

«..jeg følte meg lurt ja, det gjorde jeg for alle vi som var med på det møtet der det plutselig blir satt inn et hastemøte og da forstod jeg med en gang hva som skulle skje, fordi at egentlig skulle møtet handla om at jeg skulle få slik avlastningshjelp. Men så ble det plassering.»

«..for det er slik at når jeg mista ungene mine så sier hun ene til meg at hvis du tar inn miljøarbeider så får du mer samvær,.... ok så fikk jeg det men jeg fikk ikke mer samvær»

«..så ringte de og sa de vil ha et møte så sier jeg at det er greit og skal ta med advokat, nei det trenger du ikke, kunne ta med ungen og dagmammaen. Nei jeg skal ha advokaten med, ringte til min advokat....så ringer hun til barneverntjenesten og får beskjed om at de har et akuttvedtak som skal effektueres.»

«...eller bortplassering, den skulle være midlertidig til at jeg hadde kommet meg opp på beina igjen, men når jeg da hadde endelig skrevet under på de papirene så viste det seg jo at det ikke var helt det de hadde i tankene likevel»

Sosialfaglig arbeid er et arbeid som utøves i møte mellom mennesker, et møte som er nødvendig for å kunne yte hjelp til de som trenger det. En sosialarbeider skal vise respekt, åpenhet, tillit og omsorg. Dette krever etisk klokskap og et bevist forhold til egne motiver og verdier, står det i (FO,s yrkesetiske retningslinjer, gjengitt i Rett eller Galt utgitt av FO 2007)

Det er ikke alltid at vedtak kan forhåndsvarsles slik som moren som refererer til effektueringen av et akuttvedtak. Forvaltningsloven gir unntak for forhåndsvarsling ved noen tilfeller. Bla. dersom:

« a) slik varsling ikke er praktisk mulig eller vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres.» (Forvaltningsloven kapittel IV, § 16)

Fordi om barneverntjenesten har lov å la være å varsle på forhånd om et vedtak så betyr det ikke at foreldrene trenger å bli lurt eller løyet til. Det at denne moren fikk beskjed om at hun ikke trengte å ha advokaten med er rett og slett løyn. Hun hadde behov for advokat og dessuten er det mor selv som må få bestemme om hun skal ha med seg advokat eller ikke, det

å råde mor til ikke å ta med advokat er å frata henne en rett hun har og er en krenkelse av hennes juridiske rett. (Honnet 1992)

Det å oppleve å bli behandlet på en nedverdiggende måte gjør at en mister troa på samfunnet og på hjelpeapparatet. Dette gjør noe med sjansen for at foreldrene skal klare seg. Det å bli fratatt omsorgen for sine barn setter sine spor hos foreldrene.

5: Krigsmetafor: En av foreldrene beskrev erfaringene slik:

«..jeg har jo blitt bitter og sånn og har mista troen på systemet, det har jeg.....det er akkurat som å ha vært i krigen, de kunne like så sendt oss til Afghanistan..»

Dette er en kamp foreldrene ikke kan vinne, de kommer ikke fra krigen umerket. De blir merket for livet samtidig som forventningene til foreldrene er at de skal fungere som gode samarbeidspartnere etterpå. Dette er et stort paradoks i arbeidet med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn.

6 Åpen direkte maktbruk: Flere foreldre forteller at de har opplevd direkte maktbruk og trusler fra ansatte i barneverntjenesten. En mor sa at hun opplevde seg presset til å signere på en frivillig plassering.

«...så derfor ville de at jentungen skulle plasseres så da sa de enkelt og greit at enten så gir du jentungen fra deg frivillig eller så, så tar vi henne uansett altså.....så ja da bestemte jeg meg for å skrive under som det beste for meg, det beste ville være at jeg skrev under på det samtykket og heller fikk den hjelpen jeg trengte og kom meg på beinene og så kunne jeg heller være den mora dattera mi fortjente, tenkte jeg da, så jeg skrev under.»

Her bruker barneverntjenesten sin makt for å oppnå et mål, nemlig at barnet blir plassert.

Moren her opplever at de presser henne til å signere en frivillig plassering noe hun gjør fordi hun da tror hun får en belønning i form av hjelp til seg selv. Dette er makt som jeg kan tenke meg blir begrunnet av saksbehandler som god informasjon om konsekvensene hvis hun ikke signerer og formidlet som omsorg for henne, dette er best for henne for da får konsentrert seg om seg selv. Dette er makt som gir seg ut for å være noe annet og er det som Foucault kaller «eufemisert makt» eller som Bourdieu kaller «symbolsk vold. (Järvinen og Mortensen 2005)

Barneverntjenesten har stor makt til å endre på menneskers situasjon. Det å miste omsorgen for sine barn, sier alle mine informanter er det den verste opplevelsen de har hatt.

Barneverntjenesten har makt til å påføre mennesker lidelse som er så stor at nesten alle foreldrene i min studie var nær ved eller hadde tanker om å ta sitt eget liv. Det er viktig at barneverntjenesten klarer å ta innover seg hvilken makt dette innebærer. En informant sa tydelig at hun mente barneverntjenesten hadde for mye makt og ble provosert når det kom opp debatter i media om mer makt til barneverntjenesten.

« ..men jeg føler liksom at dokker synes dere har for lite makt og jeg er jo uenige og synes dokker har alt for mye makt sant at de kan bare gjøre sånn og sånn, normale folk som ikke kjenner barnevernet tror ikke det er sant liksom..»

For å kunne endre saksbehandlers rolle overfor foreldrene er det nok nødvendig å se på barneverntjenestens Doxa. Hvordan er barnevernets syn på foreldrene integrert i tjenesten. Hvordan saksbehandlere forholder seg til foreldrene kan se ut til å være automatisert. Hvordan denne Doxa\en har oppstått er ikke godt å vite da mine informanter har erfaringer med saksbehandler fra ulike kommuner. Järvinen, Larsen og Mortensen (2005) sier at:

«En professions doxa er en samling af holdninger, værdier og normer, hvor der ikke hersker bevidsthed om, at disse er udviklet over tid og derfor kunne være anderledes, men hvor de tværtimod opfattes som selvindlysende og naturlige.»(Järvinen, Larsen og Mortensen 2005)

Dette er ikke foreldre som har opplevd mye anerkjennelse fra hjelpeapparatet. De har ikke opplevd å bli hørt på og blitt lytta til. Det ser ut som om saksbehandlerne som foreldrene i min studie viser til, har glemt at dette handler om hvordan en behandler mennesker, hvor myndighetene har tatt barna bort ifra dem, det kjæreste de har. Det skulle vært lett å forstå at dette arbeidet krever særlig aktsomhet når en jobber med så følelsesmessige saker som dette.

7: Relasjon og ærlighet: Det er et kronglete landskap å bevege seg i, men noen saksbehandlere som det refereres til i denne studien har klart dette og det som flere sier er at det betinger at saksbehandler er *ærlige* og har tid til å *lytte*. At saksbehandler kan vise omsorg selv om de representerer det mest grusomme foreldrene kan tenke seg. Det er synd at det

synes som om det er et fåtall av foreldrene som opplever dette. Men som sagt funnene er ikke bare sort hvitt. Noen har opplevd å bli ivaretatt. Noen har opplevd å *funnet tonen* med saksbehandler og at saksbehandler har fremstått som *ærlig* i sitt budskap. En mor forteller at :

«..jeg tror det handler om at vi bare har funnet tonen, jeg har vært «bånn ærlige» med dem hele veien fordi om vi har vært uenige i ting så har de aldri gått rundt grøten med meg.....de har vært «bånn ærlige» med meg samtidig som de på en måte har jo, fordi om jeg ikke alltid har fått viljen min så har de i alle fall hørt på mine meninger på en måte..»

«..jeg hadde veiledning fra en saksbehandler....men det jeg syntes var så godt, var at liksom på.....var helt fantastisk, så når de begynte å slutte å gå til meg så ble jeg lei meg, sant fordi jeg syntes det var godt at de kom og så at det var, at.....var normalt liksom.»

Det å bli trodd på, det å få anerkjennelse er avgjørende for å kunne utvikle seg som menneske. Det å kunne gå fra et eksistensnivå til å kunne oppleve en utvikling som mennesker. Selv om dette er en liten studie så ser jeg at de foreldrene som har opplevd å bli tatt på alvor er de som har klart seg best av mine informanter.

Det å forstå hvordan foreldre påvirkes av sosialarbeiderens væremåte er svært viktig. Foreldrene forteller at de blir fortalt, eller oppfatter at de blir fortalt at de ikke er verd noe. Så snart omsorgsovertagelsen er et faktum og barna er flyttet opplever de seg glemt og ubrukelige. Flere formidler at de til slutt tror at de ikke er verd noe og «*kryper under dyna*» og isolerer seg fra omverdenen. Saksbehandler oppfattes ikke som sensibel overfor foreldrenes behov for å bli verdsatt for noe.

Som Nordtvedt og Grimer (2004) skriver at mennesker forstår seg selv i lys av andre mennesker. Andre menneskers handlinger får betydning for forholdet en har til seg selv og hvordan en føler, tenker og opplever å være seg selv som menneske. Når det handler om hvordan saksbehandler skal fortolke forståelsen et menneske har av seg selv, har jeg valgt å se til den hermeneutiske innfallsvinkelen som vil hjelpe meg til å analysere foreldrenes opplevelse av hvordan de blir møtt. Sensibilitet er en kilde til kunnskap og refleksjon som har

betydning for den hjelp som foreldrene får og følsomheten for foreldrenes reaksjoner er en kilde til erkjennelse og videreutvikling av faglig kunnskap. (Nordtvedt og Grimen 2004)

Saksbehandler skal i følge hermeneutikken hjelpe foreldrene til å fortolke sin situasjon og videre kan en omfortolke, eller hjelpe foreldrene til å se situasjonen fra flere vinkler. Hvis saksbehandler her ikke er klar over sine egne fordommer og forståelse for hvordan en blir oppfattet står en i fare for å trække på foreldrene.

Empati er et begrep som er sentralt i alt sosialarbeid. Det å vise sensibilitet og følelsesmessige innlevelse i foreldrenes situasjon blir ofte nevnt som empati. Nordtvedt og Grimen (2004) referer til empatiforskeren Martin Hoffmann for å understreke dette. Hoffmann sier at sentralt i empatien er «*opplevelsen av ubehag ved en annens ubehag*» (Nordtvedt og Grimen 2004 s.47).

Dette kan være en god rettesnor for saksbehandlerne. Dette handler om empati og hvis en saksbehandler ikke føler ubehag ved foreldrenes smerte da har ikke denne saksbehandleren lenger empati for sine klienter. Mange av de foreldrene jeg har intervjuet i denne studien forteller om saksbehandlere som behandler dem på en måte hvor de ikke opplever empati, dermed er det ikke slik at saksbehandler ikke føler ubehag, men kanskje er saksbehandlerne for gode til å skjule det. En mor sa:

«..når hun var på møte hjemme hos meg, hvis jeg var lei meg så grein hun og fordi hun syntes det var så vondt, hun var ærlig med meg på en måte , hvis hun sa alltid, jeg synes dette er så vondt.....så hun var bønn ærlig med meg.»

Dette er et eksempel på at det ikke er farlig og uprofesjonelt å vise følelser men det er måten en gjør det på, hvordan en snakker om det.

Hva er det så jeg har fått vite av mine informanter og hvordan skal jeg fortolke dette?

Jeg har fått vite gjennom deres fortellinger av hvordan opplevelsen har vært og gjennom de eksemplene de har kommet med at de ikke har opplevd kontakten med barneverntjenesten som god. Foreldrene beskriver uærlighet at de føler seg lurt og at saksbehandler ikke har hørt på dem og enda mindre latt foreldrenes meninger ha innflytelse på resultatene. Dette kan

tolkes som at saksbehandlerne i det store og hele med noen få hederlige unntak, ikke har vist empati og innlevelse. Saksbehandlerne har ikke holdt etikken høyt og brukt makten sin til å trække på foreldrene.

Foreldrene formidler at måten de blir sett på av fosterforeldrene og av barneverntjenesten har stor betydning for selvtilliten og livskvaliteten. Det å oppleve anerkjennelse og gode tilbakemeldinger har de færreste opplevd. Alle foreldrene har følt seg langt nede i forbindelse med omsorgsovertagelsen og da har de hatt behov for å bli løftet opp, ikke tråkket ned.

4.2 Reaksjonene på selve plasseringen

Hvordan opplevde foreldrene selve omsorgsovertagelsen, den konkrete flyttingen av barna? Hvilke psykologiske reaksjoner viser foreldrene? Dette er viktige aspekter for å forstå foreldrenes reaksjoner for i neste omgang å kunne tilby foreldrene den hjelpen de har behov for i de ulike stadiene av en sak. Alle beskriver dette for å være deres verste opplevelse noen gang.

«...det er det verste jeg noen gang har gjort, det var helt grusomt, ikke noe kjekt å si ha det til ungen sin og vite at du ikke vet når du får se henne igjen, det er ikke noe kjekt.....jeg lå og grein i mange timer før jeg roet meg..»

Det er mange ulike reaksjoner men noen går igjen. Alle forteller om fortvilelsen, sorgen og krisen som de opplevde da barna ble plassert. De psykiske reaksjonene får ulike utslag i handlinger. For å kunne analysere dette best mulig har jeg valgt å dele historiene inn i følgende kategorier:

1. Fortrengning
2. Flukt
3. Dårlig samvittighet
4. Skam
5. Dødstanker

6. Verdiløse for sine barn

1 Fortrengning er en kjent forsvarsmekanisme. Personer som har vært utsatt for stress eller traumatiske hendelser reagerer med å gjøre andre ting for å få tankene bort fra det vonde. En mor sier det slik:

«...da det første barnet som ble fratatt meg, da var jeg veldig rusmisbruker, da var jeg veldig på kjøret, det bare blei, da orka jeg ikke å kjenne på det en gang.....jeg fortrengte det, det var på en måte ikke noe jeg kjente på, det var bare noe som skjedde, jeg orket ikke å forholde meg til det på en måte,

2 Flukt: En annen forsvarsmekanisme er å flykte fra det vonde. I mitt materiale forteller informantene om flukt inn i rus, inn i arbeid eller inn i psykisk sykdom.

«...men da kjører du bare på med rus og så...etter at hun var plassert.....så bare kjørte jeg på så jeg slapp å forholde meg til det...hun ruste jeg vekk»

«....så jeg gikk heller ut og kjøpte heroin og tror ikke jeg brydde meg om hvor mye jeg tok der og da , det betydde ingen ting, ingen ting som betydde noen ting ,

Selv om to av informantene ruset seg på denne tiden sier den ene:

« fordi om en ruser seg får man på en måte aldri rusa seg nok til å slippe å se hvordan ting egentlig er»

En hadde mennesker rundt seg som ikke tillot at hun var alene og en druknet seg i arbeid. Livet bestod av arbeid og søvn. Hun fortalte at hun jobba fjorten timer i døgnet,

«..for ikke å tenke og etterpå så sov jeg og så gikk jeg på jobb og jeg dro der seks dager i uka i mange år og hadde jeg ikke gjort det så vet jeg ikke hva jeg hadde gjort

Som sitatet viser var hun også inne på tanken på å ta livet sitt selv om ikke hun gjorde noen aktive handlinger som kunne ta livet hennes. Hun fortalte også at hun ringte en venninne hvor hun fortalte at hun vurderte å ta livet sitt. Hun fikk hjelp av venninna til å velge livet!

En informant mistet håpet når saken om omsorgsovertagelse var ferdigbehandlet i tingretten.

«..når jeg tapte i tingretten da ble jeg tvangsinnlagt, da kutta jeg meg sånn opp at mannen min ikke klarte å ha meg hjemme.

En annen av foreldrene ble også innlagt på sykehus fordi forelderen ikke så noen vits med livet lenger og partneren brukte all sin tid på å hindre at samboeren skulle velge å dø.

«..ja vi var på sykehuset i to dager, snakket med psykologer, jeg vil ikke leve mer, det var derfor vi drog til sykehuset for å få hjelp, for det er bedre at du får hjelp for at du har et barn som du er glad i og så er det mange andre i familien som er glad i deg, så du må tenke sånn for du er for ung til å dø»

«..min egen sorg var å hjelpe samboeren, det var ikke mange som tenkte på meg, snakket litt med en psykolog»

Det er mange måter å flykte fra problemene når de blir for tunge å bære og flere fikk hjelp enten av psykiatrien, venner eller andre.

3 Dårlig samvittighet: Flere foreldre forteller om de har dårlig samvittighet for at barna har blitt plassert

«..men klart du kjenner på det fordi om du ruser deg så kjenner du på at sant, du er mor på en måte så du kjenner på den der, dette skulle ikke ha skjedd og dårlig samvittighet»

«..veldig dårlig samvittighet, veldig dårlig samvittighet fordi at jeg tenkte på en måte, at nå kan jeg gjøre hva jeg vil og den sitter godt i enda, for man burde tenkt at OK nå må jeg snu, nå har de tatt ungene nå må jeg gjøre det jeg kan for å få dem tilbake, men jeg tenkte ikke det, nå gjør jeg meg ferdig nå kan jeg gjøre hva jeg vil, plutselig hadde jeg frihet og kunne gjøre akkurat hva jeg ville uten at det gikk utover noen andre enn meg selv men samtidig så syntes jeg at jeg ikke hadde lov til å føle det.»

4 Skam: En av mine informanter forteller at hun følte skam fordi hun følte lettelse.

«...jeg føler på en måte at i forhold til den normale nøkterne delen av livet mitt så var det skam for det at ungene hadde flytta , hvordan skulle jeg si dette til folk, mens for meg som , var det mer skam fordi at jeg tillot meg å føle lettelse for at ungene var i fosterhjem , så det var mange typer skam, rett og slett»

Ja det er mange typer skam og skammen gjorde at denne informanten valgte å ikke treffe mennesker som ville spørre etter barna hennes.

«... nei, jeg traff ingen, gjemte meg, jeg gjorde det, jeg sa det jo heller ikke til mine foreldre, de fikk vite det gjennom andre kanaler så det var masse rare følelser på en gang»

«.. det er ikke alltid like godt å ha ting rundt deg og for det blir en skam og da trekker du deg unna, skjems, jeg ville ikke snakke om dette, jeg holdt meg for meg selv, jeg gikk ikke på butikken her nede og handla, det er bare for et to-tre år siden jeg gjorde, så på en måte skøyv du alle på en måte litt vekk fra deg og..»

«..jeg følte på en måte at i forhold til den normale nøktre delen av livet mitt så var det en skam for det at ungene hadde flytta, koss skulle jeg si det til folk,...., så var det mer skam fordi jeg tillot meg å føle lettelse for at ungene var i fosterhjem, så det er mange typer skam, rett og slett»

«...nei, jeg traff ingen, gjemte meg jeg gjorde det, jeg sa det ikke til mine foreldre, de fikk vite det gjennom andre kanaler så det var masse rare følelser på en gang det var....altså for å være ærlig så hadde jeg nesten ikke kontakt med mamma og de etter at det skjeddemen mamma fant jo ut litt hvor ungene var og fikk en viss sånn samværsordning sånn at de fikk sett de i alle fall men det var ikke liksom gjennom meg eller på mine premisser eller sånn"

I sin masteroppgave: Mor uten barn, skriver Ingunn T. Ellingsen (2006) mye om skammen som mødrene hun intervjuet følte når de mistet omsorgen for sine barn. Hun skriver om *forbudt sorg*, det at foreldrene bar på en sorg som ikke var *legal* på en måte. Omgivelsene hadde ikke forståelse for foreldrenes reaksjoner og foreldrene i hennes undersøkelse forteller om skamfølelsen. En skam som handlet både om forventningene til seg selv, fra samfunn og nettverk og fra barneverntjenesten. (Ellingsen 2006)

5 Dødstanker: Det er helt tydelig at akkurat når et barn blir flyttet hjemmefra er det en svært kritisk situasjon. Flere av mine informanter, ja faktisk hadde fire av mine informanter aktive forsøk på å ta livet sitt og tre hadde tanker om å ta livet av seg etter at barna var flyttet

«..jeg var så langt nede at jeg enten ville dø eller så ville jeg komme meg til å leve på en måte som for meg var det ikke noe valg for det var enten måtte jeg leve eller så kom jeg til å dø og jeg hadde bestemt meg for å leve»

«..fordi når du mister alt så tenker du at nå må jeg ta livet av meg»

«..så drikker jeg for at jeg skal feire at datter mi har flytta, endelig hadde jeg sagt, så gikk jeg hjem og så tok jeg alle disse tablettene.....når jeg kom til sykehuset sa de, to minutter til nå så hadde ikke du vært her nå.»

6 Verdiløse for sine barn: To stykker hadde tenkt at barna ville ha det bedre uten dem.

«..samtidig så følte jeg at de hadde det mye bedre uten meg , de hadde det mye bedre uten meg»

«..det var da hun hadde flytta, så tenkte jeg at nå trengte hun ikke meg mer»

Mange av mine informanter hadde som sagt vært inne på tanken av å gi opp, at verden var et bedre sted uten dem. Dette er en risiko som lite har blitt berørt i det jeg har kommet over av informasjon.

I departementet sin veileder fra 2009, om oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller institusjon, beskrives godt foreldrenes utfordringer og reaksjoner ved en plassering. Departementet omtaler stigmatiseringen og marginaliseringen som foreldrene opplever fra samfunnet rundt. Foreldrene kan oppleve seg devaluert både som foreldre og som menneske. Departementet sier at en omsorgsovertagelse vil for de fleste være en traumatisk hendelse som kan utløse en psykisk krise. Mangel på innflytelse og medvirkning kan gi opplevelsen av avmakt og umyndiggjøring. Foreldrene kan oppleve skam, skyld, sorg og savn og føler seg sviktet av hjelpeapparatet og av familie og venner som tar avstand fra dem. I tillegg til å oppleve en psykisk belastning vektlegger også departementet den sosiale

belastningen en omsorgsovertagelse kan ha for foreldrene. De kan oppleve seg ensomme og sosialt isolerte, de kan miste jobb og bolig og få økonomiske problemer. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) BLD)

Dette stemmer med mine funn, men departementet nevner at dette kan være en traumatisk hendelse som kan utløse en psykisk krise, ikke hvilke konsekvenser dette kan få. Selvmord er ikke nevnt som en fare eller risiko som en omsorgsovertagelse innebærer.

Den opprinnelige betydningen av begrepet «traume» er «sår» og kommer fra gresk som så mye annet. Dette gjenspeiler virkningen en hendelse har på menneskene. Heltne og Steinsvåg (2011) sier at hvorvidt en person blir traumatisert avhenger av personens integreringskapasitet til å klare å håndtere opplevelsen. Dvs i hvilken grad foreldrene klarer å bruke sine erfaringer og opplevelser til å finne meningsfulle relasjoner mellom hendelsene som gjør at en blir klar over hvordan erfaringene påvirker deres og andres liv. Mennesker som har en mangelfull utvikling emosjonelt, kognitivt, sosialt og personlighetsmessig vil ha en svekket integreringskapasitet og derfor mer sårbare for å bli traumatisert. Når en så vet at noen hendelser er potensielt mer traumatiserende enn andre, feks dersom hendelsen er intens, plutselige, ukontrollerbare, upredikerbare og ekstremt negative sier Hart som er gjengitt i Heltne og Steinsvåg. (Heltne og Steinsvåg 2011)

Det foreldrene i denne studien forteller er at de opplevde selve plasseringen som plutselige og utenom deres kontroll. Selv om dette er hendelser for noen, mange år tilbake i tid, er deres fortellinger svært detaljerte og hvor følelsene kommer tilbake hos dem. De finner det vanskelig å snakke om fordi det får dem rett tilbake i situasjonen som opplevdes som svært negativt for alle mine informanter. Jeg har ikke undersøkt foreldrenes integreringskapasitet men alle omsorgsovertagelsene ble begrunnet ut ifra ulike mangler og utfordringer som foreldrene hadde i sitt liv.

Det virker slik på tilbakemeldingene fra foreldrene at barneverntjenesten har tatt lite hensyn til påkjenningen en plassering av barn har på foreldrene. Ingen av mine informanter ble kontaktet samme kveld eller dagene etter av barneverntjenesten for å høre hvordan det gikk med dem. Ingen ble henvist til andre som kunne hjelpe dem gjennom den vanskelige tiden

som fulgte. De ble overlatt til seg selv og mine antagelser før jeg begynte på denne oppgaven om at barneverntjenesten følger barna med blikket sitt og slapp blikket til foreldrene ser ut til å stemme. Når barna flytter fra foreldrene til fosterforeldre, flyttes fokuset til barneverntjenesten fra foreldrene til fosterhjemmet. Dette er helt naturlig fordi barneverntjenestens hovedfokus skal være på barnas situasjon, men det hjelper ikke barnas situasjon hvis de blir foreldreløse. Av hensyn til barna og av rent menneskelige hensyn er det viktig at en foretar en risikovurdering og yter bistand til foreldrene i denne svært vanskelige og risikofylte situasjonen som en plassering er. Hvordan dette konkret kan gjøres kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

Ingrid Høyer (2007) referer til noen undersøkelser som har vært gjort i Sverige i sin bok *«Førældrars röster – hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem»*. Hun sier at Haight fant i 2002 at nesten alle mødrene i denne undersøkelsen uttrykte følelsen av sorg, depresjon og traume i forbindelse med plassering av deres barn. I Trulssons undersøkelse i 1997 forteller mødrene om kraftige krisereaksjoner etter at barna var plassert. De snakket om sinne, tomhet og sorg og at noen hadde snakket om selvmordstanker. Det refereres også til at reaksjonene var ulike på bakgrunn av mødrenes ressurser. Det ble funnet at de foreldrene som hadde vokset opp i sin opprinnelige familie, fullført skolegang og hadde vært i arbeid hadde svakere reaksjoner enn de som hadde erfart plassering for sin egen del. Hun referer og også til en studie av Haight i 2005 at det var en sammenheng hvordan foreldrene opplevde adskillelsen og i hvilken grad de klarte å forholde seg til barna og fosterforeldrene i ettertid. Højer (2007) påpeker også at foreldrene fortalte om at reaksjonene deres og følelsene deres ikke ble erkjent av saksbehandler og at saksbehandler heller ikke tillot foreldrenes følelser. Foreldrene forteller også om at deres reaksjoner i krisen ble notert og brukt mot dem i senere saksbehandling. (Højer 2007).

Det som en kan ta lærdom er viktigheten av å forstå foreldrenes reaksjoner ut ifra den situasjonen de er i og hvordan en klarer å tilby foreldrene adekvat hjelp vil også bidra til et bedre forhold mellom barna og foreldrene. Tiltakene vil foreldrene vil være til barnas beste. En må som sosialarbeider aldri glemme tapet som foreldrene opplever slik som en mor sa:

«...du mister jo alt hvis du mister ungene dine»

4.3 Oppfølgingen i ettertid

Foreldrene har ulik opplevelse av hvordan oppfølginga har vært. Det ser ut som om de som har fått et godt forhold til saksbehandler klarer seg bedre enn de som strever med forholdet til barneverntjenesten. For å kunne systematisere oppfølgingen som foreldrene har fått så har jeg valgt å dele det inn i disse kategoriene:

1. Ønsker ikke hjelp
2. Mangel på informasjon
3. Stadig nye saksbehandlere
4. Skåne fostermor
5. Frykt for å bli straffet
6. Barnevernets maktanvendelse
7. Å være tilskuer – bli satt på sidelinjen
8. Positive tiltak

1 Ønsker ikke kontakt: En av informantene forteller at barneverntjenesten har plassert barna i flotte fosterhjem men at kontakten med barneverntjenesten er ikke til stede. Hun forteller at hun ikke ønsker kontakt med saksbehandler fordi hun har blitt behandlet så dårlig og opplever seg tråkka på. Hun forteller også at hun får all informasjon om barna sine gjennom fosterforeldrene.

«..de gjør alt de kan for å trække deg ned, du skal ikke få lov å være oppe, for er du oppe og går så skal de bare trække deg ned igjen.»

*«..jeg ønsker ingen kontakt jeg altså, for jeg har barnevernet **her oppe** (viser med hånda opp til halsen), jeg må treffe henne på torsdag på grunn av et skolemøte.....og når det er slutt så tar jeg bussen rett på jobb, jeg ønsker ikke noen samtale med de etterpå, for jeg mener de er så lite imøtekomende»*

«..det dummeste barnevernet tror at vi skal smile til dem og høre for det er det eneste vi fikk høre etterpå var kritikk, kritikk, kritikk og enda mer kritikk»

«..får vite det av fosterforeldrene, de er flinke til å informere meg, ja er det noe nytt så ringer de og forteller så jeg har veldig god kontakt med fosterforeldrene»

En annen forelder forteller at all kontakt mellom henne og barnevernet går gjennom advokaten. På spørsmål om det er kontakt med barneverntjenesten sies det:

«nei, jeg har vært på et møte siden hun flytta fra meg (ni år) og to ganger i fylkesnemnda, det er det jeg har sett til henne, jeg gidder ikke lenger å snakke med henne i telefonen for hun sier bare «jeg hører hva du sier», så alt går gjennom advokaten min nå, så jeg ringer til han, jeg og hyler og skriker litt og så sender han et brev til barnevernet, det må jo gå den veien så lenge de ikke kan høre på meg»

Her er svarene like ulike og mange som foreldrene. Noen foreldre opplever god kontakt med barneverntjenesten, hvor saksbehandler tar jevnlig kontakt mens noen har ikke kontakt med saksbehandler utenom rettsbehandlingene. Det er da kanskje ikke så underlig at foreldre krever tilbakeføring eller utvidelse av samvær hvis det er eneste mulighet til å få kontakt med barneverntjenesten.

2 Mangel på informasjon: En informant forteller at hun ikke får noen oppfølging av barneverntjenesten, at de aldri har vært hjemme hos henne. Hun opplever at hun må kreve ny sak i retten for å få informasjon om sine barn.

«..ikke får jeg informasjon fra skolen, barnehage, ingenting, lege, sant ingen ting og ja det går fint i fosterhjemmet, det er jo liksom ikke noe,....du får liksom ingenting informasjon i dag i det hele tatt og så kommer du i retten og ja den ene hadde vært på sykehus og jeg synes jo det er helt sykt synes jeg»

3 Stadig nye saksbehandlere: Skifte av saksbehandlere er et stadig gjentakende problem og noe har hatt veldig mange, opp til 24 stykker på seks år, riktignok fordelt på to kommuner.

«..så nå har jeg fått ny saksbehandler, det har jo vært et problem på disse årene i. (navn på kommune).har jeg sikkert hatt ni saksbehandlere, ingen av dem kjenner meg, ingen av de har kalt meg inn til møte, de ser meg i retten den ene gangen og så kommer det nye folk.....hvis du har lest papirene sier jeg , så står det sånn, nei hun

viste ikke, så hun innrømmet at hun ikke hadde lest, kjenner ikke saken for å si det sann, derfor blir det vanskelig for hun sitter og diskuterer om meg i et team når hun ikke kjenner meg»

4 Skåne fostermor: Det er vanskelig for foreldrene å sørge for at barna får opprettholdt kontakten med besteforeldre, tanter og onkler og foreldres kjæresten. Foreldre forteller at de ikke ønsker å ta med andre på samvær fordi de vil ha den verdifulle tiden for seg selv eller som en mor sier at hun ikke tar med seg sin mangeårige samboer på besøk for å skåne fostermor.

«jeg synes jo det er vondt for jeg kan ikke ta med meg samboeren fordi om han har vært i livet mitt nesten så lenge som hun har levd, så lenge det er i fosterhjemmet for å skåne fostermor, og skal jeg dra med meg venninner som vil se ungen min liksom, jeg gikk jo gravid samtidig med ei venninne så vi har to jevngamle døtre, tre uker i forskjell, så det er mange ting som er vanskelig.»

Hun klarer ikke å involvere dattera i sitt liv, dattera lurte på mange ting slik som hvor mor bor og om brødrene hennes bor sammen med mor. Dette har vært mye enklere hvis hun kunne fått hatt samværene hjemme.

5 Frykt for å bli straffet: Flere informanter er og redd for at de blir «straffet» med mindre samvær hvis de protesterer eller stiller ulike krav eller ønsker til saksbehandler.

«..jeg har kjempet så mye at de ser på deg som en fare, hvis du forstår hva jeg mener.»

6 Barnevernets maktanvendelse: En annen av foreldrene fortalte om endringen i forhold til samvær når hun sluttet å kreve tilbakeføring og aksepterte at barna skulle få bo i fosterhjemmet. Det sier noe om maktanvendelsen til barneverntjenesten

«..før jeg sa at ungene kunne bo der fast, før jeg gikk med på det da, så var det sann at hvis jeg søkte om ekstra samvær så kunne jeg ikke få det fordi at de kunne ta skade fordi at de måtte være litt, de måtte få roen i fosterhjemmet, sant, men den dagen jeg sa ja, dagen etterpå så søkte jeg om jeg kunne få ha de i påsken og da kunne jeg få lov til det for da var det ikke lenger skadelig lenger og så må....holdt jo på å le oss

ihjel for fosterforeldrene ville jo at jeg skulle få ha barna mest mulig sant men de kunne ikke si ja til det fordi de hadde jo ikke ja fra barnevernet men på fredag så blei det ja for da hadde jeg sagt ja til at de kunne bo der..... det er jo litt rart for på torsdag sa de nei, for da var det veldig skadelig at de kunne komme fordi at vi måtte vente på den rettsaken og da kunne de ikke ha så mye relasjon til meg , men på fredagen jeg søkte så var det et klart ja, kunne bare ta hvor lang ferie jeg ville så vi holdt på å le oss i hjel jeg og fostermor.»

Dette går på barneverntjenestens legitimitet. De opptrer ikke troverdig i sine avgjørelser. Argumentasjonen holder ikke når forholdene endrer seg. Mor og fosterhjemmet forstår ikke at barna kunne bli mer skadet av utvidet samvær den ene dagen men ikke neste dag. Det eneste som hadde forandret seg var at mor hadde trukket saken om tilbakeføring. Mor og fostermor fikk seg en god latter på grunn av barneverntjenestens «tåpelige» snuoperasjon. At endringen kunne ha noe med den tryggheten/utryggheten som en kommende fylkesnemnd-sak kunne ha for barna klarte ikke barneverntjenesten å formidle.

7 Å være tilskuer – bli satt på sidelinjen: En informant fortalte at både saksbehandler og fostermor var tilstede under samværene, ble det til at barnet foretrakk fostermor og ble grinete overfor mor og mor opplevde seg som tilsidesatt, som tilskuer på sitt eget samvær.

«...så blir jeg bare det femte hjulet på vogna..... ikke noe kjekt for da sitter jeg jo bare der».

8 Positive tiltak: Så er det heldigvis noen som forteller om oppfølging som har vært nyttig og opplevdes som positiv. Fem av mine informanter har deltatt i et kursopplegg som har vært et samarbeid mellom flere kommuner og Bufetat. Kurset har bestått av to helgesamlinger på hotell om høsten og så gruppesamlinger utover våren. Dette er andre året dette har vært arrangert og foreldrene har gitt gode tilbakemeldinger på opplegget. En informant som forteller at hun ikke har fått tilbudt noen oppfølging i løpet av alle årene hun har hatt kontakt med barneverntjenesten før hun fikk tilbud om dette seminaret sier det slik:

«..ingenting hjelpetiltak, ingenting når jeg fikk tilbud om dette seminaret, jeg ble helt.....vil de virkelig bruke penger på meg (tårene trillet), sant du blir litt sånn, å jøss skal jeg få noe, så jeg ble jo kjempeglad..»

Dette var tydelige tilbakemeldinger fra en som ikke har opplevd å bli verdsatt som menneske.

Bufetat har trukket seg ut av dette samarbeidet så det er bare å håpe at kommunene kan gå i sammen om å fortsatt arrangere dette.

Syv av foreldrene har hatt samtaler med psykolog etter at barna ble plassert, noen få ganger mens andre har hatt samtaler gjennom mange år. Hvorvidt dette er et tiltak gjennom barneverntjenesten eller etablert av foreldrene selv ser ikke ut til å utgjøre den store forskjellen. Det viktigste de foreldrene som har hatt hjelp over lang tid forteller er at det er en person som er ærlig og som kaller «*en spade for en spade*». Det er en relasjon som er basert på tillit og gjensidig respekt. Foreldrene forteller at de kan være rykende uenige men at de kan være enige om at de er uenige. Den ene informanten forteller at hun har veiledning fra den samme psykologen som foretok en sakkyndig utredning av henne og fant at han ikke ville tilrå tilbakeføring. Denne psykologen gir både henne og hennes nye mann veiledning i hvordan de sammen kan være gode foreldre når de har barna på besøk. Den samme psykologen er og veileder for fosterhjemmet og kjenner derfor barna godt og vet hvilke utfordringer de har. Hun beskriver forholdet til psykologen på denne måten:

«..det er godt å gå der og vite hvis det er noe vi lurte på hvordan vi skal reagere straffesiden, jeg har han bare i helgene, hvordan vi skal forholde oss til hvis han gjør noe gale når vi er på ferie, alt sånne ting, det synes jeg er greit, jeg kjenner han....så mye at jeg er på en måte veldig trygg på ham, så jeg synes det er veldig godt å ha han da»

Det som alle foreldrene tenker på først når de får spørsmål om oppfølging er samværsordningen de har med sine barn. Det handler om både hyppighet og hvordan samværene tilrettelegges. Noen hadde tilsyn under samvær enten av en egen tilsynsperson eller at samværene var hjemme i fosterhjemmet. Ei mor sa det slik: «*hvis folk ikke har tilsyn er det nesten rart.*»

En informant forholder seg i dag til to ulike kommuner. Den ene kommunen innvilger helgesamvær med overnatting mens den andre kommunen har bestemt at samværene må skje i fosterhjemmet. Informanten opplever at hun blir forespeilet at samværene etterhvert kan foregå i foreldrenes hjem, men før det skjer har saksbehandler sluttet og en ny sier at det må vente. Informanten har nå ventet i syv år og fortsatt foregår samværene i fosterhjemmet. Hun kan heller ikke involvere dattera i sitt nåværende liv og jenta får ikke møtt sine brødre. Dette strider imot de lovendringene som nå er foreslått, hvor barn skal sikres kontakt med sine søsken der hvor det ikke er til skade. (Prop. 106 L (2012- 2013) BLD)

4.4 Hvilken oppfølging kunne foreldrene se for seg

Informantene i denne studien har vært spandable når de kunne tenke fritt om hvordan oppfølgingen burde vært. Svarene kom ofte spontant mens noen trengte lengre tid til å tenke,. Det var tydelig at dette var noe mange hadde tenkt på lenge og hadde mange forslag til tiltak. Jeg fant ikke så store ulikheter i svarene her, de var temmelig samkjørte i hva som skulle til for at omsorgsovertagelsen kunne blitt håndtert på en bedre måte. Det som alle var opptatt av hvordan de ble overlatt til seg selv når barna var dradd. For å kategorisere tilbakemeldingene på dette spørsmålet har jeg valgt å dele inn i følgende kategorier:

1. akuttfasen
2. informasjon
3. deltagelse i barnets liv
4. spesielle hendelser i opprinnelig familie, begravelser, konfirmasjon osv
5. veiledning i forhold til samvær og foreldreskap
6. fellesskap
7. omsorg og ærlighet

1 Akuttfasen: Det de alle var opptatt av var hvordan de ble overlatt til seg selv etter at barna var dratt, og alle var enige om at hjelpa i akuttfasen måtte komme fra noen som ikke hørte til barneverntjenesten.

«..jeg skulle ønsket at det kom noen, at de kunne hjulpet meg, for du føler deg så alene og det husker jeg vi snakket mye om på det der foreldrekurset som gikk, at det burde vært et team som reiste hjem og hjalp folk i den der prosessen for mange kan sikkert være så deppa at de kan gå og ta livet av seg rett og slett, jeg kunne aldri tenkt på å gått og tatt livet mitt, men på en måte så gir du opp andre ting du har ikke lyst til å.., det skjer noe forferdelig med deg, så blir det et slikt team som reiste hjem til folk i sånne krisesituasjoner»

«..det burde ha kommet noen helt utenfra, for hvis de ringer og spør om du vil ha hjelp så vil du ikke snakke med barnevernet, det er de siste du vil snakke med, noen som var der for deg og som kom hjem til deg, ringte på døra, hei vi må få se hvordan det går med deg og la oss få snakke og grine så mye vi vil, uten at de sendte referat til barnevernet, jeg mener det måtte være folk som gikk uanmeldt sant, slik at de kunne bruke tida på deg, eller de kunne hjulpet oss til å kommet oss vekk fra alt, for det jeg hadde trengt der det var å kommet meg vekk i fra alt, for mer folkesnakk og det er jo i grunn like gale, så barnevernet burde rett og slett gitt oss mer hjelp enn det, et klapp på skulderen, husk at du er mislykka for det var det jeg fikk»

«..at vi skulle fått tilbud om å truffet andre i akkurat krisen for å si det sånn»

Det at hjelpa burde kommet fra noen utenfra stemmer med både det Barnevernpanelet foreslo i sitt innlegg til stortingsmeldinga og det departementet har foreslått. De nevnte begge at familievernet kunne være en mulig instans. (Barnevernpanelet 2011 og Barne- likestilling- og inkluderingsdepartementet gjennom Prop. 106 L (2012- 2013)). Ut ifra den informasjonen som kommer fram i denne studien kan familievernet være en aktuell instans, men det som foreldrene i denne studien er opptatt av er at hjelpen må være fleksibel, komme hjem til dem og ha kompetanse på kriser. Kanskje kan dette legges til livskrisehjelpen eller den kommunale legevaktjenesten. Foreldrene i Slettebø (2009) sin studie etterlyste også krisehjelp. (Slettebø 2009)

2 Informasjon: Det foreldrene er opptatt av er at de må få bedre informasjon om barna sine slik at de kan følge med og fortsatt vite hvordan det går med barna deres.

Når en av informantene blir spurt om hvordan en kunne sett for seg oppfølginga så kommer dette svaret:

«..hun skulle hatt kontakt, hun reiser selvfølgelig i fosterhjemmet og snakker med de, men hun skulle liksom og kommet til meg eller kalt meg inn til møte og ja nå har jeg vært der og sånn, for eksempel hvis de hadde gjort noe gale eller at det hadde skjedd ett eller annet.....»

Flere foreldre savner informasjon om barna sine, og de opplever ikke å bli tatt på alvor, ikke være delaktig i barnas utvikling og liv. Dette handler om foreldrenes medvirkning i barnas liv, noe som departementet er helt tydelig på at foreldrenes medvirkning må styrkes. (Prop. 106 L (2012- 2013) BLD)

3 Deltagelse i barnets liv: En annen sier at hun ikke opplever at saksbehandler gjør jobben sin når hun ikke følger opp foreldrene og sier det slik:

«..men likevel så føler jeg jo at hun ikke gjør jobben sin og det sier jeg men hun er jo ikke enig i det for hun reiser jo til fosterhjemmet så hun, ja men jeg mener så lenge hun ikke har kontakt med foreldrene og bare driter i de og bare treffer de i retten om det tar tre eller fire år sant så mener jeg at det skal være jevnlig kontakt og oppfølging men ikke at barnevernet skal komme til meg hver uke eller sånn men de burde i alle fall, kan vi ikke ha et møte nå og høre hvordan det går og ja har du fått ny jobb eller ny type, så kjekt for eksempel eller...»

En annen måte foreldrene ønsker å være deltakende i barnas liv handler om å være med når barna er på helsestasjonen, til legen, eller møter med skole og barnehage.

«..vi kunne i alle fall fått være med på oppfølging i forhold til helse og sånne ting»

4 Spesielle hendelser i opprinnelig familie: Noe som er sårt for spesielt to av informantene, var i hvilken grad barna fikk være med på spesielle hendinger og arrangementer i opprinnelig familie.

«..hun bryr seg jo ikke likevel, er sikker på at hvis datter mi skulle vært i min begravelse så hadde hun ikke fått kommet der hvis ikke det var samværsdag, så gale er det»

«..velger dere fosterhjem der det er flere unger så skal den biologiske og bety noe, for vi betyr ingen ting i det lange løp, så betyr vi absolutt null og vi er null verdt, det har vært mange slike tilfeller der det har vært familieselskaper og de vil at jeg skal ha med mine unger men jeg får ikke, til og med når stefar min døde så fikk ikke ungene gå, på grunn av at de ikke kjente han nok, de ønsket begge to å gå i begravelsen men da ble det sett på som samvær»

«..i konfirmasjonen til han eldste så skulle begge guttene komme, men så skulle fosterfamilien til han yngste sin familie ha konfirmasjon – niesa til fostermor som skulle konfirmeres, så valgte de henne, så minste sønnen min kom ikke i konfirmasjon til broren sin, for de hadde vært i selskap dagen før, jeg har ikke vært så skuffa i hele mitt liv, den biologiske familien må prioriteres når det blir konflikt med konfirmasjoner»

Dette handler ikke bare om å ta hensyn til opprinnelig familie, men å ta barns tilhørighet på alvor. Det at barn har krav på å opprettholde kontakten med opprinnelig familie og ikke minst at barn skal opprettholde kontakten med sine søsken. Rettigheten til kontakten med søsken etter en plassering er nå styrket i det nye lovforslaget som er lagt fram. (Prop. 106 L (2012-2013) BLD)

5 Veiledning: Alle foreldrene er opptatt av veiledning i hvordan være foreldre ved samvær og når de får barna hjem igjen. De trenger veiledning til å kunne opprettholde kontakten med barna sine for å unngå at det blir slik som flere nevner at de ikke kjenner barna sine lenger.

En som hadde fått hjem barnet sitt hadde en bønn til alle saksbehandlere.

«..men det jeg ønsket og det kan jeg si til deg er kjempeviktig, når gutten min kom hjem så ble jo dette med samvær med faren opp til meg og jeg spurte saksbehandler både en og to ganger om de kunne være så snill og sette samværsavtalen med faren og det kunne de ikke, så sier saksbehandler til meg at det måtte jeg finne ut av selv»

Moren lot etter en stund gutten få overnatte hos sin far og det endte med at mor ble oppringt

av politiet og måtte hente gutten, hun ber barneverntjenesten om å hjelpe foreldrene med å vurdere dette og bistå i det å lage en samværsavtale. Hun ble redd for at saksbehandler kom og hentet gutten igjen og ber:

«..men akkurat det der må dere gjøre noe med for det er vanskelig for, det var vanskelig det..»

En informant sier at det eneste hun savner og skulle ønske at det hadde vært på plass er:

«..det eneste jeg har savna er at vi kunne satt oss ned og diskutert hva som skal skje på samværene så jeg kan få mer å si i selve samværene, er egentlig det eneste jeg savner faktisk for de bestemmer jo samværene for meg.»

«..veiledning som blir gitt mer visuelt»

6 Fellesskap: Som nevnt tidligere har mange av foreldrene deltatt i ulike foreldrekurs, hvor det har vært grupper av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn som har vært sammen og delt kunnskap med ansatte fra barneverntjenesten. Alle de som har deltatt på dette av informantene i denne studien har vært positive til disse gruppene.

«..det ser vi jo litt på disse her gruppene og seminarene som vi har hatt at det er jo behov absolutt, treffe folk i samme situasjon se at en ikke er alene om å ha det sånn som vi har det

«..det å kunne gå på foreldreseminar, det var jo helt greit»

Grupper hvor foreldrene kan møte andre foreldre har vært prøvd ut i flere variasjoner. De gruppene som nå pågår som informantene her referer til, består av to helgesamlinger og oppfølging i grupper i et halvt år etterpå. Ideen er at gruppene kan bli selvstyrte etterpå og at foreldre som ønsker det kan opprette kontakten. Det som viser seg er at disse foreldrene er like forskjellige som andre foreldre og at noen «treffer» hverandres kjemi og noen gjør det ikke og erfaringen fra det siste årets grupper er at det har kommet færre og færre for hver gang, men jeg tror likevel det er et viktig tiltak som bør opprettholdes men hvor formen kan diskuteres mer inngående og at foreldrene må få bestemme innhold og form i større grad. Tor Slettebø (2008) har i sin doktoravhandling beskrevet Brukergrupper som er grupper av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. (Slettebø 2008). Slettebø beskriver også et

tiltak i regi av Kirkens Bymisjon i Oslo som er en støttegruppe for foreldre med barn under omsorg, hvor det holdes møter en gang i måneden. (Slettebø 2009).

7 Omsorg og ærlighet: Det er flere momenter som alle mine informanter er helt enige om er nødvendig for at oppfølgingen av foreldrene skal være vellykket. Foreldrene får spørsmål om hva de savner og hvordan den ideelle saksbehandleren skal være. To stikkord som kan beskrive foreldrenes svar er omsorg og ærlighet.

«..omgjengelig, vise medfølelse, hva vi faktisk går igjennom og ikke trækker på deg og prøver å sette seg inn i vår situasjon hvordan det faktisk er og slutte å gå tilbake i tid, fokusere på nåtiden, det måtte vært den ideelle»

«..de har vært ærlige med meg....akseptert meg og vært med meg gjennom tårer og snått og jeg kunne ringe de til alle døgnets tider og...ja det er de som har vært ærlige med meg det er de som på en måte har vunnet mitt hjerte...»

«..jeg har savnet det at barnevernet kan ringe og høre hvordan jeg har det, fortelle litt om hvordan datter mi har det og at det hun sier er sant»

«..den ideelle saksbehandler skal ha tro på meg når jeg er bekymret og gjerne ta en telefon for å høre hvordan det går med meg og ikke bare stakkars fostermor, hun må ha en forferdelig jobb, jeg har bare hatt negativt med barnevernet så det er det eneste jeg savner, ei som kunne spurt meg, at jeg hadde lov til å være bekymret og at hun liksom kunne vært litt enig og skulle ta det opp med gjerne,..... og ei som tar fosterbarnet på alvor og ikke bare sier at hun vil ha oppmerksomhet, men oppmerksom er jo noe hun ikke har fått siden hun var fem»

«..hvis jeg skulle ønsket noe så skulle det være åpenhet og respekt, ærlighet, det er mange ting men det er gjensidig sant og dette mener jeg hos både saksbehandler og fosterforeldre og meg til de og, for å si det sånn, men jeg kjenner jo ikke saksbehandler personlig, ja hvor bodde hun og hvor mange barn og sånn, og skilt og sant at det hadde vært mye mer kontakt»

«..omgjengelig, vise medfølelse, hva vi faktisk går igjennom og ikke trækker på deg og prøver å sette seg inn i situasjonen hvordan det faktisk er og slutter å gå tilbake i tid, fokusere på nåtiden, det måtte vært den ideelle»

«..den ideelle saksbehandler er en som lytter og tror på foreldrene»

«..det er ikke så mye en trenger skjønner du bare noen som tror på deg, bare noen som kan ta imot tårene dine, bare noen som kan gi deg noen, høre på tankene dine, høre på sinnet ditt og ikke bli på en måte sånn og sånn og sånn, forstår du hva jeg mener og ikke dømmer deg, men samtidig så er jo, må jo være realist og sannheten og ærlighet tror jeg en trenger, forståelse...bare å, egentlig en god varm måte å snakke med, så kan ta imot tårene dine og fortvilelsen din og svare på spørsmålene dine og egentlig bare høre på hvor sint du er, det tror jeg en trenger»

Dette er foreldre som opplever at de ikke blir sett som noe annet enn en person vi har plassert barna fra. De opplever ikke å bli sett på som hele mennesker med ulike roller i livet. De er samstemte i at de ikke opplever å bli sett på som mennesker med egne behov for oppmerksomhet og støtte. Dersom saksbehandlerne gjør det som departementet presiserer i proposisjon som kom i 2013 at foreldre og barn skal være brukere i forhold til barneverntjenesten, så skal de i tråd med de etiske retningslinjene til FO, behandle foreldrene med omsorg og respekt. (Prop. 106 L (2012- 2013) BLD, FO 2007)

En ting som jeg vil nevne avslutningsvis er hvor sterke foreldrene synes å være. Selv om de forteller om dårlig behandling gjennom mange år, har de kjempet med en styrke som jeg ikke fatter hvor de tar fra. Selv om fire hadde prøvd å ta sitt liv og tre av mine ni informanter hadde tanker om å ta livet sitt i forbindelse med plasseringen er de i dag (for noen mange år etter) sterke, kjemper for det de tror på og tenker framover. Ingen av mine informanter var der at de ville gi opp. Dette kan selvsagt ha noe med hvem som valgte å delta i denne studien, men jeg kan bare uttale meg om dem og de viste en imponerende motstandskraft mot den makten de har blitt møtt med fra samfunnet generelt og barneverntjenesten spesielt.

5 Hva forteller familieveilederne?

I denne studien vil jeg at fokuset skal være framtidsrettet. Vi skal lære av erfaringene til foreldrene for å kunne se konkret på hvordan bør barneverntjenesten jobbe med oppfølgingen av foreldrene. Mange av foreldrene ønsket seg veiledning for å kunne bli bedre foreldre. Noen ville bedre muligheten sin til å få barna hjem mens andre ville bli bedre samværsforeldre. For å få til dette fant jeg det riktig å se på hva som finnes av erfaring og kunnskap og valgte å intervju tre familieveiledere ansatt i den kommunale barneverntjenesten. Jeg har sett på hvilken bakgrunn de har og hvilken erfaring de har med veiledningsarbeid.

5.1 Familieveiledernes bakgrunn

Familieveilederne i denne barneverntjenesten har ulik kompetanse. De fleste har sosialfaglig utdanning, men de har og veiledere med pedagogisk utdanning og politiutdanning. Ut over grunnutdanning har de flere med videreutdanninger og tilleggskompetanse i forhold til sertifisering for ulike veiledningsprogram. Flere har jobbet som saksbehandlere i barneverntjenesten tidligere eller jobbet svært lenge som «miljøarbeidere» helt fra 1990-tallet i barneverntjenesten. Flere er familieterapeuter eller Marte Meo terapeuter.

5.2 Erfaringene til familieveilederne

Det de forteller er at foreldrene og familiene er svært ulike og at hver enkelt familie må få tilpasset sitt opplegg. Et opplegg som blir utarbeidet i tett samråd med familiene. Brukermedvirkning på et høyt plan er avgjørende for å lykkes. Det familieveilederne forteller av nødvendigheten av å ha et «felles prosjekt» med foreldrene eller i det minste en felles målsetting for arbeidet tydeliggjør at graden av deltagelse må være høy. Foreldrene og veileder må inngå et partnerskap hvor begge parter kunnskap og kompetanse er verdifull. Foreldrene må kunne oppleve at de samarbeidet er på et slikt plan at foreldrene kan forhandle om løsninger med veilederne og inngå kompromisser i hvordan hjelpen skal gis og hvilket innhold den skal ha.

Det er barneverntjenesten som avgjør hvorvidt familiene skal bli tilbudt denne hjelpen og hvor lenge den skal fortsette. Det er og barneverntjenesten som beslutter om denne hjelpen er god nok, om endringene er tilfredsstillende osv. Foreldrene har myndighet til å si nei tak til denne hjelpen, men de fleste er redd for konsekvensene en slik beslutning vil få.

Familieveilederne har erfaring fra veiledning til foreldre som har barna boende hjemme i all hovedsak. De har og erfaring med barn som har blitt flyttet ut hjemmefra mens veilederne har vært inne i familien og noen av disse barna har flyttet hjem igjen og noen har blitt plassert over tid. Familieveiledere har og begynt med å gi veiledning til fosterforeldre.

Foreldrene er med på å planlegge og bestemme hva de skal ha fokus på ut ifra bestillingen som er kommet fra saksbehandler. De tenker at veiledningskompetansen er kompetanse i å veilede folk ut ifra hvilket utgangspunkt hver enkelt har. Kartleggingen som alltid blir gjort i starten av et veiledningsløp er utrolig viktig for å få gode resultater.

Familieveilederne er ikke i tvil om at deres kompetanse kan benyttes overfor foreldre som har plasserte barn. Erfaringen de sitter på har helt klart overføringsverdi og det er viktig med rød tråd i tiltakene som blir satt inn. Det er viktig at tiltakene henger sammen og at alle vet hva alle gjør. Møter sammen med saksbehandler og familien er av avgjørende verdi for at veiledningen skal gi resultater.

Det familieveilederne formidler er at foreldrene har svært ulike behov, hvorvidt de har barn hjemme eller ikke er ikke så viktig, mennesker trenger ulike ting for å utvikle seg og det er ikke avhengig av hvorvidt de har barna hjemme eller ikke. Utfordringen er å få tilstrekkelig øving på ferdigheter de tilegner seg i veiledningen. Når dette skal gjøres når foreldrene har samvær sier det seg selv at veiledningen ikke kan være så intensiv som hos andre. Det kan og være en utfordring å få kartlagt samspeillet mellom foreldre og barn når barna ikke bor hjemme, men barneverntjenesten har myndighet til å sette inn eventuelt mer samvær dersom dette er nødvendig for at veiledningen skal gi ønskede resultater. Dette er viktige spørsmål som kan avklares på møter hvor alle er tilstede. Det er viktig med åpenhet i prosessene og tydelighet på at dette ikke er noen Quick-fix metode men at veilederne kan gi veiledning og at det er foreldrene som må stå for jobben med å endre seg.

Familieveilederne som jeg har intervjuet sier at all den erfaring som de har med jobben i dag har overføringsverdi til arbeid med familier som skal prøve å få sine barn hjem igjen eller bare øket sin samværskompetanse. Det viktigste i veiledningen er hvordan foreldrene blir sett på som mennesker. De har erfaring med å jobbe med familier som for en periode har barn i fosterhjem, hvor noen får de hjem igjen og noen ikke. Det handler om hvor en fokuserer, hva en er opptatt av og hvor en velger å bruke sin energi. Det handler om å se sine egne ressurser og finne ut hva en vil bruke energien sin på. De legger vekt på å være ærlige og tydelig i sin kommunikasjon. For å få til endring hos foreldrene, er en avhengig av at foreldrene opplever at de blir lyttet til og ser at det de har å si blir tatt hensyn til og er avgjørende for hvordan planene for veiledningen blir laget.

Familieveilederne har mange ulike veiledningsmetoder i sitt «verktøyskap». Når en sak kommer inn til dem, blir metodene bestemt ut i fra problembeskrivelsen i søknaden. Dersom det viser seg i løpet av kartleggingen at det er andre metoder som vil egne seg bedre knytter den opprinnelige veilederen til seg riktig kompetanse i den enkelte sak.

6 Ulike metoder for styrking av foreldreferdigheter som benyttes i dag.

I veilederen fra departementet som kom ut i 2009, omtaler PMTO, MST, Marte Meo, Webster Stratton, ICDP som gode foreldreveiledningsprogrammer som og kan være nyttig for arbeid med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) BLD) PMTO og MST er programmer som er forbeholdt BUF-etat å benytte, derfor er ikke de programmene aktuelle å omtale her. Webster Stratton har vært benyttet tidligere men brukes ikke i dag av de foreldreveilederne som er informanter i denne studien. Det som kjennetegner de ulike veiledningsprogrammene er deres bokstavkombinasjoner. De blir også omtalt som «bokstavmetodene». Informantene i denne studien benytter PCIT (Parent Child Interaction Therapy), Marte Meo (både ordinær og manualbasert), COS (Cirkel of security), foruten familieterapeutiske tilnærminger. De innehar også sertifisering for bruk av ICDP og Webster stratton. Jeg velger å omtale disse metodene spesielt.

6.1 PCIT, Parent Child Interaction Therapy:

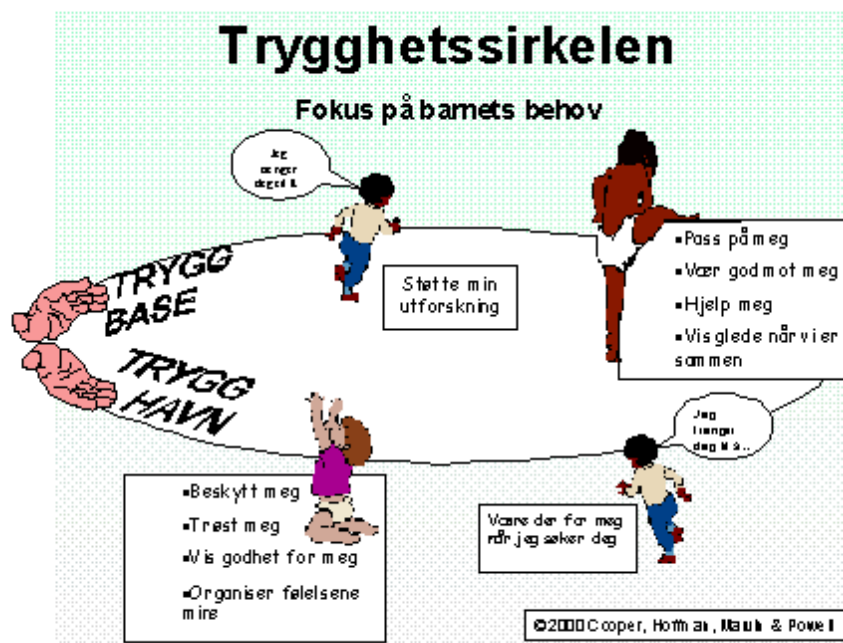
Denne tilnærming er for foreldre som har barn med atferdsvansker, mellom 3-6 år.

Ved PCIT tilbud kommer foreldre ukentlig til barneverntjenesten med sitt barn for å få direkte veiledning i en lekesituasjon. Terapeuten sitter i hovedsak i rommet ved siden av, som er avskilt med speilvegg. Foreldre veiledes hver for seg med plugg i øret, hvor terapeut gir fortløpende veiledning mens leken pågår. Terapeuten bistår på denne måten foreldrene til å være terapeuter for eget barn.

Dette er en metode som er brukt i familier med familievold, hvor en har sett at foreldre som har måttet flytte ut for en periode har kunnet flytte hjem igjen.

6.2 COS, Cirkel of security

Dette er en metode hvor det gis veiledning til foreldre i forhold til tilknytning. Sirkelen kalles en trygghetssirkel som brukes til å analysere barns atferd, behov og følelser. Dette skal hjelpe foreldrene til å forstå hvorfor barna oppfører seg slik de gjør og hvordan foreldrene kan hjelpe barnet på en «utviklingsstøttende» måte.



6.3 Familierapi:

Familieterapi beskrives på denne måten av Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) når de søker etter studenter til videreutdanning i familierapi: *«Familieterapi og systemiske tilnærminger er viktige arbeidsformer i forhold til mellommenneskelige, psykiske og psykosomatiske problemer hos barn og unge. Ideene har sitt utgangspunkt i systemtenking, kommunikasjonsteorier og teorier om endring i klinisk arbeid med mellommenneskelige relasjoner.» (RBUP 2013)*

6.4 Marte Meo

Dette er en metode som kom til Norge på slutten av 1980 tallet og er en av de metodene som er godt kjent og som ikke har blitt «byttet ut» med nyere «bokstavmetoder». Metoden gir foreldre veiledning gjennom å bruke video. Det blir tatt opp video av en samspillsituasjon mellom foreldre og barn og så analyseres filmen og går igjennom med foreldrene. Metoden fokuseres på å finne gode øyeblikk og forsterke dem. Det vesentlige er å forsterke ressursene til foreldre. Det brukes i dag den ordinære metoden men i den senere tid er det kommet en manualbasert versjon. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) s 27, BLD)

7 Tiltaksmeny

Foreldrene har kommet med ulike forslag på oppfølging som de tenker ville ha hjulpet dem. Departementet har sagt noe om hvordan de ser for seg hvordan oppfølgingen kan være og barnevernproffene og barnevernpanelet har hatt meninger om dette. Forslaget til en tiltaksskisse i denne studien baserer seg på innhentet informasjon fra skriftlig informasjon, fra foreldrene og fra familieveilederne.

Barnvernproffene (2011) sier i sitt hefte «samværsproffene» at de voksne må samarbeide. Ungdommene vil at foreldrene skal få skryt for det som de gjør bra og bli anerkjent som

foreldre. De legger også vekt på at foreldrene må få god informasjon og at de og får anledning til å gi informasjon om seg selv. (Stortingsmelding 1, 2011, Forandringsfabrikken)

Barnevernpanelet (2011) foreslår i sin rapport at alle foreldre som blir fratatt omsorgen for sine barn skal få en støtteperson. Dette skal være en person som kan følge foreldrene fra omsorgsovertagelsen blir brakt opp som et alternativ og følge familien så lenge barna er under det offentlige omsorg og dersom omsorgen blir opphevet kan støttepersonen følge de opp en tid etter tilbakeføringen. Dette kan være en person som er psykolog, sosialarbeider, terapeut eller en person med annen erfaring eller kunnskap om barneverntjenesten. Barnevernpanelet (2011) foreslår også at foreldrene får tilbud om å delta i samtalegrupper og ulike kurs som vil øke foreldrenes kompetanse. Panelet foreslår også at familieråd institusjonaliseres som arbeidsmetodikk for å kartlegge ressursene som finnes i foreldrenes storfamilie.(Barnevernpanelets rapport 2011)

Departementet har bedt Bufdir om å utarbeide ulike modeller for foreldreoppfølging og så vil departementet vurdere de ulike modellene for bedre oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. (Prop. 106 L (2012-2013) BLD)

Foreldrene er ikke entydige på hvilken hjelp og oppfølging som de ville ha foretrukket. Derfor vil jeg komme med en skisse og et forslag som gir rom for individuelle tiltak som kan møte hver enkelt. Det blir svært viktig at foreldrene er med i utformingen av deres oppfølgingsplan slik at foreldrene får en opplevelse av deltagelse og medbestemmelse som er reell og ikke bærer preg av å være «skinndeltakelse».

Foreldrene er og tydelige på at de har behov for ulik hjelp ut ifra hvor lenge det er siden plasseringen, tidsperspektivet ser ut til å være vesentlig her. Det er ikke så stor ulikhet i forhold til om de kjemper for å få barna tilbake eller om de har godtatt plasseringen.

Foreldrene i denne studien har også ulik erfaring med oppfølging fra hjelpeapparatet. De er samstemte i at de ønsker å være gode foreldre for sine barn uavhengig om de bor sammen med sine barn eller ikke.

Det synes som om det er tre ulike faser eller rom som det er viktig å skille hjelpen i. Det er viktig at tiltakene blir vurdert for hver enkelt og at «tiltaksmenyen» skal kunne gi fleksibilitet i tilbudet om oppfølging av foreldrene.

Dette betyr ikke at de forslagene som andre har kommet med som dekker over et lengre tidsperspektiv vil være uaktuelle. En støtteperson vil kunne være med foreldrene gjennom hele den tiden som barna er under omsorg og samtalegrupper og ulike kurs kan være uavhengig av hvilken fase foreldrene er i.

I den akutte fasen er det behov for annen hjelp enn i den fasen som kommer etter at sjokket har lagt seg og som igjen vil være annerledes enn den hjelpen som det er behov for når foreldrene begynner eller er klar til å tenke fremtid.

Det som har kommet tydelig fram i denne studien er saksbehandler sin rolle i oppfølgingen. Det ser ut som om det er vanskelig å erstatte kontakten med andre tiltak. Det å jobbe med relasjonen mellom foreldrene og saksbehandler skal bli god, er av avgjørende betydning for hvordan oppfølgingen oppleves av foreldrene. Foreldrene er samstemte i at denne må bygges på ærlighet og oppriktighet. Foreldrene må kunne være trygge på at saksbehandler er til å stole på. Dette er et gjensidig prosjekt men jeg tenker at dette ansvaret er størst hos saksbehandler som er den profesjonelle i dette forholdet. Det er i utgangspunktet et skjevt maktforhold men foreldrene forventer ikke så mye, bare at de blir lyttet til og tatt på alvor og blir behandlet med verdighet. Informantene er tydelig på at i den akutte fasen ønsker de ikke mye kontakt med saksbehandler men at denne blir viktigere etter hvert.

Den akutte fasen kan være fra noen dager til flere uker/måneder alt etter hvordan foreldrene har håndtert dette. En kan også se for seg at noen blir værende i det akutte rommet og kommer ikke ut eller de kommer tilbake til følelsene som lammet dem med det samme. Målet med en bedre oppfølging er å dempe risikoen og at akutfasen kan bli så kort som mulig, men at det er foreldrene som avgjør når de er klar til å gå videre og om de vil gå tilbake. Fasene i dette arbeidet kan sammenlignes med fasene i krisearbeid men siden foreldrene vil kunne gå noe frem og tilbake i disse fasene vil jeg derfor kalle dette ulike «rom» som foreldrene befinner seg i. Rom som en kan gå inn og ut av og rundt i rommet. Et rom kan ha ulike former og størrelser og det kan ha mange dører ut ifra hvilket behov foreldrene har.

Rommene kan settes opp på denne måten koblet sammen med de metodene som kan være mest anvendelig der som foreldrene befinner seg:

<u>Akuttrommet</u>	<u>Erkjennelsesrommet</u>	<u>Framtidsrommet</u>
<ul style="list-style-type: none"> • livskrisehjelp • psykiatri • familievern • nettverksmøte 	<ul style="list-style-type: none"> • familievern • pårørendesenter • psykolog • familieråd • familieråd • nettverksmøte 	<ul style="list-style-type: none"> • familievern • pårørendesenter • psykolog • familieråd • familieråd • nettverksmøte • Marte Meo • COS • PciT
grupper med andre foreldre	grupper med andre foreldre	grupper med andre foreldre
oppfølging av saksbehandler	oppfølging av saksbehandler	oppfølging av saksbehandler

Tiltakene som er skissert her er forslag som selvsagt må tilpasses til den enkelte og «menyen» er ikke uttømmende. Som tidligere nevnt var det ingen av foreldrene som ønsket kontakt med saksbehandler den første tiden etter plassering, men barneverntjenesten kan ikke la være å være tilgjengelig. Foreldrenes ønsker om ikke kontakt, må selvsagt respekteres men det kan være noen ting som må avklares med foreldrene i denne tiden. Uansett så må det gjøres en avtale om hvem foreldrene da kan ha kontakt med dersom de motsetter seg helt kontakten med barneverntjenesten. Det kan være at foreldrene synes det er greit med noe kontakt som informasjon om barnet og lignende men at de ikke vil ha hjelp til bearbeiding for eksempel. Det kan være at de ønsker at all kontakt skal gå igjennom advokat eller en annen tillitsperson som de har. I oversikten over er derfor saksbehandlers rolle gjort større og tydeligere jo mer

tid det har gått siden plasseringen. Saksbehandlers rolle vil være større når foreldrene er begynt å erkjenne det som har skjedd og enda større når foreldrene begynner å tenke på framtida. Samordning er her et stikkord. Varhet for hvordan foreldrene ønsker det og at hjelpen blir koordinert er av avgjørende betydning.

Dette kan se ut som om det blir et omfattende arbeid for saksbehandler dersom dette skal følges og kan oppfattes som en ytterligere belastning i en travel hverdag, men foreldrene har lenge hatt krav på oppfølging. Det at departementet har ved to anledninger (2006 og forslag i 2013 som ikke er behandlet enda som er tidligere omtalt), sett seg nødt til å skjerpe loven på dette feltet sier noe om at foreldrene ikke har fått tilfredsstillende oppfølging. Der hvor det må endres praksis til for å få dette arbeidet prioritert, kreves dette enten tilførte ressurser eller at noe annet blir prioritert ned. Barneverntjenesten har i de siste fire årene blitt tilført nye stillinger gjennom statlige bevilgninger. Regjeringens satsing, barnevernløftet (2010-2013) har økt kapasiteten i den kommunale barneverntjenesten gjennom øremerkede midler til 850 nye stillinger. (Prop. 106 L (2012-2013) BLD). Regjeringen sender ut tydelige signaler gjennom forslag til lovendringer og øremerkete midler om at lovkravene må bli fulgt opp. Håpet vil da være at oppfølgingen av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn vil bli prioritert høyer opp enn erfaringene og opplevelsene til informantene i denne studien skulle tilsi, har vært praksisen.

7.1 Akuttrommet

I akuttfasen må målsettinga være å ivareta foreldrene i sjokket, tapet og sorgen over å ha mistet barnet sitt. Her er de aller fleste sikre på at oppfølginga ikke kan gis av barneverntjenesten eller noen som direkte rapporterer til barneverntjenesten. I denne fasen er foreldrene så sinte på barneverntjenesten og har så lite tillit til systemet at uavhengigheten til de som skal hjelpe blir viktig. Det er og viktig at denne hjelpen er fleksibel og at hjelperen har anledning til å bruke mye tid. Ut ifra funnene i denne studien tyder det på at foreldrene er i ytterste krise og faren for at de tar livet sitt er overhengende. Her er det viktig med medisinsk kompetanse og kompetanse i krisearbeid. Livskrisehjelpen eller legevakten kan være aktuelle å benytte i dette arbeidet. Det krever i så fall at barneverntjenesten kan varsle denne tjenesten slik at foreldrene ikke blir avvist hvis de tar kontakt. Det som flere foreldrene sier noe om er

at de ikke nødvendigvis vil ta kontakt med noen for å få hjelp, da de vil aller helst «*grave seg ned, eller krype under dyna*». Det er derfor avgjørende at den hjelpeinstansen som en velger å benytte i denne fasen kan ta initiativ til å kontakte eventuelt oppsøke foreldrene. En mor sa at de skulle stått utenfor og ringt på døren og ikke gitt seg selv om jeg ikke hadde åpnet første gang. De skulle kommet igjen og igjen, for en klarer ikke å tenke klart og rasjonelt i denne fasen. Her kommer spørsmålet om taushetsplikten til barneverntjenesten inn men hvis dette handler om å forhindre at mennesker tar livet sitt så har alle en avvergelsesplikt (Straffeloven § 139)

7.2 Erkjennelsesrommet

I denne fasen er det viktig at foreldrene får bearbeidet opplevelsen og finner ut hvordan de skal kunne leve videre. Skyld og skam og dårlig samvittighet preger foreldrene her. Kanskje klarer de ikke å legge dette bak seg men de må prøve å komme over bitterheten, for å kunne komme seg videre i livet. De må komme seg etter sjokket og komme ned på beina, De må finne ut hva de vil videre i livet. Skal de bli hengende fast her eller skal de begynne å se fremover. I denne fasen har mange fått hjelp av psykologer. Flere har sagt at de ikke må ha tilknytting til barneverntjenesten. Flere har fått henvisning til psykolog fra barneverntjenesten men avsluttet raskt og fått henvisning til psykolog fra fastlegen sin fordi de ikke stoler på hjelp som kommer fra barneverntjenesten.

Noen sier at denne hjelpen godt kan gis fra noen i tilknytting til barneverntjenesten, det kan til og med være saksbehandler hvis det oppleves som en grei kontakt.. Andre sier det kan være noen andre fra en annen avdeling i barneverntjenesten enn de som har stått for selve omsorgsovertagelsen som en sa: «*ha peiling på hva dette handler om*». For at denne hjelpen skal oppleves nyttig er det av avgjørende betydning at foreldrene får bestemme hvordan denne hjelpen skal gis. Denne fasen kan være kort eller være lang. Det avhenger av hvor nyttig hjelpen oppleves, hvilke problemer foreldrene har å jobbe med, er det rus eller psykiatri eller handler det om helt andre ting. Foreldrene har i ulik grad av nettverk rundt seg, noen er svært ensomme og gjemmer seg fra kontakten med andre. Foreldrene jeg møtte har ulike ressurser og styrker som de har brukt ulikt. Denne hjelpen må evne å få fatt i foreldrenes egen styrke og

ressurser og bygge videre på dem. Her kan også familievernnet eller et pårørendesenter kunne være til nytte.

7.3 Framtidsrommet

I denne fasen kommer arbeidet som barneverntjenesten er pålagt etter barnevernloven å styrke foreldrenes omsorgskompetanse, enten det handler om at barna skal hjem igjen eller det handler om å styrke foreldrenes samværskompetanse.

I denne fasen må planene for framtida for foreldrene legges og ulike instanser kan være aktuelle å trekke inn i dette arbeidet. Det å opprette en ansvarsgruppe i denne fasen vil kunne hjelpe mange. Det handler om å se mennesket som en helhet og at alle kan dra i samme retning. Den retningen som foreldrene vil en skal dra. En mor ble spurt om hun hadde ansvarsgruppe og da svarte hun at det hadde hun hatt men etter at omsorgen var tatt så ikke barneverntjenesten nødvendigheten av ansvarsgruppe lenger. Moren i dette tilfelle sa hun hadde ønsket det og hadde behov for at alle viste det samme. Hun fikk da en ansvarsgruppe med medlemmer fra arbeidsplassen og fra PUT. Det er mange deler som må henge sammen dersom en skal få full kraft av tiltakene. Summen av hjelpen blir bedre dersom de ulike delene jobber sammen.

I den grad foreldrene ønsker å trekke med nettverket sitt i å legge planer for framtida er det flere metoder som kan være aktuelle. Både nettverksmøte (Høgskolen i Gjøvik 2005) og familieråd (Omre og Schjelderup 2009), kan være gode metoder i denne fasen av arbeidet.

Flere av informantene forteller her om behov for veiledning. De ønsker å kunne være best mulig foreldre når de er sammen med barna sine. Noen hadde gode erfaringer med Marte Meo og andre konkrete veiledningsprogrammer,

Her burde foreldrene blitt tilbudt veiledning tilrettelagt for den enkelte og denne hjelpen kunne blitt gitt av gode familieveiledere. Familieveilederne kan komme fra barneverntjenesten eller fra andre som tilbyr denne type tjenester. Noen kommuner har familiesenter hvor det gis familieveiledning til foreldre som har familiekonflikter eller som har utfordringer i foreldrerollen. Ulempen med denne type oppfølging er at hjelpen gis over et

kort tidsrom til foreldre som klarer å få endring rimelig raskt. Behovet for denne målgruppen kan være hjelp som behøves over lang tid med ulik intensitet. Dette er foreldre som har mistet omsorgen for sine barn og må forventes å ha en lengre vei å gå enn de foreldrene som har barna boende hjemme. Det familieveilederne sier i min studie er at hvis målene er konkrete og forståelige for alle, kan målene være små og en lager nye mål etterhvert. Stegene kan være små men de må henge sammen og vise veien framover slik at foreldrene ser at de er på rett vei. Målene vil endre seg ettersom barna utvikler seg og krever andre ting av foreldrene enn tidligere. Flere av foreldrene sa at de ikke kjente barna sine og hadde derfor problemer med å følge barnas utvikling.

For at familieveilederne skal kunne gi god hjelp vil det være avgjørende med et godt samarbeid mellom foreldrene, saksbehandler, familieveileder og fosterforeldrene.

En mor spurte om hun kunne få veiledning sammen med fosterforeldrene. Dette spurte jeg familieveilederne om de kunne se for seg. Dette syntes de hørtes veldig spennende ut og kunne se for seg at denne type veiledning kunne få foreldre og fosterforeldre til å dra i samme vei til det beste for barna.

8 Oppsummering og drøfting av funn

Avslutningsvis vil jeg oppsummere funnene jeg mener å ha gjort i denne studien og peke på noen sentrale tiltak som kan bedre kvalitetssikre arbeidet med oppfølging av foreldre etter omsorgen er fratatt dem.

Jeg vil prøve å oppsummere foreldrenes opplevelse av medvirkning, fokuset på deres styrker, risikoer i forbindelse med selve plasseringen, hva de mener de trenger av ulike tiltak og omsorg. Tangenes (2011) har i sin studie sett på foreldrenes evne til å samarbeide og mine informanter trekker fram saksbehandlers evne til samarbeid. Jeg vil se på om det er noen sammenhenger som kan bidra til å utvide fokuset i dette arbeidet. Til slutt vil jeg oppsummere svarene på problemstillingen jeg har for dette studiet.

8.1 Oppsummering av funn

Barneverntjenesten er stadig i søkelyset for deres arbeid og manglende oppfølging av lovkrav. Det rapporteres og telles, noen hevder at hele samfunnet vårt har blitt et mer «revisorstyrt» samfunn. Barneverntjenester rundt om i landet får avvik, merknader og bøter fra sine overordnede tilsynsmyndigheter. Dette er det som barneverntjenesten blir veid og målt på. Det er i stor grad tilsynsmyndighetene som styrer hvor fokuset skal være. Oppfølging av biologiske foreldre etter en omsorgsovertagelse er ikke et «rapporteringspunkt» men likefullt er det lovkrav knyttet til foreldres oppfølging. Det kan virke som om lovkrav som det rapporteres på er «viktigere» enn lovkrav det ikke rapporteres på. § 4-16 i barnevernloven hjemler barneverntjenestens oppfølgingsansvar og der står det ikke at barneverntjenesten kan velge å følge opp foreldrene. Det står at barneverntjenesten **skal** følge med, det er ikke noe barneverntjenesten kan velge bort.

En ting er lovkravet, det kan med enkelthet dokumenteres at foreldrene har blitt kontaktet og tilbudt veiledning og oppfølging, men viktigere er det hvordan det blir formidlet og hvordan blir informasjonen gitt. En ting er at lovgiver sier barneverntjenesten **skal** gjøre dette men ikke på hvilken måte eller med hvilket innhold. Barnevernloven er ingen rettighetslov, og jeg vet heller ikke om bedre oppfølging kan endres med en lovendring. Hvis det sitter i veggene hos barneverntjenesten, at det er tjenestens doxa som styrer barneverntjenestens prioriteringer er det lite lovgiver kan gjøre annet enn å pålegge flere «tellepunkter».

Departementet har kommet med en veileder, oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) som presiserer at oppfølgingen skal bygge på foreldrenes medvirkning. Veilederen s. 13, skisserer 10 punkter hvordan barneverntjenesten kan bidra til at foreldrene blir aktive deltagere. Hvis disse punktene har blitt fulgt har mange av mine informanter sine ønsker for framtida blitt oppfylt. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) s.13, BLD)

Fokuset på brukermedvirkning hos styresmaktene ser ut til å prelle av på barneverntjenesten. Informasjonen jeg har innhentet til denne studien tyder på at foreldrene ikke medvirker i den grad det er mulig. Det er ikke tvil om at det er barneverntjenesten som har beslutnings-makten i de fleste spørsmålene i en tvangssak men de kan la foreldrene medvirke der de kan, trekker barneverntjenesten inn foreldrene i sine vurderinger, spilles det på foreldrenes kunnskap om

barna, eller er dette for krevende og tar for mye tid i en travel hverdag. I studien til Tangenes (2011) var det nettopp tiden, eller knappheten på denne som hindret hennes informanter, som var saksbehandlere, i å følge opp foreldrene bedre (Tangenes 2011)

Brukermedvirkning er sentralt i dette arbeidet og hos de fleste av mine informanter etterlyst nettopp det å bli hørt og lyttet til og ikke minst tatt på alvor. Studien viser at foreldrene føler seg glemt og uviktige.

Dersom saksbehandler ser på foreldrene som uverdige trengende som selv er skyld i at de ikke kan ha omsorgen for sine barn, påvirker dette hvilken oppfølging foreldrene får og hvordan de blir tatt med på råd, er dette personer som er verdige å få medvirkning?

Det som har blitt tydelig for meg gjennom dette arbeidet er at foreldre som har mistet omsorgen for sine barn ikke er en homogen gruppe. De er like ulike som folk flest og har ulike behov og ønsker. Det som ofte blir glemt er at de har ulike ressurser til å møte sine utfordringer med. Ingen av de foreldrene jeg har snakket med i denne studien har opplevd å få støtte eller positive tilbakemeldinger på noe de har gjort på en bra måte. Det virker som om foreldrenes ressurser og styrker ikke blir spurt etter og heller ikke verdsatt og benyttet. Det er viktig her å minne om at jeg kun har dette fra foreldrene og hvordan de har opplevd kontakten med barneverntjenesten. Det kan godt være at foreldrene har fått ros eller positive tilbakemeldinger uten at de har vært i stand til å ta imot rosen. Det kan handle om at dersom foreldrene har fått mye negative tilbakemeldinger både fra barneverntjenesten, skolen og andre offentlige, samt fra familie, venner og øvrig nettverk vil de se på seg selv som udugelige. De blir påvirket av hvordan de blir sett på av andre.

Barnevernproffene (2011) sier at det er viktig at foreldrene blir tatt på alvor og får informasjon for at de skal få det bedre. Ungdommene forteller at det er viktig for deres utvikling at foreldrene får en så god forståelse for hvordan det er å være ungdom i fosterhjem eller institusjon. Ungdommene er opptatt av at det er viktig at foreldrene fungere så godt som mulig for det er de de vil ha resten av livet. Foreldrene skal vare livet ut. (Stortingsmelding 1 (2011), Forandringsfabrikken)

Foreldrene forteller om opplevelsene sine i forbindelse med plasseringen. Hvor de tenker og vurderer om de skal velge å leve eller dø, hvorvidt de foretar handlinger som er svært

risikofylte med kutting eller heftig rusing som ikke er kontrollerbare. Ingen blir fulgt opp av barnevernet umiddelbart etter plassering, barneverntjenesten lar foreldrene «være i fred», hva nå det er? Disse foreldrene er på bakgrunn av at barneverntjenesten har plassert deres barn, kommet i en svært risikofylt situasjon som det ikke ser ut til at barneverntjenesten har tatt innover seg og langt mindre satt inn tiltak for å dempe risikoen.

Det som var den største overraskelsen for meg var hvor sterk de opplever krisen som selve plasseringen er. Hvor nær mange av mine informanter var til å ta livet sitt er skremmende og ikke noe jeg har tenkt over tidligere. Når så mange av mine informanter har enten tenkt tanken eller faktisk foretatt handlinger som kunne frarøvet foreldrene livet er dette etter min vurdering en stor risiko og som må medføre at barneverntjenesten tar dette med i vurderingen og planleggingen når de foretar en flytting. Dette kan handle om at fokuset er i så stor grad rettet mot barna og hvordan flyttingen kan gjøres på en så lite smertefull måte som mulig, og at foreldrene blir glemt når barna drar ut døra. Det kan umulig være til barnas beste at foreldrene tar livet av seg eller skader seg. Barneverntjenesten har et betydelig forbedringspotensiale i å bistå foreldrene til å håndtere krisen når barna flytter på en bedre måte.

Erfaringene er med andre ord mangfoldige og svært ulike, men alle forteller om krenkelser fra barnevernet. De forteller alle i varierende grad, at de har blitt behandlet dårlig, ikke trodd på, løyet til eller lurt og snakket til på en måte som har fått dem til å oppleve seg tråkka på. Ingen opplevde heller at barneverntjenesten tok kontakt med dem i den kritiske fasen rett etter at plasseringen har funnet sted.

Alle foreldrene hadde gode og nyttige tanker og forslag om hvordan oppfølgingen kunne bli bedre. Dette var kanskje det spørsmålet foreldrene gav kjappest svar på for dette hadde de tydelig tenkt mye på. Alt for mange foreldre opplever at de blir «straffet» for å ikke samarbeide med barnevernet. De får for eksempel mindre samvær eller det blir satt inn tilsyn under samvær, de opplever å bli hindret i å opprettholde kontakten med sine barn.

Alle foreldrene i min studie forteller om at de har blitt behandlet på en dårlige og lite respektfull måte, så hvordan skal dette kunne endres. Mange foreldre etterlyser at saksbehandler kunne tatt en telefon og slurt hvordan de har det. Det høres ut som et lite skritt for en saksbehandler men som vil ha store konsekvenser for foreldrene og hvordan de klarer å være foreldre til sine barn. Vet saksbehandler hvor viktig denne telefonen er. Det er mest

sannsynlig vel investerte ressurser å ta en telefon eller kanskje til og med dra på et hjemmebesøk. Er barneverntjenesten blitt så effektive og regelstyrte at verdien av gode relasjoner er glemt.

8.2 Evne til samarbeid

I studien til Tangenes (2011) la hun vekt på foreldrenes evne til samarbeid og hvilken betydning foreldrenes vilje styrte oppfølgingen. De foreldrene som tok kontakt som viste samarbeidsvilje og evne fikk bedre oppfølging enn de som ikke tok kontakt. Hun pekte på at det i stor grad var opp til foreldrene å ta initiativ til kontakt. I de sakene hvor foreldrene ikke ønsket kontakt og ikke viste noen form for initiativ var de som fikk minst og dårligst oppfølging. Saksbehandler var fornøyd med å kunne bruke tiden til noe annet og at tiden er et knapphetsgode som foreldrene må kreve for å få del i. (Tangen 2011)

Foreldrene i min studie var tydelige på at samarbeidet med barneverntjenesten avhang av evnene og ikke minst saksbehandler sine holdninger til dem. Alle gjentok flere ganger at samarbeidet med saksbehandler var avhengig av at saksbehandler viste de respekt, var ærlige og til å stole på og som flere sa, var i stand til å ta imot foreldrenes reaksjoner som sinne, frustrasjon, sorg og tårer og det som måtte komme. Alle foreldrene sa at hvis de ikke ble lyttet til og fikk en opplevelse av at det de sa var viktig og ble tatt på alvor, var de ikke interessert i å møte barneverntjenesten. De ville beskytte seg mot opplevelsen av å bli tråkket på, krenket og ikke tatt på alvor.

Departementets råd i forhold til oppfølging av de foreldrene som ikke ønsker kontakt er at en må forsøke mange måter. Kan det være noen andre som bistår i konfliktløsning mellom barnevernet og foreldrene, kan noen andre snakke med foreldrene, kan tilbud om ny saksbehandler være løsningen? Departementets tydelige råd er at barneverntjenesten ikke må gi opp i sine forsøk på å trekke foreldrene inn i arbeidet med å utforme hvordan kontakten skal være. I de sakene hvor det synes umulig å oppnå kontakt må barneverntjenesten avklare hvordan oppfølgingen skal være. Departementet foreslår her å bruke familieråd som en metode for å kartlegge og legge en plan for oppfølgingen av foreldrene. (Veileder: Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon (2009) BLD)

8.3 Forslag til tiltak

På slutten av presentasjonen av studien har jeg forsøkt å komme med konkrete forslag til hvordan følge opp foreldrene i ulike faser som de går igjennom etter at barna har flyttet. Dette er på bakgrunn av informasjonen fra foreldrene men også fra familieveilederne. Det er behov for tiltak rett etter plasseringen, tiltak som handler om bearbeiding og som handler om det å se fremover. Hele tiden er kontakten med saksbehandler viktig men den blir viktigere etterhvert. Relasjonen må bygges opp over tid og hvis dette gjøres på en god måte vil den bli sterkere etterhvert. Behandling fra helsevesenet er viktig som supplement til barneverntjenestens oppfølging og som noen har behov for over lang tid. Foreldrene har gode erfaringer med å ha samlinger med andre foreldre og dette ser ut som om foreldrene har nytte av enten de har mistet omsorgen for kort eller lang tid siden. De ulike veiledningsmetodene vil og variere etter hvilke behov foreldrene har og hvor langt de er kommet i bearbeidingen av omsorgsovertagelsen.

Jeg tror det er viktig hvilke tiltak foreldrene blir tilbudt og hvem de skal få oppfølging av. Det er viktig hvilke metoder som blir brukt for at de skal få styrket sin foreldrekompetanse, men det som står framfor meg som det mest essensielle i oppfølgingen av foreldrene er det som alle sosialarbeidere skal kunne. Det handler om å møte mennesker som har spesielle utfordringer med respekt og verdighet, det grunnleggende i alt sosialt arbeid.

Jeg opplevde vel at de informantene som var kommet lengst i sin bearbeiding var de som hadde tatt på seg ansvaret selv både for det som skjedde ved omsorgsovertagelsen og for å komme seg på beina igjen

8.4 Oppsummerende svar på problemstillingen

Problemstillingen for denne studien var hvordan kvalitetssikre oppfølgingen av foreldrene etter omsorgsovertagelse. For å svare på denne delte jeg inn i to deler. Først ved å intervju foreldre og spørre de om deres erfaringer med oppfølgingen, hva har vært bra og hva har vært dårlig. For så å spørre dem om forbedringsområder i oppfølgingen. Noe av kravet fra lovgiverne er å styrke omsorgskompetansen til foreldrene også etter at barna er flyttet. Derfor ville jeg sjekke ut hvor vidt de styrkingstiltakene som i dag brukes i forhold til foreldre med

hjemmeboende barn om de kunne og brukes i forhold til foreldrene som har mistet omsorgen. Derfor intervjuet jeg tre erfarne familieveiledere for å sjekke hvilke tiltak de brukte og erfaringen deres og hvorvidt de mente det kunne ha overføringsverdi. Hva er så konklusjonene. For å begynne med det siste først.

Familieveilederne var entydige i at de metodene som benyttes overfor foreldre med hjemmeboende barn helt klart hadde overføringsverdi. Det hadde også vært forsøkt om enn i liten grad. Dette er veiledning og styrkingsmetoder som gir foreldrene bedre innsikt i sin egen rolle og hvordan de påvirker sine barn, hva barna har behov for og hvordan kan de stimulere og få et godt samspill med sine barn. Dette kan styrke foreldrenes kompetanse under samvær og kan bidra til at de får et bedre forhold til sine barn og de kan styrke muligheten til fortsatt være foreldre og troen på seg selv som foreldre. Dette kan øke muligheten til at noen barn kan flytte tilbake til sine foreldre.

Noe av det som foreldrene kunne se for seg av tiltak var veiledning for å styrke sin foreldrekompetanse og ikke minst sin betydning og verdi av det å fortsatt være foreldre for sine barn selv om de har flyttet, permanent eller midlertidig. Foreldrene kom med konkrete forslag til forbedringer på bakgrunn av at de først hadde vært igjennom hva som hadde vært bra og hva som hadde vært dårlige erfaringer. Foreldrene ga ulike forslag til tiltak men noe som alle var opptatt av var hjelp til å komme gjennom krisen i det barna flyttet ut. De var samstemte i at dette måtte gis av personer med krisekompetanse, mulighet til å være fleksible, komme hjem til dem osv. og som ikke kom fra barneverntjenesten, dette stemmer med det som både ungdommene selv sier gjennom barnevernproffene, barnevernpanelet og til slutt departementet i sin melding med lovendringer som kom i 2013 (Prop. 106 L (2012-2013) BLD). Foreldrene sier videre at de har behov for terapi/behandling fra psykolog eller psykiater og at de har behov for å møte andre foreldre i samme situasjon. Kontakten med barneverntjenesten er nødvendig og viktig. Dette er noe som foreldrene ikke kan velge bort, de kan velge å ikke snakke med saksbehandler men de må forholde seg til barneverntjenesten på en eller annen måte. Dette var foreldrene klar over og de ønsket saksbehandlere som kunne vise de omsorg og medfølelse, saksbehandlere som kunne spørre om hvordan det gikk med dem og ikke bare om når neste samvær skal være. Foreldrene ønsker informasjon fra saksbehandler om hvordan det går med barna, og de ønsker en kontakt som bærer preg av anerkjennelse og respekt for dem som mennesker. Saksbehandlere som klarer å se dem som

hele mennesker og ikke bare som mislykkete foreldre. Foreldrene ber om at saksbehandler er først og fremst **ærlige** og til å stole på. En av informantene kom med følgende oppfordring til saksbehandlerne:

«Vær i alle fall ærlige!»

Så for å svare på hovedproblemstillingen er svaret enkelt og komplisert på en gang. Oppfølgingen kan kvalitetssikres ved at foreldrene får delta i utformingen og valg av tiltak. Siden foreldrene har ulike behov vil treffsikkerheten øke dersom foreldrene får delta i en oppfølgingsplan. De må bli tatt vare på i krisen og så må de både bidra med sin kunnskap om hva som vil være bra for barna og så må de få oppfølging for sin egen del med ulike tiltak som er individuelt tilpasset den enkelte forelder. Det viktigste kriteriet for en bedre oppfølging er at foreldrene blir behandlet med respekt, verdighet og med omsorg. Først da vil foreldrene slippe noe av motstanden og klare å gi noe i et samarbeid til barnas beste. Alle foreldrene vil barna sine det beste og barneverntjenestens rolle blir da å finne ut sammen med foreldrene hva som er et beste for barna og sammen jobbe mot det målet.

Jeg vil avslutte med to sitater fra mine informanter hvor det første viser innsikt og klokskap og det andre er en påminnelse om hva dette handler om.

«ikke alle foreldre er lystløgnere.....hvis jeg skal vinne på en løyn så har jeg tapt!»

«enten måtte jeg leve eller så kom jeg til å dø og jeg hadde bestemt meg for å leve»

9 Behov for videre forskning

Det er som før nevnt lite forskning på oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Dette er et tema som departementet viser de har oppmerksomhet på i den siste meldinga med lovforslag som de kom med våren 2013. Departementet sier også at det er behov for mer *«tiltaksforskning og forskning som kan gi mer kunnskap om god faglig praksis i*

barnevernet.» (Prop. 106 L (2012-2013), s, 58, BLD) Det som Tangnes (2011) peker på, er at det finnes lite konkrete forslag til rutiner og skisse av tiltak som kan nyttes. I min studie har jeg kommet med forslag til tiltak som kan benyttes i ulike stadier av oppfølgingen, Noen av tiltakene passer helt i starten, noen når foreldrene klarer å tenke på framtida. Mitt poeng er at behovene for oppfølging endrer seg i takt med den utviklingen og bearbeidingen som foreldrene går igjennom. Jeg hadde en ide om at de tiltakene som styrker foreldrene med hjemmeboende barn kan overføres til foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Dette er så langt bekreftet men det mangler en utprøving av de ulike metodene og en evaluering av om de har virket i forhold til denne brukergruppen. Videre utprøving og evaluering av gruppetiltak for foreldre er og nødvendig for at disse skal treffe bedre og flere.

Den største utfordringen ser likevel ut til å være saksbehandlerens prioritering av foreldrene og deres holdninger og syn på foreldrene. Hvordan dette kan bedres det er et ubesvart spørsmål etter denne studien.

Litteratur

Arnstein, Sherry (1969), *A ladder of citizen participation*, Journal of American Planning Association 35(4)

Barne- og likestillingsdepartementet (2009), Veileder: *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*,

Barne- likestilling og inkluderingsdepartementet (2013), Prop. 106L, *Endringer i barnevernloven*

Barnvernpanelet (2011): *Barnevernpanelets rapport*.

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)(2006)

Ellingsen, Ingunn Tollisen (2006): : *Mor uten barn, oppfølging etter omsorgsovertagelse*, Master i sosialt arbeid. Høgskolen i Bodø

Fellesorganisasjonen (FO) (2002): *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere*.

Fellesorganisasjonen (FO) (2007): *Rett eller galt- eller noe midt imellom?*

FN's konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989, ratifisert av Norge 08.januar 1991

Forandringsfabrikken (2011): *Stortingsmelding nr. 1, fra barne og unge i Norge*

Forandringsfabrikken (2011): *Samværsproffene*

Godfrey-Smith, P. (2003): *Theory and Reality*, Chicago: The University of Chicago Press

Goffman, Erving (2000): *Stigma, Om afvigerens sociale identitet*, Oslo: Gyldendal samfunsbibliotek

Heltne, Unni og Steinsvåg, Per Øystein (red) (2011): *Barn som lever med vold i familien*, Oslo: Universitetsforlaget

Helse og omsorgsdepartementet (2008): *Brukermedvirkning*

- Hernes, Gudmund (1975): *Makt og avmakt*, Bergen-Oslo-Tromsø: Universitetsforlaget
- Honneth, Axel (2006) oversatt til dansk ved Arne Jørgensen: *Kamp om anerkendelse*, København: Hans Reitzels Forlag
- Højlund, Peter og Juul, Søren (2005): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*, København: Hans Reitzels forlag
- Højer, Ingrid (2007:2): *Foreldrars røster – hur er det att ha sina barn placerade i fosterhem*, Gjøteborgs universitet: Stiftelsen Allmenna Barnhuset
- Høyskolen i Gjøvik (2005): *Nettverksarbeid* (brosjyre)
- Järvinen, Margretha og Mik-Meyer, Nanna (red)(2003): *At skabe en klient*, København: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, Margaretha, Larsen, Jørgen, Elm og Mortensen, Nils (red) (2005): *Det magtfulle møde mellom system og klient*, Århus: Aarhus universitetsforlag
- Kokkinn, Judy, Hutchinson, Gunn Strand (red) (2009): *Barnevernspedagog, sosionom, vernepleier, utvalgte temaer*, Oslo: Universitetsforlaget
- Levin, Irene og Rost, Jan (2005): *Hverdagsliv og samhandling*, Bergen: Fagbokforlaget
- Lov om barneverntjenester (Barnevernloven) av 17.juli 1992
- Lov om alminnelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902
- Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (Forskningsetikkloven) av 30. juni 2006 nr 56
- Lov om behandling av forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 01. januar 1970
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven) av 21. mai 1999.
- Mead, Georg Herbert (1967): *Mind, Self, and Society, from the Standpoint of a Social Behaviorist*, redigert av C.W. Morris, Chicago: The University of Chicago Press
- Nordtvedt, P og Grimen, H (2004): *Sensibilitet og refleksjon*, Oslo: Gyldendal

Nilsen, Jebs Carl Ry og Repstad, Pål (2006) : *Når mauren også skal være ørn, om å analysere sin egen organisasjon* (artikkel)

NOU 1995:23 *Barnevernfaglige sakkyndighetsoppgaver - rolleutforming og kvalitetssikring*

Norsk telegrambyrå (NTB): *Uttalelse av Solveig Horne*, Gjengitt i VG nett 16.03.13

NOU 2000:12: *Barnevernet i Norge*

NOU 2012:5 : *Bedre beskyttelse av barns utvikling*

Omre, Cecilie og Schjelderup, Liv (2009): *Barn i barnevernet*, Trondheim: Tapir akademiske forlag

Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) 2013: Beskrivelse av familierapi i informasjon om videreutdanning for 2013-2015

Riksrevisjonen (2002-2003), Dokument nr 3:10: *Riksrevisjonens undersøkelse av oppfølging og tilsyn i barnevernet*

Saleeby, Dennis (2006), *The strengths perspektive in social work practice*, New York: Longman

Seim, S. og Slettebø, Tor (red) (2007) *Brukermedvirkning i barnevernet*, Oslo: Universitetsforlaget 2007

Slettebø, Tor (2008): *Foreldres medbestemmelse i barnevernet*, Doktoravhandling v NTNU

Slettebø, Tor (2009): *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten*, Rapport nr 1/2009: Diakonhjemmet Høgskole

Statistisk sentralbyrå, *barnevern 2011*, publisert 27.06.2012)

Strandbu, Astrid (2011): *Barnets deltagelse*, Oslo: Universitetsforlaget

Stortingsmelding nr. 17 (2004-2005): *Makt og demokrati*. Statsministerens kontor

Tangnes, Silje Njarde (2011): *Det må vi være ærlige på...*, Master i sosialt arbeid, Høgskolen i Oslo og Akershus

Thagaard, Tove (2010): *Systematikk og innlevelse*, Bergen: Fagbokforlaget

Thomas, William I. og Dorothy S. Thomas (1928): *The Child in America*, New York: Knopf

Thomas, William I. og Znaniecki, Florian (1918-20): *The polish Peasant in Europe and America*, Boston: Houghton Mifflin

Thomassen, Magdalene (2006): *Vitenskap kunnskap og praksis*, Oslo: Gyldendal akademiske

Thornquist, Eline (2010): *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori*, Bergen: Fagbokforlaget

Weber, Max (2000) oversatt av Dag Østerberg: *Makt og byråkrati*, Oslo: Gyldendal

Vedlegg

1: Intervjuguide for familieveiledere

2: Intervjuguide for foreldre

3: Informert samtykkeskjema

4: Informasjon til informanter

5: Godkjenning fra NSD

Intervjuguide til bruk ved informasjonsinnsamling fra ansatte i barneverntjenestens tiltaksavdeling.

Målsettingen er å få intervjuet dem om hvilke metoder de bruker i oppfølging og styrking av foreldrekompetansen til foreldre som fortsatt har omsorgen for sine barn. En kan så stille seg spørsmålet om denne kunnskapen har overføringsverdi til oppfølging av biologiske foreldre som har mistet omsorgen for sine barn. Jeg vil intervju tre informanter fra tiltaksavdelingen. Det vil være erfarne familieveiledere som har vært lenge ansatt med ulike videreutdanninger og kurs og som har trening i spesielle arbeidsmåter.

Ansatte i tiltaksavdelingen vil bli intervjuet i forhold til sine erfaringer i tiltaksarbeid:

- Hvilke metoder/praksis i arbeidet med familier med hjemmeboende barn har du i arbeidet med familier i de siste to årene.
- Hvilke metoder har avdelingen kompetanse til å benytte.
- Kombineres metoder
- Hvordan velger dere metode i den enkelte sak
- Hvem besluttet valg av metode
- Hvordan evalueres prosessen
- Hvordan foregår evalueringen og hvem deltar

Hvilke metoder kan de tenke seg har overføringsverdi til arbeidet med å styrke foreldrekompetansen til foreldre som har mistet omsorgen for sine barn?

- I hvilken grad har dere erfaring/kompetanse med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn
- Har dere jobbet med oppfølging av foreldre uten hjemmeboende barn
- Er det noen elementer i endringsarbeid som er av "universell" verdi
- Hvordan kan dere tenke dere at den erfaringen dere har i styrking av foreldrekompetanse kan overføres til foreldre uten hjemmeboende barn
- Er det spesielle metoder dere tenker vil være nyttige - hvorfor
- Er det noen metoder dere tenker ikke vil egne seg - hvorfor

Hva i praksis er det som hemmer styrking av foreldrekompetanse?

Hva i praksis er det som fremmer styrking av foreldrekompetanse?

Intervjuguide til bruk ved samtaler med foreldre som har mistet omsorgen for sine barn.

Intervjuguide vil bli benyttet som en stikkordsliste for samtalene. Det viktigste blir å få foreldrene til å fortelle sin historie. Jeg vil legge opp til at foreldrene kan fortelle fritt uten for mange avbrytelser og strukturerte spørsmål. Intervjuene vil være semistrukturert og intervjuguiden vil brukes som en huskeliste for de temaene jeg ønsker å få belyst. Det viktigste er å få tak i foreldrenes perspektiv.

Innledning: denne vil være kort og konsentrert

- Beskrivelse av oppgaven: Ønsker å få mer kunnskap om foreldrenes erfaringer da det er mye vi ikke vet
- Hvordan kan barneverntjenesten lære av deres erfaringer
- Taushetsplikt /anonymitet/sletting av intervjumaterialet
- Samtykke
- Muligheten til å trekke seg som informant
- Opptak av samtalen

Bakgrunn:

- Kan dere fortelle om barna, hvem er de - beskrivelse
- Hvor mange barn har familien
- Alder på barna
- Barnas alder ved plasseringstidspunktet
- Bor barna sammen
- Omfang av samvær og hvordan har prosessen vært
- Hvor mange saksbehandlere har dere hatt i løpet av den tiden dere har hatt kontakt med barneverntjenesten.
- Hvor mange ganger har saken vært i rettsvesenet (inkl fylkesnemnda)

Flyttingen:

- Kan dere fortelle om flyttingen
- Hvordan skjedde selve flyttingen (den dagen barna flyttet)

- Hvordan var dere involvert i flyttingen
- Hvilken informasjon ble gitt til hvilket tidspunkt rundt spørsmålene om flytting
- Hvem var til stede da barna ble flyttet
- Flyttet barna før eller etter fylkesnemndsvedtaket forelå
- Hvordan var det da barna var dradd, beskrivelse av opplevelsen der og da
- Hvem var dere sammen med etter at barna hadde dradd (timene etterpå), nettverk, venner el.l
- Hvordan opplevde dere den første måneden etter flyttingen

Kontakten med barneverntjenesten:

- Kan dere fortelle om kontakten med barneverntjenesten
- Hvilke tanker har dere gjort dere om kontakten med barneverntjenesten
- Når og på hvilken måte tok barneverntjenesten kontakt etter plasseringen.
- Hvilken kontakt var det før plassering
- Hvilken kontakt var det etter plassering
- Hvilken kontakt var det før fylkesnemnda
- Hvilken kontakt var det rett etter fylkesnemnda
- Hvilken kontakt har det vært fra behandlingen i fylkesnemnda og frem til i dag
- Hvordan har denne kontakten vært i forhold til:
 - Hyppighet
 - Hvem har tatt initiativ
 - Hvilket tema har vært oppe
 - Hvordan oppleves relasjonen/kontakten
 - Har de ulike saksbehandlere gitt ulik oppfølging
 - Har det vært endringer i kontakten i løpet av prosessen og i tilfelle når skjedde endringene og hva var det som gjorde at kontakten endret seg

Oppsummering av foreldrenes erfaringer

- Har du/dere hatt positive erfaringer som det er viktig å bringe videre
- Er det noe barneverntjenesten bør unngå å gjøre

- Beskrivelse av hvordan oppfølgingen skulle ha vært, ønsker fremover
- Hvilken oppfølging er et minimum
- Hvilke elementer i oppfølgingen må være med
- Eksempel på erfaringer som har vært positive for din relasjon med barna enten før eller etter plassering, fra barneverntjenesten eller fra andre
- Har dere hatt hjelp fra andre hjelpeinstanser
- Kan dere beskrive den ideelle saksbehandler i forhold til hvilken relasjon og hvilke arbeidsmåter
- Har dere noen gode råd til barneverntjenesten

Avslutning:

- Er det noe som ønskes formidlet som ikke er spurt om
- Tilbud om kontakt i tilfelle informanten kom på noe i ettertid
- Anonymitet og taushetsplikt
- Spørsmål om jeg kan ta kontakt dersom det er noe en skulle spurt mer om
- Takke for intervjuet

Informasjon til informanter til min masteroppgave med tema: Oppfølging av biologiske foreldre!

Mitt navn er Anna Marie Teilgård og er mastegradstudent ved Universitetet i Stavanger. Jeg skal skrive en oppgave om hvordan foreldre som har mistet omsorgen for sine barn blir fulgt opp og hvordan kunne dette eventuelt blitt gjort bedre eller annerledes.

Målsettinga mi er å få informasjon og erfaringene fra de foreldrene som kjenner dette på kroppen, for så å benytte kjent kunnskap til bruk for barneverntjenesten i videre arbeid.

Jeg ønsker å intervju deg om dine erfaringer fra kontakten du har hatt med barneverntjenesten. Hva har vært bra og hva kunne du tenkt deg annerledes. Jeg ønsker også å få gode ideer til ny praksis i dette viktige arbeidet. Intervjuet vil vare ca. en time.

Jeg jobber til daglig ved barneverntjenesten i Stavanger i staben til barnevernsjefen og har ikke saksbehandleransvar for barn eller deres foreldre.

Jeg har allerede snakket med deg og du har sagt ja til å la deg intervju, men dersom du ombestemmer deg er det bare å si ifra. Informasjonen fra deg vil da ikke bli brukt med mindre oppgaven er ferdig skrevet. Jeg regner med å være ferdig med oppgaven til påske 2013. Opplysningene som blir brukt i oppgaven blir anonymisert og skal ikke kunne spores tilbake til deg og jeg har taushetsplikt. Ingen av opplysningene tilfaller noen i barneverntjenesten.

Intervjuet blir tatt opp på bånd og blir skrevet ut i etterkant av intervjuet. Lydopptaket blir slettet så snart det er skrevet ut og utskriften blir oppbevart nedlåst senest innen 01.07.13.

Hvis det er noe du kommer på i etterkant av intervjuet kan jeg kontaktes på telefon 51508391 eller 47879349. Jeg ønsker også en mulighet til å komme tilbake til deg dersom det er noe jeg skulle ha spurt om som jeg ikke gjorde.

Kontaktinformasjon til mine veiledere ved universitetet er:

Liv Schjelderup, telefon: 46680846 og Cecilie Omre, telefon: 95916739

Mvh

Anna Marie Teilgård

Informert samtykke

Jeg er informert om masteroppgaven om oppfølging av biologiske foreldre hvor barna er under omsorg av kommunen. Jeg samtykker i at opplysningene som kommer fram i intervjuet kan brukes i denne masteroppgaven.

Jeg er informert om at jeg kan trekke meg helt frem til oppgaven er ferdig uten at det får konsekvenser for meg.

Jeg er også informert om at min identitet ikke skal fremgå i masteroppgaven og opplysningene skal ikke kunne spores tilbake til meg. Lydopptaket vil bli slettet så snart det er utskrevet.

Sted og dato

Navn på informant

Jeg forsikrer at det er bare undertegnende som får vite om informantens identitet. Opplysningene vil bli endret slik at ingen skal kunne kjenne igjen informanten.

Lydopptaket vil bli oppbevart forsvarlig, og vil bli slettet så snart det er skrevet ut. Utskriften vil bli behandlet konfidensielt.

Sted og dato

Navn på intervjuer

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagre gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tlf: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Liv Schjelderup
Institutt for sosialfag
Universitetet i Stavanger
Kjell Arholms hus
4036 STAVANGER

Vår dato: 20.11.2012

Vår ref: 32128 / 3 / MAS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.11.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

32128
Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student

Hvordan kvalitets sikre oppfølging av foreldre som har mistet omsorgen for sine barn
Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder
Liv Schjelderup
Anna Marie Teilgård

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

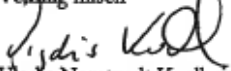
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen


Vigdis Namtvedt Kvalheim


Mads Solberg

Kontaktperson: Mads Solberg tlf: 55 58 89 28

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Anna Marie Teilgård, korporalstubben 20 a, 4045 HAFRSFJORD

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tlf: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tlf: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tlf: +47-77 64 43 36. nsdmas@svt.no

Personvernombudet for forskning



Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 32128

Prosjektet undersøker oppfølging av foreldre som har mistet omsorg for sine barn. Studenten er selv ansatt i barneverntjenesten.

Utvalget består av 5 foreldre som har mistet omsorg for sine barn og 3 ansatte med bred erfaring fra tiltaksarbeid. Utvalget rekrutteres ved at saksbehandler mottar informasjon om prosjektet og retter forespørsel på vegne av studenten til aktuelle kandidater jamfør telefonsamtale med student 19.11.2012. Studenten skal ikke ha kjennskap til utvalgets identitet før de på eget initiativ tar kontakt med studenten på grunnlag av informasjon formidlet av saksbehandler.

Det skal ikke registreres opplysninger om tredjeperson og ombudet forutsetter at taushetsplikten ikke er til hinder for behandlingen.

Ombudet tar høyde for at det kan bli registrert sensitive personopplysninger i henhold til personopplysningsloven § 2, avsnitt 8 b) og c).

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig og skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår forutsatt at dato for prosjektslutt (1.7.2013) samt kontaktinformasjon til veileder påføres.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Stavanger sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 01.07.2013 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.